
JULKISTEN ULKOTILOJEN TAIDEHANKINNAT
Suomen 20 suurimman kaupungin taidehankintatavat

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö
Maisemasuunnittelun koulutusohjelma
Lepaa

Leena Rapo

LEPAA
Hortonomi amk
Maisemasuunnittelun koulutusohjelma

Tekijä	Leena Rapo	Vuosi 2012
Työn nimi	Julkisten ulkotilojen taidehankinnat Suomen 20 suurimman kaupungin taidehankintatavat	

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö on tehty Jyväskylän kaupungissa toimivan julkisten ulkotilojen taidehankinnoista vastaavan taidetyöryhmän toiminnan kehittämiseksi. Työn tavoitteina ovat olleet nykykäytäntöjen selvittäminen eri kaupungeissa, vaihtoehtoisten hankintamuotojen tarkastelu ja yleisen ohjeistuksen tuottaminen taidehankinnoille. Tarve on ollut entistä tehokkaammalle, tasapuolisemmalle ja toimivammalle järjestelmälle Jyväskylän kaupungin julkisen taiteen hankintaan.

Aika ajoin keskusteluun on noussut ns. prosenttiperiaate taidehankinnoissa ja sen toimivuus kunnallistekniikan hankkeiden yhteydessä. Keskustelu siitä, mikä onärkevin muoto hankkia taidetta eri hankkeiden yhteydessä? Joissakin kohteissa on kokeiltu taitelijan ottamista mukaan jo suunnitteluvaiheista lähtien. Joskus tilaus on tehty täysin erillisenä tai irrallisena ja sijoituspaikka etsitty vasta hankinnan jälkeen.

Tämän työn tekeminen perustuu tehtyihin kyselyihin ja haastatteluihin. Kysely on osoitettu 20 suurimman kaupungin tekniselle sektorille, taide-toimikunnille sekä taiteilijaseuroille.

Opinnäytetyössäni on tuotettu ohjeistus asioista, jotka on julkisen ulkotilan taiteen hankinnassa huomioitava. Tämä työ voi toimia valtakunnallisena toimintamallin pohjana. Opinnäytetyö sisältää myös listauksen yhteistyötahoista, joihin kannattaa olla yhteydessä, kun taidehankinta tulee ajan-kohtaiseksi. Taiteilijat ovat pääsääntöisesti huonoja markkinoijia, tällaisesta ”hankintapaketesta” on hyötyä heillekin.

Avainsanat hankinta, julkiset hankinnat, julkinen taide, kaupunkitaide, kaupunkitila, maataide, prosenttitaide, taide, taidehankinta, taidekoordinaattori, tilataide, ympäristötaide

Sivut 47 s + liitteet 7 s

Lepaa
Degree Programme in Landscape Design

Author	Leena Rapo	Year 2012
Subject of Bachelor's thesis	The Art Acquiring in Unclassified Environment	

ABSTRACT

This thesis wants to clarify the city of Jyväskylä's own policy, because the author acts as the secretary of "art working group" in Jyväskylä, and prepares the meeting documents and art procurements. There is a need for more effective, balanced and better functioning system to be used in Jyväskylä's public art purchases.

From time to time, the so-called percent for art and its functionality with infrastructural projects rises as a topic of conversation. What is the most reasonable form of acquiring art in connection with different projects?

On some estates there has been some experimenting with adding an artist to the design phase. Sometimes the design has been made as a detached process and the placing is done afterwards.

This thesis is founded on inquiries and interviews. The inquiry was designated to the technical sectors, arts councils and arts societies of 20 largest cities in Finland.

Aims of this work were discovering modern policies in different cities, production of common guidance and the inspection of alternative forms of procuring.

The thesis produces a guidance for the things worth concerning in exterior art procurements. This thesis can level as a base for international standard of approach. This thesis also includes a list of cooperative members, to whom it is wise to be in contact with, when an art procurement becomes current. As a general rule artists are bad at marketing, so "procurement packages" like these benefit both parties.

Keywords acquisition, art, art acquisition, environmental art, city art, public acquisition, public art

Pages 47 p + appendices 7 p

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TILAN JA TAITEEN MÄÄRITTÄMINEN.....	2
2.1	Nykytaide	5
2.2	Veistokset, kuvanveisto.....	6
2.3	Ympäristötaide	8
2.4	Tilataide.....	9
2.5	Installaatiotaide	10
2.6	Maataide.....	10
3	JULKISTEN ULKOTILOJEN TAIDEHANKINTOIHIN LIITTYVÄT KÄYTÄNTEET.....	12
3.1	Lainsäädäntö ja muut ohjaavat tekijät.....	12
3.1.1	Laki taiteen edistämisen järjestelystä	12
3.1.2	Laki kunnan kulttuuritoiminnasta.....	13
3.1.3	Laki opetus- ja kulttuuritoimien rahoituksesta	14
3.1.4	Hankintalaki ja kaupungin hankintaohje	14
3.1.5	Johtosääntö ja toimintasääntö, malliesimerkki Jyväskylä.....	15
3.1.6	Poliittiset linjaukset, malliesimerkki Jyväskylä	16
3.2	Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikka	17
3.2.1	Valtion taidetoimikunnat	18
3.2.2	Alueelliset taidetoimikunnat.....	18
3.3	Julkisten ulkotilojen taidehankintoihin liittyvä järjestäytynyt toiminta.....	19
3.3.1	Suomen Kuvanveistäjäliitto.....	19
3.3.2	Muu ry	20
3.3.3	Suomen kuvataidejärjestöjen liitto / Taiteilijaseurat	20
3.3.4	Ympäristötaiteen säätiö	21
3.3.5	Teollisuustaiteen liitto Ornamo	21
3.4	Tekijänoikeus Suomessa - tekijänoikeuslaki.....	22
3.4.1	Taloudelliset oikeudet	23
3.4.2	Moraaliset oikeudet	23
3.4.3	Tekijänoikeuden siirtyminen ja rajoitukset	24
3.4.4	Seuraamukset tekijänoikeuden rikkomisesta.....	25
3.4.5	Lähioikeudet	26
3.4.6	Tekijänoikeuden muuttuminen.....	26
4	SUOMEN KAUPUNKIEN TOIMINTAMALLI JULKISTEN ULKOTILOJEN TAIDEHANKINNOISSA	27
4.1	Kyselyn muoto	27
4.2	Lainsäädännön tunteminen.....	28
4.3	Hankintojen suunnitelmallisuus, hankintataho sekä hankintojen määrä.....	28
4.4	Taiteen määrittäminen ja merkitys.....	29
4.5	Genren valinta, taiteilijavalinta, sijoituspaikasta päättäminen	30
4.6	Teosten omistusoikeus ja jatkohoito	31
4.7	Nykyisiä toimintamalleja	31
4.7.1	Jyväskylän kaupunki/toimintamalli.....	33

4.7.2	Joensuun malli	34
4.7.3	Kuopion saaristokaupunki taide / taiteen kaava	35
4.7.4	Oulun malli	36
4.7.5	Tieympäristöjen taide	38
5	POHDINTAA KYSELYN PERUSTEELLA.....	38
6	OPINNÄYTETYÖN SELVITYSTYÖN PERUSTEELLA ESITETTÄVÄ TOIMINTAMALLI.....	41
6.1	Suunnitelmallisuus	41
6.2	Taidetyöryhmä rooli ja jäsenet.....	42
6.3	Taidekoordinaattori	42
6.4	Hankinta	43
7	LOPPUSANAT	44
	LÄHTEET	45

- Liite 1. Organisaatiokaavio (länintaiteilijat)
- Liite 2. Taidetoimikuntien luettelo
- Liite 3. Taiteilijaseuraluettelo
- Liite 4/2. Kyselylomake
- Liite 5/2. Joensuun Penttilänrannan kutsu taiteilijapankkiin
- Liite 6/9. Kutsukilpailun järjestäminen, kilpailusäännöt
- Liite 7/15. Kutsukilpailun järjestäminen, kilpailuopas

1 JOHDANTO

Julkisiin rakennuksiin on taidetta hankittu pidemmän aikaa eri menetelmin ja se on jo vakiinnuttanut paikkansa rakennuksissa tai niiden ympäristöissä. Sisätiloissa on lähes poikkeuksetta taidetta jossain muodossa joka kohteessa.

Nykypäivänä taide eri muodoissaan kuuluu olennaisena osana myös viheralueisiin ja yleensäkin julkiseen ulkotilaan. Taiteen muoto voi vaihdella pysyväisluontoisista teoksista luonnonolosuhteissa muuntuviin teoksiin. Ympäristön virikkeellisyyttä ja estetiikkaa halutaan lisätä rakentamiseen liitettävien taidehankintojen kautta. Kaupungit haluavat profiloitua identiteetiltään omannäköisikseen, yksilöllisiksi paikoiksi. Aluesuunnittelijat kiinnittävät yhä enemmän huomiota taiteen rooliin julkisessa tilassa. Useat taiteilijat ovat aktivoituneet tarjoamaan töitään kaupungeille sekä taiteilijaseurat yhteistyön tekemisessä ja osallistumisessa suunnitteluun.

Toisaalta taiteilijan ottaminen mukaan jo suunnitteluvaiheessa tuottaa omia ongelmiaan sekin. Mikä on luonnossuunnittelua, entä sen käypä korvaus? Missä menee omistusoikeuden raja? Velvoittaako suunnitteluvaiheessa mukana oleminen työn tilaamiseen?

Taiteen määrittäminen vaihtelee paljon, mikä yleensä on taidetta? Missä menee esimerkiksi muotoilun tai normaalin perusvihersuunnittelun raja? Kenellä on oikeus taiteen määrittämiseen tai kulloiseenkin paikkaan sopivan genren päättämiseen? Onko taiteen tehtävä yleensäkin muuta kuin synnyttää tunteita, ajatuksia ja kokemuksia?

Taiteen hankintaa ei sido hankintalaki, koska se on lähes mahdotonta kilpailuttaa. Hankinnat tehdäänkin eri paikoissa hyvin eri tavoin. Esim. Jyväskylässä kaupungin eri toimijoista koostuva taidetyöryhmä antaa suosituksia kaupungin julkisten alueiden taidehankintoihin. Tavoitteena on yhdistää taidehankinnat kunnallistekniikan hankkeisiin. Taidetyöryhmä myös ohjaa tilojen/sijoituspaikkojen ja teosten valintaa. Ihan alun perin tavoitteena on ollut hankkia taidetta paikallisten taiteilijoiden toteuttamana.

Aika ajoin keskustelua käydään ns. prosenttiperiaatteesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että julkisen rakennuksen kustannuksista noin yksi prosentti varataan taiteeseen. Mitään vakiintunutta toimintamallia ei kuitenkaan ole syntynyt tai sitten prosenttiperiaate ei ole saanut jalansijaa, muuna kuin lauseena hallitusohjelmassa.

Tämän työn tavoitteina ovat olleet julkisten ulkotilojen taiteen hankinnan nykykäytäntöjen selvittäminen eri kaupungeissa, vaihtoehtoisten hankintamuotojen tarkastelu ja yleisen ohjeistuksen tuottaminen. Opinnäytetyöllä on myös haluttu selkeyttää Jyväskylän kaupungin omaa taidehankintakäytäntöä, sekä saada aikaan listan yhteistyötahoista, kootusti yhdessä asiakirjassa.

2 TILAN JA TAITEEN MÄÄRITTÄMINEN

Käsite julkinen määritellään Nykysuomen sanakirjassa 1) kaikkien tiedossa olevaksi, kaikkien tuntemaksi, kaikkien nähden tai tieteen, avoimesti tapahtuvaksi, 2) yleiseksi, kaikkia koskevaksi, kaikille tarkoitetuksi, kaikkien (yleisön) käytettävänä tai nähtävänä olevaksi, ja 3) yhteiskunnallisia laitoksia koskevaksi tai niihin kuuluvaksi. (Kesti 2008.) Julkiseksi kaupunkitilaksi määritellään yleensä katu-, aukio-, tori-, puisto-, virkistys-, tai muut yleisessä käytössä olevat oleskeluun tarkoitettut ulkotilat.

Itse tilan kokeminen vaihtelee paljon henkilökohtaisella tasolla. Yksilöllinen katsomisen tapa sekä tottumus ovat vähintään yhtä tärkeää kuin huomiokyky, kun tilan käyttö ja merkitys alkaa muotoutua (Saarikangas 1998, 190). Tilakokemuksen tavoitteet tulisikin huomioida jo suunnitteluvaiheessa. Jotkut ihmiset eivät pysty visualisoimaan rakennusta tai huonetta, puutarhaa tai kadunpätkää ennen kuin se on valmiina nähtävissä (Hall 1966, 11). Huonolla suunnittelulla julkisessa tilasta voi muodostua myös mitäänsanomaton, tila vailla merkitystä ja kokemusta. Tilaa ei saisi myöskään suunnitella pelkästään katseltavaksi, jolloin käyttäjälle ei ikään kuin anneta mahdollisuuksia kokea tilaa.

Monet taiteilijat ovat korostaneet kiinnostustaan nimenomaan tilaan sekä tilakokemukseen. Myös teoksen kokeminen sitä ympäröivässä tilassa on usein jo itse tekemisen lähtökohtana. Myös valon koetaan aktivoivan tilan ja olevan sen sitovan elementin; varjo tai aurinko antaa erilaisen työskentelypohjan.

Reijo Mälkiä Senaattikiinteistöistä kirjoittaa artikkelissaan, että tila ei ole fyysistä, pysyvää ja visuaalista vaan liittyy suhteisiin ja jokaisen on se itse eletävä ja tunnettava. Tila saa muotonsa sen mukaan, miten siinä liikutaan tai sitä käytetään. Käyttäjät muovaavat tilan, mutta tilakin voi muovata toimijaa. Erilaiset tilajärjestelyt mahdollistavat, hankaloittavat tai estävät toimintaa ja säätelevät tilassa vaikuttavien toimijoiden välisiä suhteita. Tila muodostuu aina uudestaan toimintojen ja paikan kohtaamisessa. (Mälkiä 2010.) Sama asia pätee myös julkisessa ulkotilassa olevan teoksen kokemiseen. Usein taiteen kokeminen lienee monen tekijän yhdistelmä. Toisaalta itse teoksella voidaan kääntäen myös vaikuttaa tilan tai tilasarjan kokemiseen. Esimerkiksi tieympäristöön tehdyt maisemagalleriat jakavat kokemusta fyysisesti hyvinkin pitkälle matkalle.

Taide sinänsä on itsessään yksi kulttuurin peruskäsitteistä. Se koostuu erilaisten elementtien tarkoituksellisen järjestelyn tuloksista ja prosesseista, joilla pyritään vaikuttamaan tunteisiin tai ajatteluun subjektiivisella tasolla. Taide on ilmaisun, viestinnän, kannanoton ja mielihyvän tuottamisen väline. Taiteessa pyritään yleensä kauneuteen; silti taidetta voi olla myös sellainen, joka aiheuttaa kokijassaan muitakin kuin esteettisyyden tunteita. Se, onko jokin teos taidetta, riippuu tarkastelijan omaksumasta taidekäsitteestä. (Nykysuomen sanakirja, 483.)

"Näin taiteilijana, taiteella ei ole mulle sen kummempaa tehtävää, paitsi että taide itsessään on se tehtävä." (Pekka Hannula)

Taide on uuden etsimistä, todellisuutemme uutta ja tuoretta tulkintaa, vanhan ja tavanomaisen ajattelun kyseenalaistamista. Taide syntyy luovuuden hedelmänä, mutta se ei ole synonyymi luovuudelle. Taiteilija on eräänlainen teoksen välittäjä, teoksen kätilö. Taiteilija vain synnyttää teoksen, jonka jälkeen teos alkaa elää omaa itsenäistä elämäänsä. Teos saa erilaisia tulkintoja ajan saatossa ja historian pyörteissä. Jokainen kohtaa taiteen omalla tavallaan, omasta itsestään käsin ja nämä kohtaamiset vaihtelevat.

Taiteeseen liittyy myös ominaisuus, että se koskettaa tunteitamme. Vihas tumme, ihastumme, petymme tai iloitsemme erilaisten teosten äärellä. Taiteen tulisi koskettaa, ei toki jokaista taiteenkokijaa, mutta edes joitain ihmisiä. Kaikki katsojat kylmäksi jättävä taide on epäonnistunutta taidetta. Ehkei edes taidetta lainkaan. Taiteilijan kuoltua teokset jatkavat edelleen omaa elämäänsä. Ne ovat itsenäisiä objekteja, olevaisia. Teosten tehtävänä on vain olla, vapaana tekijästään, välittäjästään, riippumattomana ja itsenäisenä. Tässä lähestymisessä taiteen olemus ikään kuin määritellään taideteoksesta käsin. Taiteeksi nousevat kaikki ne taide-esineet ja esitykset jotka täyttävät taiteelle asetetut kriteerit.

Taidetta voi myös lähestyä erilaisten muiden määrittelyiden kautta. Karkeasti ajateltuna, taidetta on kaikki se joka taiteelta näyttää. Teoslähtöinen määrittely on melko ongelmatonta perinteisen taiteilun suhteen, mutta se ei oikein toimi silloin kun museossa esitellään ilmapalloja taiteena. Tässä voidaan käyttää nk. taiteilijalähtöistä ajattelua, jossa taiteena pidetään kaikkia niitä taide-esineitä ja tapahtumia, jotka ovat taiteilijan tekemiä. Se minkä taiteilija signeeraa, on taidetta. Tämä lähestyminen vie taas ongelmiin siinä kuinka oikea taiteilija määritellään. Voiko taiteilija olla kuka tahansa, joka itseään taiteilijana pitää vai ei? Ja miten erottaa aito taiteilija väärästä?

Taide voidaan määritellä myös nk. kollektiivisena "sopimuksena", joka on taidekentällä tapahtuva noteeraus tai tunnustus siitä että jokin asia on nyt taidetta. Taiteeksi luokitellaan se mitä yhdessä, taiteen asiantuntijoiden kesken, halutaan taiteena pitää. Määrittelijöinä toimivat kriitikot, museoväki, galleristit, taidehallinto, kuraattorit jne., jotka kinastelevat keskenään siitä onko jokin taidetta vai ei.

Joillekin taiteen tehtävänä on tuottaa sijoitetulle pääomalle tuottoa, siinä missä osakesijoittaminen tai kiinteistökauppa. Yksi lähtökohta taiteelle voi olla teosten tai taiteilijan käyttämien menetelmien eettisyys. Eli se että taiteilija ottaa työskentelyssään huomioon esimerkiksi ympäristökysymykset ja muuttaa huonot toimintatapansa entistä ekologisempaan suuntaan. Tulevaisuudessa varmasti taidetta arvioidaan entistä enemmän myös ympäristönsuojelun ja ilmastonmuutoksen kannalta, vaikka keskustelua aiheesta ei vielä oikeastaan käydä.

Taide on kommunikointiväline ja sen avulla voidaan herättää keskustelua erilaisista yhteiskunnallisista tai muista asioista. Taiteen avulla välitetään

viestejä, esitetään kysymyksiä, otetaan kantaa, julistetaan, huudetaan, kuiskataan ja välitetään suuria ja pieniä tunteita. Aivan yksinkertainkin taideteos sisältää jonkin viestin, vaikkapa sen että oranssi on kaunista.

Usein myös teoksen valmistuminen edellyttää eräänlaista vuoropuhelua taiteilijan ja teoksen, luovan prosessin välillä. Viestintään liittyy myös ajatus taiteesta kollektiivisena yhteiskunnan muistina. Taiteeseen tallentuu historiaa, ajankuvausta ja sitä mikä ajassa on ollut, enemmän tai vähemmän, pinnalla. Taide sisältää arvokasta tietoa menneiltä ajoilta ja ilman sitä tietäisimme historiastamme huomattavasti vähemmän. Tästä näkökulmasta katsottuna on hyvä, jos taideteokset tehdään ammattitaidolla ja huolella, niin että ne kestävät aikaa. Tai ainakin teosten dokumentointi tulisi suorittaa laadukkaasti. (Hannula 2011.)

Taide voi toimia myös opetusvälineenä ja teokset opettajina. Sen kautta voidaan johdattaa näkemään esimerkiksi yhteiskunnallisia ilmiöitä tai ymmärtämään erilaisuutta. Taideteokset haastavat luoviin ratkaisuihin ja kannustavat innovaatioihin. Elämyksellinen ympäristö houkuttaa myös kriittiseen ajatteluun ja omien mielipiteiden ilmaisuun. Taide ja viihtyisä tila osoittavat, että ympäristö on tärkeä ja siitä kannattaa välittää ja pitää huolta. Sairaaloissa, vanhainkodeissa ja hoitolaitoksissa ihmiset ovat vaikeissa elämäntilanteissa. Samaan aikaan hoitohenkilökunta työskentelee vastuun ja kiireen keskellä. Näissä paikoissa taiteen tuomia iloja ja elämyksiä tarvitaan. Taide luo yhteenkuuluvuuden tunnetta antamalla yhteisiä puheenaiheita, ja sen äärellä ollaan tasavertaisia. Viihtyisä sairaalaympäristö auttaa potilaita ja heidän omaisiaan jaksamaan. Parhaimmillaan taide sykehdyttää ja tuo hyvää mieltä myös raskaisiin hetkiin. Taide antaa ajatuksille pakopaikan. Hoitolaitosten asukkaille prosenttitaide tuo virikkeitä ja iloa. Arkipäivään tuotu taide kutsuu havainnoimaan sellaista, jota ei ole ennen huomannut. Taide herättää vanhoja muistoja tai auttaa muistamaan.

Pihoille toteutetut taideteokset muodostavat yhdessä pihasuunnittelun kanssa viimeistellyn kokonaisuuden. Taideteokset luovat mielenkiintoisen ympäristön lisäksi yllätyksellisyyttä tutulle asuinalueelle. Teokset vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta pihan käyttäjien kesken. (Järvipetäjä 2010.) Julkisten ulkotilojen taide voi olla hyvin monimuotoista. Perinteisesti sellaisena on nähty esittävät veistokset, patsaat, rintakuvat, erilaiset monumentit tai arkkitehtuurin eri aikakausiin liittyvät koristeellisuudet rakennuksissa. Nykyisin käsitys on laajentunut erilaisiin taidemuotoihin.

Kuvataiteilla ja arkkitehtuurilla on pitkä yhteinen historia. Moderni arkkitehtuuri syntyi insinööritieteiden ja taiteen synteessä. Arkkitehtuuri ja kuvataide ovat omaksuneet eri kehitysvaiheissa vaikutteita toisistaan sisäistämällä ilmaisuunsa monia yhteisiä lähtökohtia ja viestejä. (Prosenttitaide, 23.) Yksi julkisen ulkotilan taiteen keskeinen määritelmä lienee se, että sen on oltava yleisön saavutettavissa. Taiteen muoto sinänsä on vapaa. Esimerkiksi yleisö tekee joistakin taiteilijoita ja toisista taas ei. Sisätilojen teoksilla on rajattu yleisönsä, mutta ulkoteokset ovat sanan laajassa merkityksessä julkisia ja niistä voi muodostua alueensa sympaattisia tai kiistanalaisia maamerkkejä (Prosenttitaiteen vuoksi, 7).

Taiteet voidaan jakaa esittäviin ja ei-esittäviin. Seuraavassa on esitelty julkisten ulkotilojen taiteen muotoja.

2.1 Nykytaide

Nykytaide on oman aikamme taidetta, uutta taidetta. Joskus käytetään myös sanaa aikalaistaide. Nykytaide-sanana käyttö yleistyi 1970-luvulla, kun sanat moderni taide ja modernismi alkoivat saada uusia merkityksiä, joita niihin ei aikaisemmin ole liitetty. Nykytaide on sivumerkityksistä vapaampi ja puolueettomampi sana kuin moderni taide.

Kun nykytaide sisältää tavallisesti uusia näkökulmia, aiheita, materiaaleja, tekotapoja tai ideoita, sen ymmärtämistä pidetään joskus perinteistä taidetta vaikeampana. Nykytaide saavuttaa usein arvostusta paljon myöhemmin sen julkaisemisen jälkeen. Modernismi pyrki tavallisesti kieltämään perinteen merkityksen, kun nykytaide usein pyrkii käyttämään sitä. Kuvataiteessa puhutaan usein nykytaiteesta ja perinteisemmistä taiteista.

Kaikki taide on ollut joskus aikansa nykytaidetta. Taide on sidoksissa aikansa elämäntapaan. Nykytaiteen rooliin kuuluu etsiä taiteen uusia ilmaisukeinoja ja esitellä niitä. Myös taiteessa on omia valtavirtauksia, sivujuonteita ja muoti-ilmiöitä siinä missä tieteissä ja millä muulla alalla tahansa. Joskus taiteessa on nähtävissä selvästi jokin vallitseva tyyli tai ilmaisutapa, mutta kaikkina aikoina näin ei ole.

Nykytaidetta luonnehtii yhä avoimempi suhde ihmiskunnan kulttuuriin. Nykytaiteen teokset saattavat vedota muihinkin aisteihin kuin näköaistiin ja puhtaaseen visuaalisuuteen. Ääni saattaa olla osa taideteosta, kuten myös liike tai haju. Sanat, käsitteet ja teoriat ovat osa nykytaiteen materiaalia siinä missä taltta, sivellin, maalituubi ja valokuvauskamera. Nykytaiteen teos saattaa olla performanssi, jossa henkilöt puhuvat, laulavat ja tanssivat. Museon tai gallerian sijasta kuvataide voidaan esittää erämaassa tai puistossa ympäristötaiteena tai lähiön kerrostalossa yhteisötaiteena.

Uusi tekniikka on muuttanut taidetta. Valokuva-, video- ja mediataide ovat hakeneet paikkaansa pitkään ja alkavat saada oman asemansa. Nykytaide ei ole tavallisesti puhdasta kuvaan (tai ääneen, tanssiin, näyttämötulkintaan) perustuvaa. Se on usein monialaista, ja teoksissa saattaa yhtyä useita niin perinteisiä kuin uusiakin taiteenaloja.

Suomessa kansainvälisen taiteen suurehko ja suosittu näyttely- ja tapahtumasarja Ars-näyttelyt on vuodesta 1961 esitellyt uusia nykytaiteen suuntauksia. Taiteen kansainvälistymistä oli aluksi vaikea ymmärtää, koska kotimaisen kulttuurin päätehtäväksi nähtiin 1800-luvun lopulta aina 1950-luvulle kansallisen identiteetin vahvistaminen ja taidekin painottui pitkään kansallisromantiikkaan ja kansallistunteen ylläpitoon. Uusi taide on tullut Suomeen usein ulkomailta, kuten Venäjältä, Ruotsista, Länsi-Euroopasta tai Yhdysvalloista.

Nykytaidetta on arvosteltu Eurooppa- ja Amerikka-keskeisyydestä, mutta viimeisen kymmenen vuoden aikana kansainvälinen nykyaide on avannut tarkastelukulmia myös muihin maailmanosiin. (Kastemaa 2009)

2.2 Veistokset, kuvanveisto

Veistos määritellään eri lähteissä kolmiulotteiseksi kuvaksi, joka on joko kaikilta suunnilta katseltava artefakti (irrationaalinen veistos) tai reliefi. Veistosten materiaalit ja menetelmät vaihtelevat. Pronssi on ollut tavallinen materiaali. Veistos voidaan myös veistää, muovilla tai hakata esimerkiksi kivistä. Metallinen veistos voi olla myös taottu, pakotettu, hitsattu tai valuttu. Veistos voi olla kipsivalos. Veistos sanaa käytetään siis yleisnimityksenä kaikille kolmiulotteisille taideteoksille, niiden tekemiselle ja tekoperiaatteille. Koon suhteen veistos voi olla pienois-, monumentaali- ja kolossaaliveistos. Se voi liittyä rakennukseen tai muuhun paikkaan kiinteästi. Tyyliään se voi olla esittävä, abstrakti tai siltä väliltä. Veistos näyttää eri suunnilta ja korkeuksilta erilaiselta, samoin valaistus vaikuttaa veistoksen ulkonäköön.

Yleisiä veistostyyppisiä ovat muistomerkki tai patsas (kuva 2.). Veistokset ovat 1900-luvulta lähtien murtautuneet perinteisistä muodoistaan. Nykyisin veistokset ovat tulleet lähelle installaatiotaidetta tai ja tilataidetta. (Taitteen pikkujättiläinen, 795.) Veistokset ovat tavallisesti uniikkeja eli niistä tehdään vain yksi tai korkeintaan muutamia kappaleita. Sarjavalmistukseen suunnitellun kolmiulotteisen esineen suunnittelua ja muokkaamista kutsutaan muotoiluksi.

Patsaan muotoiset veistokset sijoitetaan usein puistoihin tai muuten näkyvälle paikalle, ja yleensä niiden ympäri voi kävellä ja niitä voi katsella eri suunnista. (Mamia 2010.) Muun tyyppisissä teoksissa sijoittelu on yleensä vuoropuhelua tilan kanssa. Sijoituspaikka voi olla esimerkiksi maiseman merkittävä kohta tai vain kohteelle lisäarvoa antava osatekijä vaikka kunnallistekniikan rakentamisen sisällä, osana varsinaista rakennetta. Teos voi myös lähteä tilasta tai itsenäisesti muokata tilan kokemuksen. Teoksella voidaan myös toistaa tai tehostaa arkkitehtonista muotokieltä (Kuva 1.).

Kuva 1 Harald Karstenin Lintutuoli Jyväskylän Lutakonpuistossa toistaa kääntäen taustansa arkkitehtonista muotokieltä. Kuvaaja Marko Lumikangas.

Kuva 2 Pauli Koskisen veistos Nuori Minna Canth edustaa perinteistä klassista kuvanveistoa. Kuvaaja Marko Lumikangas. Jyväskylän kirkkopuisto.

2.3 Ympäristötaide

Julkisen tilan taide voi olla myös ympäristötaidetta. Ympäristötaide käsitteestä on muodostunut monenlaisten taideilmiöiden yhteinen nimittäjä. Se voidaan osittaa erilaisiksi rinnakkais- ja alakäsitteiksi ja taiteenlajeiksi kuten maataide, kaupunkitaide, tilataide, yhteisötaide, paikkasidonnainen taide, julkinen taide, tietäide ja prosessitaide. Sama teos voi näkökulman vaihdolla tulla määritellyksi useankin eri lajiin. Määrittely sinänsä on teoksen kannalta harvemmin oleellista.

Taide yleensä ja ympäristötaide erikseen on yksi ympäristön käsittelyn keino monien joukossa (Naukkarinen 2003, 17). Ympäristötaiteen käsite sisältää hyvin laajasti eri taiteiden alueet. Sen piiriin voidaan lukea myös rakennustaiteelliset ratkaisut, teiden linjaukset ympäristökäsittelyineen, puutarhojen ja puistojen kokonaisuudet ja yleensäkin ympäristömme visuaalinen kokonaisuus (Naukkarinen 2003, 27). Taiteen innovatiivisuus ja hohto eivät synny siitä, että se on taidetta, vaan siitä, että kohdattu taide on juuri sellaista, kuin se on. Joku taide sykähdyttää, joku ei, ja sen tietää jokaisessa kohtaamisessa erikseen. (Naukkarinen 2003, 29). Ajattelemaan innostaessaan taide jakaa tieteen kanssa älyllisen uteliaisuuden, kyseenalaistamisen ja etsimisen (Naukkarinen 2003, 41).

Sanakirjoissa ja puhekielessä ympäristötaiteeksi yleistetään kaikki rakennettuun tai luonnonympäristöön sekä julkisiin tiloihin tehdyt teokset. Tällöin määritellään kuitenkin vain taiteen esityspaikkaa. Maisema- ja ympäristösuunnittelu sekä laajemmat rakennustaiteelliset kokonaisuudet ovat nekin jo käsitteen ulkopuolella tai päinvastoin, ympäristötaide on parhaimmillaan osa niitä. Ympäristötaiteelle ei ole olemassa valmista muotoa tai yhtä ainoaa tapaa sitä toteuttaa, vaan siinä käytetään laajasti erilaisia menetelmiä ja materiaaleja. Ympäristötaideteoksille on ominaista jatkuva muutos sekä vuoropuhelu muun rakennetun ympäristön kanssa. Muutos voi olla ajallisesti hidas tai nopea, hallittu tai hallitsematon - materiaalista ja esitystavasta riippuen.

Ympäristötaideteos voi jo lähtökohtaisesti olla väliaikainen ja tilapäinen; veistoksellisen, kolmiulotteisen objektin lisäksi teos voi olla myös teko tai tapahtuma. Ympäristötaiteen ominaista on myös sen muokattavuus. Yleensä teoksella on kuitenkin joku syy olla siinä ympäristössä, missä se on. Teos toimii sekä syntyy vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja joskus myös katsojan/kokijan kanssa. Teos muokkaa omaa ympäristöään muuttamalla tai merkitsemällä tilan paikaksi. Teoksen ja tilan rajat voivat olla vaikeasti tulkittavissa.

Teoksiin liittyy nimenomaan julkisuus siten, että ne ovat fyysisesti kenen tahansa savutettavissa. Julkisuus voi kuitenkin olla rajoittunutta: teos voi sijaita puolijulkisessa tilassa, saavuttamattomassa paikassa tai syntyä jopa vain tekijälle itselleen. (Ympäristötaide 2011.) Wikipedian määrittelyn mukaan tila- ja ympäristötaide ovat kuvataiteen lajeja, joissa teos ja sen ympäristö tai ympäröivä tila muodostavat kokonaisuuden. Tilataiteen ja ympäristötaiteen ero on siinä, että tilataidetta voi olla rajatuissa, rakennetuissa ympäristöissä, rakennusten sisällä tai ulkopuolella, kun taas ympä-

ristötaide ottaa kokonaisvaltaisempaa suhdetta luontoon tai ihmisen luomaan ympäristöön.

Modernismin aikana kuvanveistosta katosi distanssi, juhlallinen etäisyys teoksen ja sen ympäristön välillä, joka saatiin muun muassa veistosten ja lustojen avulla sekä teosten dominanssi eli hallitsevuus, jolla veistokset olivat hallinneet ja valloittaneet julkisia ja virallisia tiloja. Aikaisemmin taideteos oli taiteilijan jättämä hallitseva merkki ympäristöön, paikan täyttämisen tai valloituksen, jossa teoksella oli vähän tai ei ollenkaan tekemistä sijoitusympäristönsä kanssa. Tila- ja ympäristötaiteen lähtökohtana ovat tavallisesti teoksen sijoitusympäristön ja tilan edellyttämien vaatimukset. Jotkut ympäristötaiteilijat ovat luopuneet kokonaan oman henkilökohtaisen tyylin esittelystä ja he pyrkivät saamaan kaikki teoksen piirteet ja ominaisuudet ympäristön ehdoilla toimiviksi (kuva 3.). Tämä taiteen ajattelutapa alkoi yleistyä länsimaissa 1960-luvulla. Suomessa tila- ja ympäristötaide vakiintui osaksi nykytaidetta 1980-luvulta alkaen. (Taiteen pikukujättiläinen, 1991.)

Taiteen sanakirja määrittelee ympäristötaiteen maa- tai tilataiteeksi luontoon tai rakennettuun ympäristöön (Konttinen & Laajoki 2003, 505).

Kuva 3 Teokset voivat olla myös käyttöesineitä. Kuvassa Marja Kolun Rastatukkainen Sofa ja Aatamin puraisu. Sofa on oiva paikka istua. Kuva Matti Liski. Lutakonpuisto, Jyväskylä.

2.4 Tilataide

Tilataidetta on taiteilijan esimerkiksi näyttelytilaan tai ulos luoma kokonaistaideteos. Tilateokset saattavat olla hyvin vaihtelevia, koska niihin voidaan yhdistää erilaisia elementtejä, kuten maalattuja tai veistettyjä osia, ääniä tai valoa. Olennaista niille on katsojan mahdollisuus astua sisälle taiteilijan luomaan tilaan. Tilataide kehittyi varsinaisesti toisen maailmansodan jälkeen, mutta sen edeltäjänä on pidetty muun muassa 1950-luvulla Venäjällä oivallettua ideaa liittää teokseen tapahtumaan ja saada katsojat 'astumaan sisään' taideteokseen ja osallistumaan tapahtumien kulkuun. (Konttinen & Laajoki 2000, 455.)

Esimerkiksi tietilan laatua muodostavien tekijöiden luettelosta on poimitavissa ominaisuuksia, joilla tietaidetta voidaan perustella: tietilan identiteetti, muistettavuus, yllättävyys, vieraanvaraisuus, tunnistettavuus, jännittävyys ja hyvät yksityiskohdat (Radovic' 1993).

2.5 Installaatiotaide

Installaatio tai installaatiotaide (verbi *installoida* = asentaa) on erityisesti johonkin tilaan tai paikkaan tehtyä taidetta, joka käyttää tilan ominaisuuksia hyväkseen. Installaatiot rakennetaan useimmiten sisätiloihin. Ne ovat tavallisesti väliaikaisia taideteoksia, mutta myös pysyviksi tarkoitettuja installaatioteoksia on olemassa. Riippuen installaation kiinnitysalustasta tai sijaintipaikasta puhutaan lattia-, seinä-, avaruus- tai kattoinstallaatioista. Installoiminen voi tarkoittaa esineiden tai laitteiden asentamista tai asettamista paikoilleen, esimerkiksi teoksen installoimista kattoon tai sähkölaitteiden installoimista johonkin.

Installaatio koostuu erilaisista esineistä, materiaaleista ja muusta aineistosta. Installaatiot vetoavat usein moneen aistiin, sisältäen esineitä, kuvia, ääntä, valoa, materiaaleja, tuoksua ja liikkuvia esineitä, kuten robotteja. Installaatio voi koostua myös esimerkiksi televisiomonitorista, yhdestä tai useammasta projisoinnista, jolloin puhutaan videoinstallaatiosta (kuva 4.). (Kastemaa 1983, 64.)

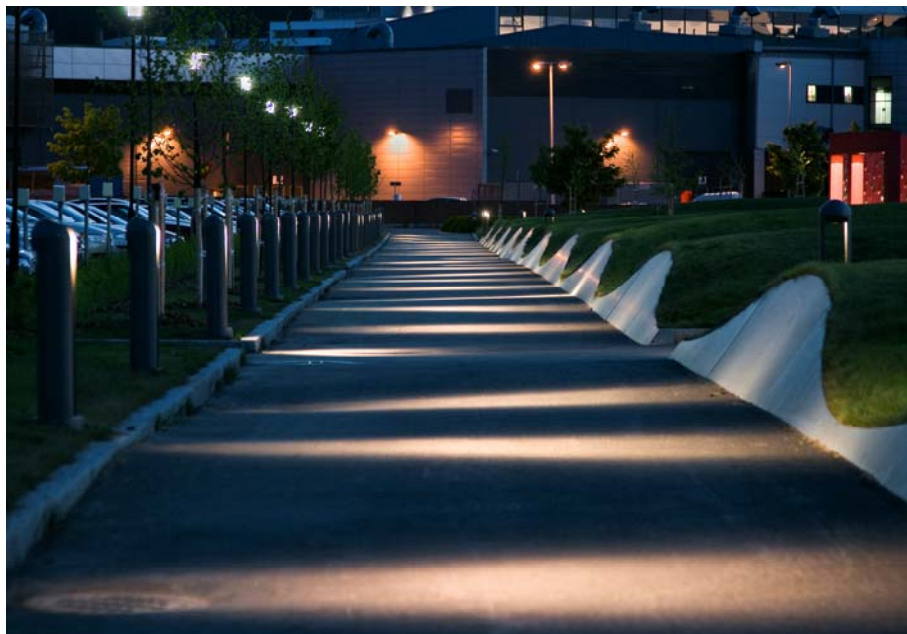
Kuva 4 Valoinstallaatio voidaan esitellä tapahtumassa tai se voi olla pysyväisluonteinen. Kuva Juhana Konttinen. Valon kaupunki Jyväskylä, 2011.

2.6 Maataide

Maataiteessa maapohjasta tai maisemasta muokataan teos, johon useimmiten liittyy ekologinen näkökulma (kuva 5.). Tämä taiteen muoto on syntynyt käsitetaiteen yhteydessä vastalauseena kaupalliselle, gallerioihin ja museoihin keskittyneelle näyttelytoiminnalle. (Konttinen & Laajoki 2000, 253.)

Kuva 5 Puisto itsessään voi olla jo maataideteos. Kuva Matti Liski. Lutakonpuisto, Jyväskylä.

Kuva 6 Valaistuksella voidaan korostaa muotoja sekä valon ja varjon leikkiä. Kuva Mauri Mahlamäki. Lutakonpuisto, Jyväskylä.

3 JULKISTEN ULKOTILOJEN TAIDEHANKINTOIHIN LIITTYVÄT KÄYTÄNTEET

Taiteen hankinta sinänsä on samanlainen hankinta kuin mikä muu tahansa hankinta rakentamisen tai kohteen saneerauksen yhteydessä. Lähtökohtana on aina tahtotila siitä, mitä halutaan hankkia ja mihin. Jo alkuvaiheessa on syytä ratkaista, missä vaiheessa taide on tarkoituksenmukaista ottaa mukaan. Onko oikea vaihe jo luonnossuunnittelun tekovaihe, ideointivaihe, suunnitteluvaihe vai vasta toteutusvaihe. Pitääkö tehdä sijoitussuunnittelua jo kaavoituksen yhteydessä tai riittääkö taidekonseptin teko myöhemmässä vaiheessa tai hankinta suunnittelun tarkentuessa?

Taiteen tyyli, muoto, koko, sijoituspaikka ym. voidaan ratkaista ennen hankintaa. Taiteilijalle voidaan myös antaa vapaat kädet toteutuksen suhteen. Käytävissä olevan budjetti vaikuttaa väistämättä lopputulokseen. Tarvittavaan rahoitukseen, budjettiin ja aikataulutukseen vaikuttaa luonnollisesti teoksen fyysinen koko ja muoto sekä konkreettinen paikka. Hankinta voidaan tehdä hankkeen yhteydessä suorana teosostona tai teettää tilaustyönä toiveiden perusteella. Toisinaan taidetta saadaan myös lahjoituksina.

3.1 Lainsäädäntö ja muut ohjaavat tekijät

Taiteen hankintaan liittyy myös erilaista lainsäädäntöä sekä kaupunkien omia ohjeita ja sääntöjä. Monessa kaupungissa on tehty myös eritasoisia poliittisia linjauksia toiminnalle, jotka ohjaavat myös julkisten ulkotilojen taidehankintoja. Jotkin asioista ovat valtakunnallisia, jotkut kaupunkikohtaisia. Jyväskylän kaupunki on omalla kohdallani tutuin, joten käytän sitä esimerkkinä joissakin seuraavista kohdissa. Jyväskylän kaupungin toimintamalli on esitelty myös nykyisten toimintamallien esimerkeissä.

Taideteoksen sijoitusta ohjataan myös usein jo asemakaavoituksessa ja kaupunkien rakennusjärjestyksissä sekä rakennustapaohjeissa.

3.1.1 Laki taiteen edistämisen järjestelystä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti on säädetty, että Suomen taiteen edistämistä varten on seuraavat valtion taidetoimikunnat: elokuvataidetoimikunta, kirjallisuustoimikunta, kuvataidetoimikunta, muotoilutoimikunta, näyttämötaidetoimikunta, rakennustaidetoimikunta, säveltaidetoimikunta, tanssitaidetoimikunta ja valokuvataidetoimikunta. Taiteen keskustoimikunta voi asettaa jaostoja.

Alueellisen taide-elämän edistämistä varten on lisäksi alueellisia taidetoimikuntia, joiden lukumäärästä ja toimialueista valtioneuvosto tarkemmin päättää. Valtion ja alueellisten taidetoimikuntien yhteiselimenä on taiteen keskustoimikunta ja sen hallintotoimisto. Taidetoimikuntien toiminnan järjestämisestä päätetään taiteen keskustoimikunnan vahvistamassa työjärjestyksessä.

Valtion taidetoimikuntien ja taiteen keskustoimikunnan tehtävänä on edistää luovaa ja esittävää taiteellista työtä, taiteen tuntemusta ja harrastusta sekä taiteen kannalta tärkeätä ajankohtaista tutkimusta, toimia valtion asiantuntijaeliminä taiteen alalla sekä suorittaa ne muut taiteen edistämistä tarkoittavat tehtävät, jotka valtioneuvoston asetuksella niille annetaan.

Alueellisen taidetoimikunnan tehtävänä on toimialueellaan edistää taidetta sekä sen harjoittamista ja harrastamista. Toimikunta voi sen käytettäväksi osoitettujen määrärahojensa rajoissa myöntää taiteilija ja kohdeapurahoja sekä muita avustuksia. Tarkemmat säännökset toimikunnan tehtävistä annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Taiteen keskustoimikunta, valtion taidetoimikunnat sekä alueelliset taidetoimikunnat ovat opetusministeriön alaisia. Tulosohjauksesta säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Asetettaessa edellä tarkoitettuja taidetoimikuntia on huolehdittava siitä, että taiteen eri lajit tulevat edustetuiksi niissä ja että myös alueelliset ja kielelliset näkökohdat otetaan huomioon. Valtion taidetoimikuntien jäsenten tulee olla asianomaisen taiteen alan ansioituneita harjoittajia tai tuntijoita. Alueellisen taidetoimikunnan jäsenten tulee olla jonkin taiteen alan tai alueellisen kulttuurin tuntijoita.

Taiteen keskustoimikunnan muodostavat valtion taidetoimikuntien puheenjohtajat ja valtioneuvoston määräämät kuusi muuta jäsentä, joista vähintään kahden tulee edustaa alueellisia taidetoimikuntia. Taiteen keskustoimikunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan määrää valtioneuvosto.

Alueellisen taidetoimikunnan jäsenet määrää toimikunnan toimialueen maakunnan liitto alueellisia taiteen ja kulttuurin järjestöjä ja laitoksia kuultuaan näiden ehdottamista henkilöistä. Jos taidetoimikunnan toimialue kuitenkin muodostuu useammasta maakunnan liiton alueesta, asianomaiset maakunnan liitot määräävät jäsenet yhdessä. Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan toimikunta valitsee keskuudestaan.

3.1.2 Laki kunnan kulttuuritoiminnasta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti on säädetty, että kunnan tehtävänä on edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa. Kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan tässä laissa taiteen harjoittamista ja harrastamista, taidepalvelusten tarjontaa ja käyttöä, kotiseututyötä sekä paikallisen kulttuuripeirteen vaalimista ja edistämistä.

3§ (29.12.2009/1710)

Kunnalle myönnetään valtionosuutta kulttuuritoimintaa varten siten kuin kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetussa laissa säädetään. Kunnalle sekä kunnan osoituksesta kulttuuritoimintaa harjoittavalle ja edistävälle, kunnassa toimivalle yhteisölle, säätiölle tai laitokselle voidaan valtion talousarvioon otetun määrärahan rajoissa myöntää valtionavustusta kulttuuritoimintaa varten ja siinä tarvittavien tilojen perustamishankkeisiin

siten kuin opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetussa laissa säädetään.

3.1.3 Laki opetus- ja kulttuuritoimien rahoituksesta

15§ (21.12.2001/1389)

Museon, teatterin ja orkesterin ylläpitäjälle myönnetään valtionosuutta mainituista toiminnoista aiheutuviin käyttökustannuksiin 37 prosenttia euronäärästä, joka saadaan, kun ylläpitäjälle museota, teatteria ja orkesteria varten vahvistettu laskennallinen henkilötyövuosien määrä kerrotaan henkilötyövuotta kohden asianomaista toimintaa varten määrättyllä yksikköhinnalla.

3.1.4 Hankintalaki ja kaupungin hankintaohje

Kuntien viranomaisten on kilpailutettava hankintansa siten kuin Laki julkisista hankinnoista 30.3.2007 / 348 säädetään.

Lain tavoitteena on tehostaa julkisten varojen käyttöä, edistää laadukkaiden hankintojen tekemistä sekä turvata yritysten ja yhteisöjen tasapuolisia mahdollisuuksia tarjota tavaroita, palveluita ja rakennusurakointia julkisissa hankinnoissa. Hankintalakia ei sovelleta hankinnan ennakoidun arvon ollessa alle kansallisen kynnsarvojen olevien hankintoihin (30 000 €). Hankintayksikkö voi valita suorahankinnan, jos teknisestä, taiteellisesta tai yksinoikeuden suojaamiseen liittyvästä syystä vain tietty toimittaja voi toteuttaa hankinnan.

Hankintalain 27 §:ssä säädetään mahdollisuudesta tehdä suorahankinta. Yksi suorahankinnan mahdollistavista syistä on se, että taiteellisesta syystä vain tietty toimittaja voi toteuttaa hankinnan. Suorahankinta on kuitenkin poikkeus yleiseen kilpailuttamisvelvollisuuteen, joten sen edellytyksiä on tulkittava suppeasti. Hankintayksiköllä on näyttövelvollisuus edellytysten täyttymisestä.

Edellä mainittua lainkohtaa ei ole avattu lakia koskevassa hallituksen esityksessä sen enempää tätä taiteellista syytä koskevilta osin. Myöskään oikeuskirjallisuudesta tai oikeuskäytännöstä ei juuri löydy apua. Henkilökohtaisesti ajattelisin, että jo olemassa oleva taide lienee selvemmin tämän poikkeuksen piiriin kuuluva kuin esimerkiksi jonkin taideteoksen tai arkkitehtityön tekeminen taikka korjausrakentamisen suorittaminen esimerkiksi kulttuurihistorialliseen kohteeseen.

Lisäksi kyseeseen saattaisi tulla hankinnan kilpailuttaminen käyttämällä menettelynä suunnittelukilpailua. Lyhyesti sanottuna tämä tarkoittaa sitä, että kilpailun voittajan valitsee tuomaristo ja voittaneen suunnittelijan kanssa tehdään sopimus sen jälkeen suoraan. Menettelyä säännellään hankintalaissa. (33-34 §).

Työsopimukset eivät kuulu hankintalain soveltamisen piiriin, joten taiteilijan palkkaamiseen ei luonnollisestikaan sovelleta hankintalakia. (Hankintayksikkö, sähköpostiviesti 20.6.2011)

Kaupunkien hankintaohjeet saattavat poiketa keskenään erilaisilla sisällöillä. Jyväskylän kaupungin hankintaohjeessa toimialat vastaavat niiden hankintojen hoitamisesta, joissa päätösvalta kuuluu toimialan lauta- tai johtokunnalle tai viranhaltijoille ja joita ei hoideta keskitetysti. Toimialojen hankintojen hoitaminen sisältää hankintojen valmistelun, kilpailuttamisen, päätöksenteon, sopimuksen tekemisen ja seuraamisen sekä sopimusajankaisen yhteistyön.

Kaupungin hankinnoissa noudatetaan hankinnan arvosta ja laadusta riippumatta hyvän hallinnon periaatteita sekä EY:n perustamissopimuksen mukaisia avoimuuden, tasapuolisuuden ja syrjimättömän kohtelun sekä suhteellisuuden periaatteita.

Hankinnat jakautuvat kolmeen eri luokkaan niiden arvon perusteella. Hankinnat ovat joko EU-kynnysarvon ylittäviä (211 000€), kansallisen kynnysarvon ylittäviä (15 000 €tavara- ja palveluhankinnat) tai kansallisen kynnysarvon alittavia. Kynnysarvon alittaviin hankintoihin ei sovelleta hankintalakia. (Hankintayksikkö, sähköpostiviesti 20.6.2011)

3.1.5 Johtosääntö ja toimintasääntö, malliesimerkki Jyväskylä

Jyväskylän kaupungin johtosäännössä on määritelty palvelualue sekä liiketoiminta. Palvelualueen muodostavat kaupunkirakennelautakunta ja sen vastuualueet, sekä rakennus- ja ympäristölautakunta sen kaupunkikuva-toimikunta ja vastuualueet. Palvelualueeseen kuuluvat seuraavat vastuualueet: hallinto ja kehittäminen, kaavoitus, rakennusvalvonta, tonttituotanto, yhdyskuntatekniikka sekä ympäristötoimi. Näistä taidehankintoihin liittyvät kaavoitus (alueiden käytön ja kaupunkikuvan suunnittelu), rakennusvalvonta (lupa- ja valvontaviranomainen) sekä yhdyskuntatekniikka (kaupungin maa-alueiden hallinta, suunnittelu, rakentaminen ja ylläpito).

Kaupunkirakennepalveluiden toimintasäännössä kuvataan organisaatio, yleiset tehtävät, henkilöstön ja talouden toimivalta, lautakuntien toimivalan siirtäminen vastuualueille, tehtävien jakaminen rinnakkaista toimivaltaa omaavien viranhaltijoiden kesken, asioiden valmistelu, läsnäolo-oikeus lautakunnan kokouksissa, otto-oikeuden käyttäminen, asiakirjojen allekirjoittaminen, otteiden oikeaksi todistaminen ja voimaantulo.

Kaavoituksen vastuualue, joka huolehtii yleis- ja asemakaavoituksen sisällöstä alueiden ja kaupunkikuvan suunnittelusta. Vastuualueen johtajana toimii kaupunginarkkitehti.

Yhdyskuntatekniikan vastuualue, joka huolehtii katujen, puistojen ja muiden yleisten alueiden hallinnasta, suunnittelusta, rakentamisesta ja ylläpidosta, jätehuollosta sekä vesihuoltolaissa kunnalle määrätyistä tehtävistä. Vastuualueen johtajana on kaupungininsinööri.

Rakennusvalvonnan vastuualue, joka huolehtii rakentamisen ja muiden ympäristöön kohdistuvien toimenpiteiden kunnallisesta viranomaisvalvonnasta. Vastuualueen johtajana toimii rakennusvalvonnan johtaja.

Jyväskylän kaupungin kulttuuritoimen johto- ja toimintasäännön mukaan Jyväskylän taidemuseo on Keski-Suomen aluetaidemuseo, joka kartuttaa kokoelmia, tutkii, dokumentoi, asettaa näytteille sekä tarjoaa elämyksiä ja tietoa kuvataiteesta. Museon toimialaan kuuluvat erityisesti keskisuomalainen kuvataide, suomalainen ja kansainvälinen taidegrafiikka sekä kokoelmiin liittyvä taide.

Jyväskylän kaupunginvaltuusto osoittaa vuosittain taidehankintamäärärahan taidemuseon talousarvioon. Taidehankintojen määrärahalla kartutetaan Jyväskylän kaupungin taidekokoelmia. Kartuttamisesta päättää museonjohtaja. (Jyväskylän kokoelmapoliittinen ohjelma, 2007.)

3.1.6 Poliittiset linjaukset, malliesimerkki Jyväskylä

Jyväskylän kokoelmapoliittinen ohjelma/taidekokoelma

Keskisuomalaisuus näkyy selvästi Jyväskylän kaupungin taidekokoelmien teoksissa ja taiteilijoissa. Jyväskylän taidekokoelmien pesämunana pidetään Ville Valgrenin veistämää Uno Cygnaeuksen muistomerkkiä. Lahjoitukset ovat kaiken kaikkiaan olleet merkittävässä asemassa läpi kokoelmien historian. Ensimmäisen kerran kaupunki itse panosti taiteeseen vuonna 1944 ostamalla Oskar Raja-aholta kaksi veistosta.

Jyväskylän taidemuseo noudattaa toiminnassaan ja kokoelmapoliittisessaan museotyölle asetettuja eettisiä normeja, jotka koskevat sekä taidemuseota instituutiona, että siellä työskentelevää museoammatillista henkilökuntaa yksilöinä. Noudatettava ammattietiikka pohjautuu ”Museotyön ammattieettiset säännöt” ohjeistukseen. Ammattietiikka korostaa museon ja sen henkilökunnan luottamuksellista ja puolueetonta roolia kaikissa alan asiantuntemusta vaativissa kysymyksissä.

Hankinnat perustuvat pääasiassa keskisuomalaisen nykytaiteen hankintaan. Jyväskylän taidemuseo ottaa vastaan myös lahjoituksia, testamentteja ja deponointeja kaupungin taidekokoelmiin. Niiden laatu, kunto, taidehistoriallinen merkitys ja yhteensopivuus muiden kokoelmien kanssa huomioidaan vastaanottamisessa.

Jyväskylän kokoelmapoliittisessa ohjelmassa määritellään myös taideteoksen mahdollinen poistaminen kokoelmista, teosten sijoittaminen ja lainaaminen, teosten varastointi ja konservointiohjelma menettelytapahjeineen. (Jyväskylän arkkitehtuuripoliittikka, 2002.)

Koko ohjelma nojaa Uuden Aallon Jyväskylä kaupunkistrategiaan, jossa visiona on voimia kokoava ja innovoiva kaupunki ja kaupunkikäsite, joka ylittää yksittäisten hankkeiden tarpeet ja maankäytön rajoitukset.

Toimintoihin lisätään palmikoimalla elementtejä niin, että niistä jalostuu toimintapotentiaalia ja sisäistä synergiaa lisääviä nauhoja. Kehittäminen tukeutuu tasapainoisen kaupunkipolitiikan ajatukseen; tasapainoa haetaan kilpailukyvyyn, sosiaalisen eheyden ja kestävien ratkaisujen näkökulmista. Fantastisuus on realismia: kun fantastisuus häviää, myös taloudellinen pohja murtuu.

Arkkitehtuuripolitiikan yhtenä linjauksena on arkkitehtuurin ja taiteen yhteistyömuotojen vahvistaminen. Eri taiteenlajien sovittaminen arkkitehtuuriin ja ympäristöön voi täydentää kokonaisuutta tai olla juuri se tärkeä yksityiskohta. Taide pyritään liittämään projekteihin jo niiden alkuvaiheessa.

Jyväskylän kaupungissa laaditaan parhaillaan myös viherpolitiikkaa sekä viherosayleiskaavaa. Myös kaavan rinnalla tehtävä viheryleissuunnittelu ohjaa toisinaan taideteosten sijoittamista ja jopa hankintoja.

3.2 Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikka

Taide- ja kulttuuripolitiikan tavoitteet perustuvat luovuuteen, kulttuuriseen moninaisuuteen ja tasa-arvoon. Tavoitteena on, että luovuuden edellytykset ja kulttuuriset oikeudet toteutuvat ja että kaikilla Suomessa asuvilla on mahdollisuus osallistua taide- ja kulttuuripalveluihin.

Taide- ja kulttuuripalvelujen tulee olla kaikkien ulottuvilla esim. asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon vahvistamiseksi valtio tukee ja kehittää luovan toiminnan sekä kulttuuri- ja taidelaitosten edellytyksiä. Kulttuuripolitiikan tavoitteita toteutetaan erilaisilla ohjelmilla, hankkeilla, hallinnon alan ohjauksella ja toiminnan rahoituksella. Opetusministeriön kulttuuripolitiikan toimiala kattaa kansalliset kulttuuri- ja taidelaitokset, kuten valtiosuutta ja -avustusta saavat museot, teatterit ja orkesterit, kuntien kulttuuritoiminnan sekä valtionavustuksella rahoitettavan järjestö-, yhdistys- ja kansalaistoiminnan sekä kulttuuri- viennin.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikkaa kehitetään koko maassa tavoitteena alueellinen ja sukupuolten välinen tasa-arvoisuus ja hyvä saavutettavuus. Kulttuuriin liittyvästä lainsäädännöstä ja valtion kulttuuriin osoittamasta rahoituksesta päättää eduskunta. Alueellisen taide-elämän edistämistä varten toimii alueellisia taidetoimikuntia.

Opetus- ja kulttuuriministeriön alaisia taiteen alan asiantuntijaelimiä ovat yhdeksän valtion taidetoimikuntaa ja näiden yhdyssiteenä toimiva taiteen keskustoimikunta. Alueellisen taide-elämän edistämistä varten toimii 13 alueellista taidetoimikuntaa. Taiteen keskustoimikunta ja valtion taidetoimikunnat jakavat apurahoja, valtionavustuksia, valtionpalkintoja yms. etuuksia sekä antavat lausuntoja ja selvityksiä. Alueelliset taidetoimikunnat päättävät niiden määrärahoista taiteilija-apurahoihin, yhteisöjen valtionavustuksiin, läänintaiteilijoiden palkkaamiseen ja taiteenedistämishankkeisiin.

Suomen taide- ja kulttuurielämälle on tyypillistä kulttuuri-instituutioiden runsaus ja kulttuurilaitosten verkon kattavuus. Myös niiden yhteistyötä on pyritty kehittämään. Kulttuuritarjontaa on paljon ja kansalaiset osallistuvat aktiivisesti kulttuuripalveluihin. Alalla on myös paljon monipuolista kansalaisjärjestötoimintaa.

Opetusministeriö on mm. laatinut useita taiteenalakohtaisia ohjelmia ja linjauksia taiteen edistämiseksi. Opetusministeriö tukee valtakunnallisia, pääasiassa ammattitaiteilijoiden järjestöjä näiden työssä taiteen edistämiseksi. Yksittäisille taiteilijoille tukea myöntää taiteen keskustoimikunta.

Opetusministeriön jaottelu taiteen ja kulttuurin aloille on seuraavanlainen: audiovisuaalinen kulttuuri, kirjallisuus, kuvataiteet, muotoilu ja arkkitehtuuri, ruokakulttuuri, säveltaide ja teatteri- ja tanssitaide.

Keskeiset kuvataiteen edistämistavoitteet on linjattu valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittisessa periaatepäätöksessä, jossa korostetaan jokaisen perusoikeutta taiteeseen. Valtioneuvosto on asettanut tavoitteet arkkitehtuuria edistäville julkisen vallan toimenpiteille arkkitehtuuripoliittisella ohjelmallaan.

Opetusministeriön nimittämä valtion taideteostoimikunta hankkii taidetta valtion julkisiin rakennuksiin. Valtion taidebudjetista osoitetaan taidehankintoja varten vuosittain määräraha. Toimikunta hankkii teoksia valtion taidekokoelmaan järjestämällä kilpailuja, tilaamalla teoksia taiteilijoilta ja suorilla ostoilla. Kuvataiteita, muotoilua ja arkkitehtuuria koskevat asiat opetusministeriössä käsitellään kulttuuripolitiikan osaston taideyksikössä. (Kulttuuripolitiikka n.d.).

3.2.1 Valtion taidetoimikunnat

Valtion taidetoimikuntia on kaikkiaan yhdeksän. Ne ovat opetusministeriön alaisia taiteen asiantuntijaelimiä omalla taiteen alallaan. Kunkin toimikunnan puheenjohtaja toimii myös taiteen keskustoimikunnassa.

Valtion taidetoimikuntien tehtävänä on mm. seurata oman alansa taiteen kehitystä, tehdä aloitteita ja esityksiä sekä laatia suunnitelmia taiteen edistämiseksi. Se myös laatii taiteen keskustoimikunnalle vuosittain taiteen alaansa koskeva esitys valtion talousarvioon otettaviksi taiteen edistämisen määrärahoiksi. (Taiteen keskustoimikunta n.d.)(liite 1.)

3.2.2 Alueelliset taidetoimikunnat

Suomessa on 13 alueellista taidetoimikuntaa, joissa jokaisessa on enintään 11 jäsentä. Toimikunnan jäsenten tulee olla jonkin taiteen alan tai alueellisen kulttuurin tuntijoita. Jäsenet määrää opetusministeriö kolmivuotiskausiksi kuultuaan alueellisia taiteen ja kulttuurin järjestöjä ja laitoksia. Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan toimikunta valitsee keskuudestaan. Alueellisten taidetoimikuntien pääsihteerit ja muu hallintohenkilöstö

(osastosihteeri) ovat taiteen keskustoimikunnan henkilöstöä, läänintaiteilijat palkkaa alueellinen taidetoimikunta. Läänintaiteilija valitaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan, kahden vuoden optiolla.

Alueellisen taidetoimikunnan tehtävänä on seurata ja arvioida taiteen yleistä kehitystä toimialueellaan. Sen tulee edistää taiteen harjoittamista ja harrastamista sekä tähän liittyvää tiedotusta ja julkaisutoimintaa. Taidetoimikunta edistää myös yhteistyötä taide- ja kulttuurielämän ja muiden toimijoiden kesken toimialueellaan sekä edistää kansainvälistä toimintaa toimialueellaan, antaa lausuntoja ja selvityksiä taidetta koskevissa asioissa. Toimikunnan työtä ohjaavat jäsenten asiantuntemus, taidetta ja kulttuuria koskeva lainsäädäntö, opetusministeriön tulosalueet, politiikkaohjelmat, strategiat sekä vuorovaikutus toimintakentän kanssa.

Alueelliset taidetoimikunnat jakavat määrärahoistaan taiteilija-apurahoja ja kohdeapurahoja, valtionavustuksia yhteisöille, palkkaavat läänintaiteilijoita sekä toteuttavat itse tai yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa erilaisia hankkeita.

Alueellisia taidetoimikuntia ovat Etelä-Savon, Hämeen, Kaakkois-Suomen, Keski-Suomen, Lapin, Oulun, Pirkanmaan, Pohjanmaan, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Satakunnan, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen taidetoimikunnat. (Taiteen keskustoimikunta n.d.) (liite 2.)

3.3 Julkisten ulkotilojen taidehankintoihin liittyvä järjestäytynyt toiminta

Ulkotilojen taiteeseen liittyy erilaisia seuroja ja yhdistyksiä, jotka toimivat joko valtakunnallisesti tai paikallisesti. Toimijoilla on erilaisia ehtoja jäseneksi pääsylle. Yleensä myös jäsenmatrikkelit ovat julkisia ja osin myös mm. internetistä löydettävissä, kuten esimerkiksi kuvataiteilijoiden matrikkeli.

Suomen Taiteilijaseuran tehtävänä on kuvataiteilijoiden sosiaalisten ja ammatillisten etujen valvominen sekä suomalaisen kuvataiteen edistäminen. Seura toimii myös yleisön kiinnostuksen kasvattamiseksi kuvataiteisiin. Seura hoitaa tehtäviään edunvalvonnan ja tiedostustoiminnan avulla sekä järjestämällä näyttelyitä. Lisäksi seura tarjoaa jäsenjärjestöjen jäsenille erilaisia palveluita, jotka edesauttavat näiden mahdollisuuksia toimia ammatissaan.

Taiteilijaseuran jäsenjärjestöinä toimivat mm. Muu ry ja Suomen kuvanveistäjäliitto sekä Suomen kuvataidejärjestöjen liitto, Suomen taidegraafikot, Taidemaalari liitto ja Valokuvataiteilijoiden liitto. (Suomen kuvataidejärjestöjen liitto n.d.)

3.3.1 Suomen Kuvanveistäjäliitto

Suomen Kuvanveistäjäliittoon kuvanveistäjien ammattiliitto, joka on perustettu vuonna 1910. Liiton tarkoituksena on edistää suomalaista kuvan-

veistotaidetta, valvoa kuvanveistäjien ammatillisia, taloudellisia ja sosiaalisia etuja, edistää kansainvälistä yhteistoimintaa sekä yleisön kiinnostusta kuvanveistoon. Jäseneksi hyväksytään kuvanveistäjä, joka on Suomen kansalainen tai asuu pysyvästi Suomessa ja on osoittanut pätevyytensä kuvanveistäjänä. Suomen kuvanveistäjäliittoon kuuluu 280 varsinaista jäsentä ja 100 kokelasjäsentä.

Kokelasjäseneltä edellytetään ammattiin johtavan taidekoulun suorittamista tai vastaavia tietoja sekä riittävää taiteellista tasoa. Kokelasjäsenyyttä kestävä korkeintaan viisi vuotta. Johtokunta valitsee jäsenet hakemusten perusteella. Liiton hallinnosta vastaa yleiskokouksen valitsema johtokunta, johon kuuluu puheenjohtaja ja neljä varsinaista sekä kaksi varajäsentä. (Suomen taiteilijaseura n.d.)

3.3.2 Muu ry

Muu ry edustaa ja edistää Suomessa kokeellisia taiteenaloja kuten media-, video-, valo- ja äänitaidetta, uusia esittäviä taiteita kuten performanssia ja aktioita sekä tanssi-, teatteri- ja äänitaiteita, käsite- ja ympäristötaidetta. Yhdistys on toiminut vuodesta 1987 lähtien ja sen tarkoituksena on tukea taiteilijoita heidän työssään sekä lisätä vuorovaikutusta heidän tai alalla muilla tavoin toimivien välillä.

Muu ry tekee yhteistyötä sekä kotimaisten että ulkomaisten taide- ja kulttuuriorganisaatioiden kanssa. Kansainvälisyys vaihtonäyttelyiden ja erilaisten projektien muodossa on merkittävä osa toimintaa. Yhdistys on koko toimintansa ajan toiminut tärkeänä kontaktipintana kuraattorien ja taiteilijoiden välillä.

Muu -taiteista kiinnostuneet ulkomaiset kuraattorit vievät suomalaista taidetta maailmalle ja yhdistyksen ulkomaiset jäsenet sekä vieraat tuovat kansainvälisyyttä kotimaiselle taidekentälle. Kotimaassa Muu ry osallistuu myös taide- ja kulttuuripoliittiseen keskusteluun.

Muu ry:n digitaalisen työskentelyn tila Media Base avattiin lokakuussa 1995. Työpaja on ensimmäinen ja toistaiseksi ainoa ainoastaan taiteilijoille suunnattu mediataiteen laboratorio Suomessa. Tarkoitus on kouluttaa ja ylläpitää kentällä toimivien ja vastavalmistuneiden taiteilijoiden tietokonepohjaisen työskentelyn taitoja sekä tarjota resurssit mediataiteen tekemiseen. Muu Media Base on taiteilijoiden työskentely-, projekti- ja koulutustila, jossa tehdään taidetta, ylläpidetään verkko-kommunikaatiota ja välitetään informaatiota. (Muu ry. n.d.)

3.3.3 Suomen kuvataidejärjestöjen liitto / Taiteilijaseurat

Suomen kuvataidejärjestöjen liitto on valtakunnallinen taiteilijaseurojen kattojärjestö, johon kuuluu jäsenenä 47 yhdistystä. SKjL on yksi kuudesta Suomen Taiteilijaseuran liittojäsenestä. Liiton keskeisenä tehtävänä on kuvataiteilijoiden alueellinen edunvalvonta.

Suomen Kuvataidejärjestöjen Liittoon kuuluu jäsenenä 47 rekisteröityä taiteilijaseuraa tai taideyhdistystä, jotka toimivat aktiivisesti sekä omalla alueellaan että laajemminkin kuvataiteilijoiden etujen ja kuvataiteen näkyvyyden parantamiseksi.

Jäsenyhdistysten taiteilijat kuuluvat liittoon yhdistystensä kautta eli liitolla ei ole suoranaisia henkilöjäseniä. (Suomen kuvataidejärjestöjen liitto n.d.) (liite 3.)

3.3.4 Ympäristötaiteen säätiö

Säätiön tarkoituksena on suomalaisen rakennetun ympäristön parantaminen. Säätiön perustivat 1999 opetusministeriö ja Suomen Rakennuttajaliitto ry (nykyinen Asunto-, toimitila- ja rakennuttajaliitto RAKLI ry) Valtion rakennustaidetoimikunnan aloitteen pohjalta

Sääntöjen mukaan "tarkoituksensa toteuttamiseksi säätiö tukee taiteellisesti korkeatasoisten ympäristöjen, ympäristötaideteosten ja ympäristötaidehankkeiden suunnittelua ja toteuttamista myöntämällä apurahoja ja palkintoja, neuvomalla ja tiedottamalla sekä toimimalla muilla ympäristötaidetta edistävillä ja kehittäville tavoilla".

Säätiö toimii avarasti tulkitun ympäristötaiteen edistämiseksi. Taiteen nivominen osaksi rakentamista on säätiön toiminnan keskiössä, yhdistyyhän niiden asiantuntemus luontevasti jo säätiön hallintoelimityksessä. Siitä, miten taide ja rakentaminen voivat toisensa löytää, on tuotettu oma erillinen verkkosivusto, joka löytyy "taide rakennetussa ympäristössä" haulla.

Sivuston tehtävänä on rohkaista ja neuvoa tilaajia ja rakennuttajia taiteen liittämistä osaksi erilaisia rakennushankkeita ja -prosesseja. Miten prosessi etenee? Miltä taide voi näyttää, mitä siltä toivotaan ja edellytetään? Säätiö toimii ympäristötaiteen edistäjänä, tukijana ja aloitteentekijänä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Säätiö tarjoaa asiantuntija-apua ympäristötaideteosten hankkimisesta kiinnostuneille tahoille, toimii sovitulla tavalla yhteistyötahona erilaisissa hankkeissa, mm. kilpailuissa sekä kanavoi kauttaan varoja erilaisille hankkeille yhteistyössä lahjoittajien kanssa. Säätiö myöntää vuosittain kunniakirjan esimerkilliselle ympäristötaidekohteelle. (Ympäristötaide 2011.)

3.3.5 Teollisuustaiteen liitto Ornamo

Teollisuustaiteen Liitto Ornamo (alun perin Suomen Koristetaiteilijoiden Liitto Ornamo) on perustettu v. 1911. Vuonna 1928 liittoon kuuluvia ammattiryhmiä olivat arkkitehdit, sisustusarkkitehdit, tekstiilitaiteilijat, kuvanveistäjät, koristetaiteilijat ja -maalarit sekä graafikot. Ornamon tehtä-

väksi määriteltiin perustamisen yhteydessä “yhdistää koristetaidetta harjoittavien henkilöiden toimintaa ja valvoa heidän etujaan”.

Tiedotus jäsenille ja jäsenten etujen ajaminen ovat Ornamon perustamisesta lähtien olleet keskeisiä toiminnan alueita. Osittain samat ongelmat ja ristiriidat vaativat kannanottoja ja ratkaisuja ajasta riippumatta. Mallinsuoja ja tekijänoikeuskysymykset ovat jatkuvasti ajankohtaisia. Ornamolehti on vuodesta 1969 lähtien ollut tiedotuskanava jäsenille.

Ornamolla on keskeinen rooli muotoilupoliittisena vaikuttajana. Toiminnan kulmakivenä on aina ollut luottamustoimet erilaisissa toimikunnissa ja projekteissa. Järjestön tärkeimmät yhteistyötahot muotoilun kentällä ovat Design Forum Finland (Suomen Taideteollisuusyhdistys), Taideteollisuusmuseo, Taideteollinen korkeakoulu, Lahden Muotoiluinstituutti/LAMK, Lapin yliopisto ja Taiteen keskustoimikunta /Taideteollisuustoimikunta. (Ornamo 2011.)

3.4 Tekijänoikeus Suomessa - tekijänoikeuslaki

Tekijänoikeus Suomessa syntyy tekijälle, joka luo taiteellisen tai kirjallisen teoksen. Tekijänoikeus voi syntyä vain luonnolliselle henkilölle. Se ei voi syntyä oikeushenkilölle, kuten yritykselle tai yhteisölle. Tekijänoikeus voidaan kuitenkin luovuttaa sopimuksilla eteenpäin esimerkiksi yritykselle. Tekijänoikeuslain määrittelemät lähioikeudet siirtyvät usein suoraan yrityksille. Jos tekijät ovat tehneet teoksen yhdessä, eivätkä osuudet muodosta itsenäisiä teoksia, syntyy tekijänoikeus tekijöille yhteisesti. Kirjallisenä teoksena pidetään myös muun muassa karttaa, selittävää piirustusta, graafista teosta sekä tietokoneohjelmaa.

Suomessa tekijänoikeuden keskeisiä periaatteita säätelee tekijänoikeuslaki. Tekijänoikeuslaki käsittelee monenlaatuista tekijänoikeuksia, jotka myös ovat syntyneet monin tavoin tekoprosesseissa. Tekijänoikeudet ovat pääosin voimassa 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä (poikkeuksena tekijänoikeuden lähioikeudet). Osa tekijänoikeuksista (taloudelliset oikeudet) voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain. Luovutussopimus voidaan rajoittaa ajallisesti, alueellisesti tai asiallisesti. Tekijän moraalisia oikeuksia ei voi luovuttaa eikä niistä voi luopua Suomen lainsäädännön mukaan. Tekijänoikeuden taloudellisia oikeuksia koskevat samat taloudellisen toiminnan säännöt kuin muutakin varallisuutta.

Tekijänoikeus jaetaan usein kahteen osaan: taloudellisiin oikeuksiin sekä moraalisiin oikeuksiin. Taloudellisia oikeuksia voidaan siirtää tekijältä toiselle omistajalle. Moraaliset oikeudet ovat tekijällä pysyviä ja siirtyvät tekijän kuoltua hänen perillisilleen.

Tekijänoikeus on tapana määritellä muut pois sulkevaksi oikeudeksi määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, näyttämällä sitä, esittämällä se tai välittämällä se. Näin ollen kappaleiden valmistaminen teoksesta eli käy-

tännössä kopiointi on taloudellisten tekijänoikeuksien haltijan päätettävissä.

Tekijänoikeuden kohteena on kirjallinen tai taiteellinen teos. Taiteellisena teoksena pidetään tarpeeksi omaperäistä työtä, joka ilmentää tekijänsä luovuutta. Toisen tekijänoikeutta ei saa loukata. (Tekijänoikeus)

3.4.1 Taloudelliset oikeudet

Taloudellisiin oikeuksiin kuuluvat kappaleen valmistaminen, teoksen julkaiseminen yleisölle ja jälleenmyyntikorvaus.

Kappaleiden valmistamisen oikeus antaa oikeuden haltijalle oikeuden päättää kuka tai ketkä ja missä muodossa valmistavat kappaleita kirjallisista tai taiteellisista teoksista. Tämä sisältää myös muunnokset, jolloin mm. cd-levyn kopioiminen on yksi tapa valmistaa kappaleita. Kappaleiden valmistaminen on varsin ehdoton määräys ja se kattaa käytännössä kaiken mahdollisen valmistamisen. Välineellä ei ole merkitystä kappaleen tekemisen kannalta. Kappaleen valmistamista on myös tiedostojen jakaminen ja hakeminen tietoverkoissa.

Teoksen saattaminen yleisön saataviin tarkoittaa neljää mahdollisuutta

- välittäminen yleisölle
- julkinen esittäminen yleisölle
- levittäminen yleisölle (sisältää esimerkiksi myymisen, vuokraamisen tai lainaamisen)
- julkinen näyttäminen yleisölle ilman teknistä apuvälinettä.

Julkisuus rajataan laissa tarkoittamaan myös "suurehkoa suljettua piiriä". Yleensä noin 20–50 henkeä on tämä raja. Vastauksen antaminen edellyttää aina lisäperusteluja.

Yleisölle saattamisella katetaan siis kaikki tavat teoksen julkisesta käyttämisestä. Ne ovat kaikki selkeästi tekijänoikeuden alaisia asioita. Merkittävä kohta näistä neljästä eri tavasta on "välittäminen yleisölle". Tällä kateetaan niin radio, televisio kuin tietoverkot sekä mahdolliset tulevat tavat välittää teoksia.

3.4.2 Moraaliset oikeudet

Moraalisia oikeuksia on yhteensä viisi:

- isyysoikeus
- respektioikeus
- luoksepääsoikeus
- katumisoikeus
- klassikkosuoja

Merkittävimmät näistä ovat isyysoikeus ja respektioikeus. Isyysoikeus määrää, että myös alkuperäinen tekijä on mainittava kappaleiden valmistamisen yhteydessä siten kuin hyvä tapa vaatii. Tätä pidetään merkittävän kohtana esimerkiksi taiteilijan "nimen" syntymisessä, siis maineen kannalta. Nimeä ei myöskään saa teoksesta poistaa; mutta jos tekijä haluaa pysytellä tuntemattomana, on hänen tahtoaan kunnioitettava.

Respektioikeus on merkittävä, koska sen avulla tekijä voi vastustaa teoksen loukkaavaa käyttöä. Laki suojaa tekijänkunniaa eli tekijän nauttimaa kirjallista tai taiteellista arvontoa sekä teoksen muuttamiselta että muutetun teoksen julkistamiselta. Esimerkiksi kirjallisesta teoksesta saatetaan laatia lyhennelty versio tai ala-arvoinen käännös, mikä loukkaa tekijän kirjallista arvoa ja omalaatuisuutta. Teoksen julkistaminen voi olla loukkaavaa esimerkiksi silloin kun tietyn ideologian mukainen teos esitetään vastakkaisista ideologiaa edustavassa yhteydessä. Muutosten ja julkistamisen loukkaavuutta arvioidaan lähtökohtaisesti objektiivisten mittapuiden mukaan, mutta myös tekijän subjektiiviselle käsitykselle voidaan panna painoa.

Luoksepääsyoikeuden mukaan kuvataiteen teoksen tekijällä on oikeus saada luovuttamansa teos nähtävilleen (*droit d'accès*), jollei siitä aiheudu kohtuutonta haittaa teoksen omistajalle tai haltijalle ja se on tarpeen tekijän taiteellisen työn kannalta tai taloudellisten oikeuksiensa toteuttamiseksi. Säädos otettiin tekijänoikeuslakiin vuonna 1995, mutta jo aikaisemmassa oikeuskäytännössä (KKO 1976-II-51) luoksepääsyoikeus ymmärrettiin tekijänoikeuden käyttämisen ja toteuttamisen ainesosaksi.

Katumisoikeus (*droit de repentir*) koskee tekijän tiettyjä mahdollisuuksia vaikuttaa teokseen sopimussuhteessa muuttuneiden olosuhteiden takia – esimerkiksi muuttuneen vakaumuksen tai uuden tiedon johdosta (*droit de retrait*). Tämä oikeus on voimassa jo yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden nojalla. Tekijä voi vaatia, että kun teoksesta julkaistaan uutta painosta, hänen on voitava tehdä siihen lisäyksiä ja muutoksia (*droit de modifier*). Tekijänoikeuslaissa on tästä nimenomainen säännös kustannus-sopimusten osalta.

Klassikkosuoja on tarkoitettu suojaamaan teoksia väärältä tai loukkaavalta käytöltä silloin kun tekijän perikunta ei loukkaavaa käyttöä valvo tai teoksen tekijänoikeus on jo rauennut. Laki tarkoittaa myös, että tekijänoikeuden omistaja on mainittava ja tämän moraalisia oikeuksia ei saa loukata. Tekijänoikeuslaissa mainitaan ainoastaan sivistykselliset edut, ja edellytykset säännöksen soveltamiselle ovat tuntuvasti ankarammat kuin muissa moraalisisissa oikeuksissa. Opetusministeriöllä on valta kieltää menettely, jolla julkisesti loukataan sivistyksellisiä etuja.

3.4.3 Tekijänoikeuden siirtyminen ja rajoitukset

Tekijänoikeus voidaan siirtää moraalisia oikeuksia koskevin rajoituksin. Lain pääsäännön mukaan tekijänoikeuden hankkinut ei saa luovuttaa oikeuttaan eteenpäin. Toisin voidaan sopia. Tekijänoikeuden luovutukset jae-

taan käytännössä usein kertakaikkisiin ja yksittäisiin luovutuksiin. Edellisessä siirretään "kaikki" taloudelliset oikeudet, mutta jälkimmäisessä vain ajallisesti, paikallisesti tai asiallisesti rajoitettu oikeus. Tekijänoikeus voi myös siirtyä yritykseltä toiselle liikkeen tai sen osan luovutuksen yhteydessä. Oikeuden luovuttaja on kuitenkin edelleen vastuussa sopimuksen täyttämistä (kuva 7.).

Sana kaikki on edellä lainausmerkeissä siksi, että vanhan huonon tavan mukaan luovutussopimukseen kirjoitetaan usein, että luovutus kattaisi kaikki oikeudet. Oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuuden mukaan tuo "kaikki" ei kuitenkaan kata ainakaan sellaisia teoksen käyttömuotoja, jotka eivät olleet tiedossa sopimusta tehtäessä. Juuri tämän tulkintasäännön takia kirjan- tai lehdenkustantaja ei saa "kaikki" oikeudet vuosikymmeniä sitten hankittuaan ryhtyä käymään kauppaa teoksen sähköisillä versioilla. Jos teoksen on luonut ryhmä, tekijänoikeuden luovuttamisesta päättää ryhmä yksimielisesti.

Yhdistetyissä teoksissa, jollainen on tyypillisesti elokuva, valmistus- ja levitysoikeudet pyritään keräämään tuottajalle sopimuksin musiikkituottajilta, säveltäjiltä, käsikirjoittajilta ja tuotantohenkilöstöltä. Tuottajalla on tekijänoikeus jo julkaisemattomaan teokseen.

Jos tekijänoikeus kuuluu yksityishenkilölle, hänen kuollessaan se siirtyy perintönä samoin kuin muukin omaisuus. Siitä voi myös määrätä testamentilla. Sitä ei kuitenkaan voida ulosmitata alkuperäiseltä tekijältä eikä siltä, joka on sen häneltä saanut perintönä, testamentilla tai avio-oikeuden perusteella.

Tekijänoikeuden rajoituksista määritetään mm. tekijänoikeuslain 2. luvussa, jossa määrätään muun muassa teoskappaleiden valmistamisesta yksityiseen käyttöön ja siteeraamisesta eli lainaamisesta, jotka eivät edellytä tekijän suostumusta. Samassa luvussa on joukko muita rajoituksia.

Seurauksena saa tietyin perustein ladata teoksia omaan käyttöön Internetistä ja tehdä kopioita CD- ja DVD- levyistä yksityiseen käyttöön. Lain säännökset yksityisestä kopioinnista mahdollistavat kopioinnin paitsi henkilökohtaiseen käyttöön myös lähimmälle perhe- ja ystäväpiirille. Lakeihin ja viranomaisten päätöksiin ei ole lainkaan tekijänoikeutta. Siten esimerkiksi tuomioistuinten kirjallisia ratkaisuja saa vapaasti julkaista ja levittää.

3.4.4 Seuraamukset tekijänoikeuden rikkomisesta

Tekijänoikeuden rikkomisesta rangaistaan tekijänoikeuslain nojalla, jos rikkomus on vähäinen. Rikoslaisissa on säännös tekijänoikeusrikoksesta. Rikkoja voidaan velvoittaa myös suorittamaan tekijänoikeuden haltijalle vahingonkorvausta ja kohtuullinen hyvitys. Rikoslain 49. luvun 1 §:n soveltaminen edellyttää, että tekijänoikeuden rikkominen on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa.

Rangaistus voi olla enintään kaksi vuotta vankeutta. Eräissä tekijänoikeusrikkomuksissa on viime vuosina tuomittu todella suuria korvauksia ja tuntevia rangaistuksia. Sitä vastoin pienet ja yksittäiset teot ovat käytännössä usein sakkojuttuja, ja korvauskin pysyy vähäisenä. Vakiintunut periaate, jota tuomioistuimet tarkoin noudattavat, on kuitenkin se, ettei lainvastaisesta teosta saa hyötyä eli kukaan ei saa päätyä lakia rikottuaan parempaan asemaan kuin lakia noudattanut.

3.4.5 Lähioikeudet

Tekijänoikeuksia lähellä olevat erityiset tekijänoikeuden lähioikeudet suojaavat automaattisesti tekijänoikeuslaissa erikseen määriteltyjä teoksen luonnin osa-alueita, kuten esittävän taiteilijan suoritusta, ääni- ja kuvatalenteita, valokuvaajan kuvakopioita sekä radio- ja televisioyhteyksien signaalia. Tekijänoikeuslain tätä koskevaan 5. lukuun on koottu myös määräykset tietokannoista. Tekijänoikeuslain määrittelemät lähioikeudet syntyvät usein suoraan yrityksille.

Lähioikeussuoja ei sulje pois varsinaista tekijänoikeussuojaa, jos kyse on teoksesta. Lähioikeuden tekijänoikeus on voimassa esimerkiksi 50 vuotta teoksen tallentamisesta ja julkaisemisesta.

3.4.6 Tekijänoikeuden muuttuminen

Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöä muutettiin vuosien 2005 ja 2006 vaihteessa, mutta lakia on kritisoitu syntymästään asti vanhanaikaiseksi ja tietyiltä osin puutteelliseksi. Monet kansalaisjärjestöt, tutkijat ja kuluttajat ovat lisäksi huomauttaneet lain antavan kohtuuttoman vallan suurille yrityksille ja tekijänoikeuden haltijoille kuluttajan eli suuren yleisön kustannuksella. Opetusministeriö on jo perustanut uuden työryhmän tekijänoikeuslain jatkouudistamiseksi. (Tekijänoikeuslaki).

Kuva 7 Taideteoksista julkaistuissa valokuvissa tulisi aina ilmoittaa vähintään teoksen tekijä. Kuva Jyväskylän kävelykadulta, Matti Peltokankaan Kahden kesken. Kuvaaja Marko Lumikangas.

4 SUOMEN KAUPUNKIEN TOIMINTAMALLI JULKISTEN ULKOTILOJEN TAIDEHANKINNOISSA

4.1 Kyselyn muoto

Kysely toteutettiin nettikyselynä Webropolin avulla (liite 4.). Kysely lähetettiin kaupunkien kunnallistekniselle sektorille (20), taidetoimikunnille (13) sekä taiteilijaseuroille (16). Kysely oli avoinna 11.5. - 27.5.2011 välisen ajan. Tavoitteena oli selvittää Suomen 20 suurimman kaupungin toimintamalli julkisten ulkotilojen taiteen hankinnassa.

Kysely lähetettiin nimenomaan kunnallistekniselle sektorille, koska se yleensä hallinnoi julkisia tiloja, joihin teokset sijoitetaan. Vastaus haluttiin kaupunkikohtaisena, joten sen sai halutessaan välittää kaupungin taidepuolen edustajalle. Kyselyn avulla haluttiin myös saada käsityksen siitä, kuinka hyvin tekijäpuoli/taiteilijat tuntevat kaupunkien tavat hankkia ulkotaidetta. Kysely lähetettiin myös taiteilijoita edustaville tahoille.

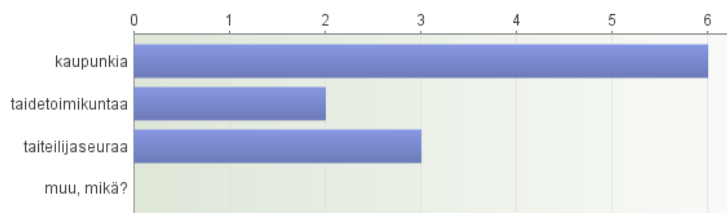
Kyselyn avulla haettiin myös vinkkejä hyviin toimintamalleihin ja yleensä taiteen hankintoihin liittyviin asioihin. Kyselyllä haluttiin myös selvittää mitä taide on ja ketkä kaikki voivat sitä eri ryhmien mielestä luoda.

Kyselyn muoto oli nk. strukturoitu kysely, monivalintakysymyksineen. Näiden lisäksi oli muutama avoin kysymys. Monivalintakysymyksillä haluttiin selvittää, mikä taho missäkin kaupungissa tekee hankinnat, miten hankinta tehdään ja mikä yksikkö vastaa rahoituksesta. Avoimet kysymykset painottuivat enemmän taiteelliseen puoleen, kuten kenellä on vastaajien mielestä oikeus arvioida ja/tai luoda taidetta. Kuka voi määrittää taiteen sijoittelua ja muotoa sekä taiteilijavalintoja. Avoimissa kysymyksissä haettiin vastausta myös siihen, minkälainen olisi toimivampi hankintamuoto.

Sähköpostitse tulleiden kommenttien sekä internetselailun perusteella tustuin myös edellisten lisäksi Kuopion saaristokaupungin taidekaavaan sekä Joensuun prosenttiperiaatteeseen ja taiteilijapankkiin. Molempia kävi myös asian hyvin tunteva edustaja esittelemässä taidetyöryhmässämme.

Kyselyyn vastanneita oli kaikkiaan 11, joista kaupunkeja edustivat kuusi, taidetoimikuntaa kaksi ja taiteilijaseuraa kolme vastaajaa. Lähetettyjä kyselyitä oli kaikkiaan 49 kappaletta. Vastausprosentti jäi siis kohtuullisen alhaiseksi (kaavio 1.).

Kaavio 1 Kyselyyn vastanneiden määrä

4.2 Lainsäädännön tunteminen

Seitsemän yhdestätoista vastaajasta vastasi tuntevansa hankintalainsäädännön julkisten ulkotilojen taidehankintoihin liittyen. Vastanneista kaupungeista neljä kuudesta tunti lain sisällön, läänintaiteilijoista ei yksikään, taiteilijaseuroista kaikki.

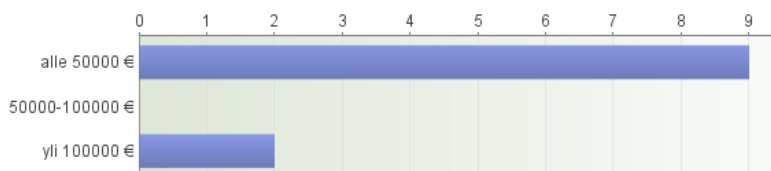
4.3 Hankintojen suunnitelmallisuus, hankintataho sekä hankintojen määrä

Taidehankinnoille ei pääsääntöisesti ole millään taholla pitkän tähtäimen suunnitelmaa, ainoastaan kolmen mielestä yhdestätoista vastaajasta sellainen oli olemassa. Taiteen luonnossuunnittelua kuitenkin ostettiin 9 tapauksessa 11:sta. Luonnossuunnittelun ei kuitenkaan aina koettu tähtäävän hankintaan. Noin puolet vastaajista vastasi taidetta tulevan myös lahjoituksena.

Vastausten perusteella julkisten ulkotilojen taidehankintoja tekevät kaikki yksiköt (kunnallistekniikka-, kulttuuri- tai kiinteistöyksikkö), mutta ne painottuvat useimmissa kaupungeissa eniten kulttuuripuolelle. Hankintojen kustannukset jakautuvat kuitenkin eri yksiköiden kesken tasaisesti eli ilmeisesti rahoittaja ei aina ole sama, kuin taiteen tilaaja. Annettujen vaihtoehtojen lisäksi hankintoja tekevät myös yhdistykset ja yritykset. Osin taidetta tulee myös lahjoituksina.

Yleisimmin hankintoihin käytettiin alle 50 000 euroa vuodessa, ainoastaan kaksi vastanneista kertoi summan olevan yli 100 000 euroa (kaavio 2.).

Kaavio 2 julkisen ulkotilan taiteen hankintaan käytetty euromäärä.

4.4 Taiteen määrittäminen ja merkitys

Kysymykseen taiteen määrittämisestä ja siitä, kenellä on oikeus luoda taidetta, koettiin osin, että julkisen taiteen määrittäjä voisi olla työryhmä, jossa on mukana taiteen asiantuntijoita. Myös yksilön oikeus kokea ja omata mielipide sekä näkemystä tuli etenkin kaupunkien teknisen puolen vastauksissa esille. Taidepuolen vastauksissa korostui taiteen asiantuntijan rooli ja oikeus määrittämiseen ja arviointiin. Mikä oikeuttaa asiantuntijan statukseen, ei kuulunut kysymysvalikkoon. Mahdollisesti asia liittyy ammatilliseen koulutukseen.

”Taide on institutionaalinen asia. Taidekäsitteet muuttuvat aikojen myötä, mutta taide on aina sitä, mitä taiteilijat, taiteen asiantuntijat ja yleisö yhdessä taiteena pitävät. Rajoista aina keskustellaan ja juuri siinä keskustelussa on yksi taiteen määritelmä. Kulttuurikeskustelua ei pidä pelätä, se on juuri sitä kulttuuria”(Sari Nokkonen).

Taiteen roolina koettiin olevan omaleimaisen, erottuvan, viihtyisän ja virikkeellisen elinympäristön lisääminen sekä vetovoimatekijänä toimiminen. Se lisää myös oleskelun miellyttävyyttä. Vastaajien mielestä taide lisää imagokuvaa, kasvattaa paikallistunnetta. Julkiset kuvataidehankinnat tehdään nimenomaan yhteisöä varten. Taide tulee osaksi ihmisen arkea. Sillä luodaan myös mielikuvaa siitä, että ympäristöön ja asukkaisiin satsataan. Taide voi toimia myös alueen vetonaulana.

Taide on esteettistä, tuo syvyyttä ja tunnetta julkisiin tiloihin sekä luo merkitystä alueelle. Taiteella voidaan korostaa hyvää ulkotilasuunnittelua niin viheralueilla, arkkitehtuurin osatekijänä kuin kaduillakin. Se lisää asuinympäristön arvoa, tekee kaupunkitilasta julkisia olohuoneita asukkaille. Julkinen taide kertoo historiasta, jättää jäljen sekä rakentaa kulttuuria.

Taide täydentää hyvää kaupunkikuvaa ja viestii osaltaan ulospäin positiivisena tekijänä kuntalaisille, yrityksille ja kaupungissa vierailijoille. Se on kilpailuvaltti kulttuurimyönteisenä kaupunkina.

Taide lisää hyvinvointia ja parantaa elämänlaatua. Kuvataiteen tehtävä on tuoda ympäröivään maailmaan kauneutta, erilaisia näkökulmia, suvaitsevuuksia, iloa, lämpöä ja rikkautta. Taide peilaa aikaamme eri taiteen esittäjien kautta, avaa näkymiä ja vaihtoehtoja taiteen kokijoille. Taide myös viihdyttää.

Kysymykseen siitä, voiko kuka tahansa luoda taidetta julkisiin ulkotiloihin, kahdessa vastauksessa todettiin, että periaatteessa kyllä. Muiden vastausten perusteella haluttiin asettaa ohjaavia tekijöitä tai nähdä taiteen tekeminen taitolajina, jota kuka tahansa ei voi tehdä.

Vastauksissa haluttiin hallittua, ammattimaista harkintaa, jossa laatukriteerit täyttyvät. Julkisten teosten osalta pitäisi huomioida pitkä elinikä, huollettavuus, tekniset rajoitteet ja mahdollisuudet, turvallisuusnäkökohdat,

sekä ympäristön ja kohderyhmän asettamat vaatimukset. Esimerkiksi grafiittien tulisi olla selkeästi ohjattuja.

Vastauksista kävi myös ilmi, että pysyvämmät teokset on syytä tilata ammattilaisilta, etenkin silloin, jos niihin käytetään julkista rahoitusta. Kuvataiteen tekemiseen koettiin tarvittavan muutakin kuin kivan idean. Taiteilijoilla koettiin olevan ammattitaitoa, joka on vaatinut paljon työtä. Asiaa verrattiin siihen, että muukin julkinen tila rakennutetaan ammattilaisilla. Teosten haluttiin kestävän ajan hammasta ja tulevienkin sukupolvien kriittikkä.

Katoavaa taidetta voi monien mielestä luoda kaikki. Etenkin nuorille taiteilijoille haluttiin kuitenkin antaa mahdollisuuksia.

4.5 Genren valinta, taiteilijavalinta, sijoituspaikasta päättäminen

Taiteen muoto sekä taiteilijan valinta päätetään vastausten perusteella yleisimmin yhteistyössä eri hankkeisiin liittyvissä työryhmissä. Taiteilijavalinnoissa perusteina nousivat esiin useammassa vastauksessa taiteilijan ammattitaito, tunnettuus, osaamisalue sekä aiemmat hankkeet. Sitä, mikä määrittää ammattitaidon ei kysytty erikseen. Kyse ei välttämättä ole koulutustaustasta vaan enemmänkin referensseistä ja onnistuneista aiemmista hankkeista.

Vastauksissa mainittiin myös kilpailun käyttö hankintoja tehdessä. Kilpailun vaihtoehtoisista tavoista tuli esille vain yleinen kilpailu tai julkinen kutsukilpailu.

Kriteereinä olivat myös teoksen soveltuminen ympäristöönsä, teokselle parhaiten soveltuva sijoituspaikka sekä teoksen esteettisyys ja korkea taso. Käyttäjärühmän huomioimista pidettiin myös tärkeänä taiteen määrittämisessä, samoin kuin paikallisuutta tai alueellisuutta. Teoksen tuli myös olla toteuttamiskelpoinen teknisiltä ominaisuuksiltaan. Hankittava teos saattoi olla myös olemassa olevan kokoelman täydentämiseksi tarkoitettu.

Yhden vastauksen mukaan puistotoimi ei osallistu valintaan mitenkään. Samoin yhden vastaajan mielestä ulkotilojen taidehankintoja ei ole tehty ollenkaan, eikä kuvataiteilijoita lähestytty mitenkään. Erityisesti genren valintaan kohdistuvia kommentteja eivät vastaajat antaneet.

Sijoituskohteen valinnassa vaikuttivat näkyvyys sekä tavoitettavuus ja ympäristön esteettiset perusteet. Kohteen valinnassa tuli huomioida kaupunkikuvallinen kokonaisilme sekä teoksen ja kohteen yhteensopivuus yleensäkin.

Huomioitavia asioita olivat myös teoksen tuottama taiteellinen arvo tai paikan tai se, että teos on tapahtuman historiaan liittyvä merkittävän henkilön muistomerkki. Teos voi olla myös kunnianosoitus tai muuten historiallis-kulttuurisista syistä valittu. Taide voi liittyä teoksen sijoituspaikkakunnan historiaan. Teoksen pitäisikin monen mielestä mielellään liittyä

juuri paikkakuntaan ja olla käyttäjäryhmää sekä kohdetta varten parhaiten soveltuva.

Paikan haluttiin olevan keskeinen kohde, mutta taiteen koettiin voivan sijoittua myös muualle, kuin ydinkeskustaan. Teoksen tulee olla kuitenkin tavoitettavissa. Sijoituspaikka voi olla uudis- tai perusparannuskohde, mutta arkkitehdin näkemykset, rakennustoiminnan antamat mahdollisuudet pitää huomioida sekä paikan soveltuvuus taideteokselle selvittää.

4.6 Teosten omistusoikeus ja jatkohoito

Teosten omistusoikeus jää pääsääntöisesti tilaajalle eli kaupungille. Myös lahjoitettujen teosten kohdalla siirtyy teoksen omistusoikeus kaupungille. Yhdeksän vastaajista on sitä mieltä, että teosten jatkohoito tai elinkaari huomioidaan hankinnassa. Kysyttäessä kolme tärkeintä asiaa edellisen huomioimiseen vastauksissa tulee paljon hajontaa.

Teosten hoito- ja huoltovastuun nähtiin jäävän tilaajalle ja teoksille haluttiinkin olevan suunnitelmallisen hoito- ja huoltotoiminnan sekä sen ohjeistuksen. Tämä haluttiin varmistaa erilaisilla hankintasopimusta täydentävillä asiakirjoilla. Taiteilijan haluttiin tekevän suunnitelman teoksen hoidon vaatimista toimenpiteistä. Myös sijoitusympäristöstä juontavat kunnossapitovaatimukset pitäisi huomioida.

Rahoituksen varaaminen budjettiin hoito- ja huoltotöille pitäisi olla teoksen omistajan vastuulla. Budjetissa tulisi huomioida vuosittaisen huolenpidon lisäksi mahdollinen konservointitarve eli kunnostaminen sellaiseksi, jona taide on ollut hankittaessa.

Jos konservointi tai muu kunnostaminen tai itse teoksen elinkaari osoittautuu kalliiksi, hankalaksi tai lyhyeksi, teoksen poistamisen hyväksyminen haluttiin myös mahdollistaa. Hankalasti hoidettavien teosten hankintakynnyksen todettiin olevan korkea. Teoksen pitää olla myös ympäristöystävällinen ja turvallinen jo hankintavaiheessa, mutta se pitää pystyä takaamaan myös myöhempisiin vaiheisiin.

Valaistuksen huomioimista teoshankinnan yhteydessä pidettiin myös tärkeänä tekijänä.

4.7 Nykyisiä toimintamalleja

Prosenttiperiaatteella tarkoitetaan, että noin sadasosa rakennushankkeen kustannuksista käytetään taidehankintoihin. Periaatetta voivat toteuttaa kunnat, valtio, yhteisöt ja yritykset omissa rakennus- ja korjaushankkeissaan. Prosenttitaidetta löytyy rakennusten sisä- ja ulkotiloista sekä piha-alueilta, puistoista sekä katujen ja teiden varsilta. Prosenttitaide lisää teollisesti rakennetun ympäristömme viihtyisyyttä

Prosenttiperiaatteen historia Suomessa ulottuu viime vuosisadan alkupuolelle, sillä sen käyttöönottoa suunniteltiin jo 1920-luvulla. Eduskunta hyväksyi hallituksen esittämän toivomusponnen vuonna 1939. Sota-aika kuitenkin esti päätöksen soveltamisen käytännössä. Valtakunnalliselta tasolta prosenttiperiaate siirtyi asteittain myös kunnalliseen päätöksentekoon.

Valtioneuvosto teki julkisten rakennusten taideteoksilla kaunistamista koskevan päätöksen vuonna 1956. Tätä tehtävää hoitamaan asetettiin Valtion taideteostoimikunta, joka edelleen vastaa valtion virastoihin ja laitoksiin tehtävistä taideteoshankinnoista ja -talletuksista. Prosenttiperiaatteen soveltaminen ei kuitenkaan ole koskaan täysimittaisesti toteutunut Valtion taideteostoimikunnan toimintahistorian aikana.

Valtakunnalliselta tasolta prosenttiperiaate löysi tiensä myös kaupunkien ja kuntien päätöksentekoon suhteellisen nopeasti 1960-luvulla, jolloin maahamme perustettiin yli kymmenen uutta taidemuseota. Museoalan ammatillistuminen ja alueellisen kuvataide-elämän viriäminen omalta osaltaan edesauttoivat julkishallinnollisella rahoituksella hankittavan julkisen taiteen esiinmarssia. Vuosikymmenen aikana prosenttiperiaatesuositus kirjattiin muun muassa Hyvinkään, Jyväskylän, Kemin, Kuopion ja Oulun kaupunginvaltuustojen päätöksiin.

Suomen Kaupunkiliitto totesi 1981 osoittamassaan suosituksessa prosenttikäytännön soveltamisesta yleisesti taideteosten tekevän ympäristön visuaalisesti paremmaksi olla, asua ja työskennellä. Prosenttiperiaate tuo taiteen arkipäivään. Taideteosten avulla jäsennetään miljöötä, luodaan kohtaustiloja ja reittejä. Taide herättää havainnoimaan ympäristöä, ja se tuo hyvää oloa ja auttaa jaksamaan.

Prosenttiperiaate tuo ainutlaatuisuutta nykypäivän rakentamiseen, joka käyttää teollisia rakennusmateriaaleja. Kun rakennusten ja tilojen erityispiirteet korostuvat, koetaan niissä eläminen, oleminen ja toimiminen mieluiseksi. Prosenttitaide vaikuttaa koko alueen imagoon. Taide luo alueelle identiteetin ja lisää sen vetovoimaa asuinpaikkana ja matkakohteena. Taidehankinnat kertovat myös kulttuurimyönteisestä asenteesta. (Prosenttitaide Oulussa 2011.)

Kunta voi sisällyttää asemakaavaan prosenttiperiaatteen toteuttamisen yleisesti tai aluekohtaisesti, jolloin taidehankinnat kuuluvat alueen rakennus- ja peruskorjaussuunnitelmiin alusta lähtien. Vastuu prosenttiperiaatteen toteuttamisesta siirtyy rakennuttajille ja rakentajille. Yksi esimerkki edellisestä on mm. Helsingin Arabianranta. Myös yksittäiset rakennuttajien taidehankinnat näkyvät usein julkisessa tilassa.

Prosenttitaideteos voi olla yksittäinen taideteos, teossarja tai kiinteä osa rakennusta. Usein onnistunut taideteos on mittatilauksena juuri tiettyyn tilaan suunniteltu, ja rakennuksen käyttäjät huomioidaan suunnitelmissa. Taidekokonaisuuden suunnittelu on tärkeää ottaa mukaan rakennussuunnitteluun aikaisessa vaiheessa sekä taloudellisten että laadullisten seikkojen vuoksi.

Taiteilijalla on päävastuu teoksen suunnittelusta, mutta teos toteutetaan yhdessä arkkitehtien ja rakentajien kanssa. Teos voidaan toteuttaa myös yhteisöllisesti, jolloin tilan käyttäjät – esimerkiksi oppilaat – toteuttavat osan teoksesta taiteilijan kanssa yhdessä.

Taidehankintoja varten varataan uudisrakennus- ja laajennushankkeiden sekä peruskorjauksen yhteydessä määräraha. Määrärahan suuruus on 0,5–2 % rakentamiskustannusten tavoitehinnasta. Määrärahalla katetaan taidehankintojen kokonaiskustannukset, jotka sisältävät sekä itse taideteoksen ja taiteilijapalkkion että teoksen valinnasta aiheutuvat kustannukset kuten valintaraadista ja mahdollisista kilpailuista aiheutuvat kulut.

Taideteoksia valitsemaan on hyvä perustaa työryhmä, jossa ovat mukana kuvataiteen asiantuntija sekä rakennuksen suunnittelija – esimerkiksi arkkitehti tai sisustusarkkitehti - ja käyttäjien sekä rakennuttajan edustajat. Taideteosten valinnan lähtökohtana on rakennuksen arkkitehtuuri sekä käyttötarkoitus. Taideteoksen sijoittaminen julkiseen ulkotilaan tai julkisivuun vaatii rakennusluvan ja mahdollisesti kaupunkikuvan neuvottelukunnan käsittelyn.

Usein teosten valintaprosessin käytännön järjestelyistä vastaa koordinaattori, joka voi olla esimerkiksi arkkitehti, kuvataiteilija tai muu taiteen asiantuntija. Koordinaattori järjestää teosten kilpailutukset sekä osallistuu neuvotteluihin sekä laatii aikataulut ja sopimukset.

Valinnan ja toteutuksen jälkeen prosenttiperaatteella toteutettavista töistä tehdään elinkaariarvio, jossa otetaan huomioon kestävyys sijoituspaikalla ja huoltoennuste. Taiteen arvon säilymiseen liittyy myös sen huolto, joten on tehtävä sopimus siitä, kuka vastaa teoksen kunnossapidosta. Teokset kuuluvat rakennuksen omistajan taidekokoelmaan. (Prosenttiesite 2010.)

4.7.1 Jyväskylän kaupunki/toimintamalli

Jyväskylän kaupungin kaupunkirakennepalvelut vastaa kaupungin maa- ja vesialueiden, katujen, puistojen ja muiden yleisten alueiden hallinnasta, suunnittelusta, rakentamisesta, ylläpidosta, jätehuollosta sekä vesihuolto- laissa kunnalle määrättyistä tehtävistä.

Kaupungilla toimii julkisen taiteen taidetyöryhmä. Jäseninä ryhmässä ovat eri yksiköiden edustajat: Taidemuseosta taidemuseonjohtaja Päivimarjut Raippalinna ja amanuenssi Jaana Oikari, Kaupunkisuunnittelusta kaupunginarkkitehti Ilkka Halinen, Yhdyskuntatekniikasta apulaiskaupungininsinööri Kari Ström ja rakennuttajahortonomi Leena Rapo, Tilapalvelusta suunnittelupäällikkö Ulla Rannanheimo sekä Jyväskylän taiteilijaseuran edustaja Simo Heikkilä. Taiteilijajäsen vaihtuu vuosittain.

Taidetyöryhmän rooli on toimia suosittelijana/antaa näkemyksiään taidehankintoihin. Taidetyöryhmä käsittelee kaikki kaupungin hallinnoimien julkisten tilojen hankinnat ja toimii hankintojen ohjausryhmänä. Rooli on

ohjaava ja suosittava. Taidetyöryhmä kokoontuu aina tarvittaessa, esimerkiksi vuonna 2010 kymmenen kertaa ja kaksitoista kertaa vuonna 2011.

Taidetyöryhmä on toiminut jo vuodesta 2002. Muutokset organisaatiomalleissa loivat tarpeen perustaa ryhmä virallisesti uudelleen. Perustamispäätöksen mukaan Jyväskylän kaupungin taidetyöryhmä vastaa kiinteistöjen ja yleisten alueiden taidehankintasuunnitelmasta ja tekee vuosittain esitykset investointiohjelmaan sisällytettävistä taidehankinnoista. Taidetyöryhmä toimii hankintojen ohjausryhmänä. Suunnitelma tarkistetaan vuosittain talousarvion valmistelun yhteydessä (Rapo Dnro 3261/09).

Jyväskylän kaupungin taidehankinnat ovat olleet enemmän sattumanvaraisia, perustuen joko taiteilijoilta pyydettyihin ehdotuksiin tai näiden tarjomiin ehdotuksiin. Jyväskylän kaupungissa on todettu, että prosenttiperiaate, jolla pyritään siihen, että kunkin hankkeen kustannusarviosta prosentti käytettäisiin taidehankintoihin, soveltuu huonosti kunnallisteknisiin hankkeisiin. Kunnallistekniset hankkeet ovat usein hyvin kustannustasoltaan pieniä, eikä niihin ole välttämättä järkevää kytkeä taidehankintoja, kuten talonrakennushankkeissa on tapana ollut. Kunnallistekniikan osalta voitaisiin ottaa tavoitteeksi, että vuosittain hankintaan julkisille alueille taidetta noin prosentilla uudishankkeiden kustannusarvioista, mutta hankintojen laajuudesta päätetään kuitenkin vuosittaisen investointiohjelman hyväksymisen yhteydessä. (Rapo 2004).

Edellä mainitusta päätöksestä johtuen tähän asti tehdyt taidehankinnat on yhdistetty kunnallistekniikan hankkeisiin, joskus synkronoiden muihin teknisiin ratkaisuihin. Taiteelle on viime vuosina osoitettu myös oma erillinen määrärahasa, jolla on toteutettu mm. ympäristötaidenäyttelyitä, joista on myöhemmin lunastettu teoksia kaupungille.

4.7.2 Joensuun malli

Joensuussa on tavoitteena kehittää uudesta asuinalueesta, Penttilänrannasta vetovoimatekijä ja mallikkaan viihtyisä ympäristö. Arkkitehtuurin ja luontoympäristön lisäksi elinympäristön arvomaailmaa syvennetään vielä visuaalisella taiteella. Kaupunki tekee taidehankintojen toteuttamisessa yhteistyötä Pohjois-Karjalan taidetoimikunnan kanssa. Läänintaiteilija valmistelee, suunnittelee ja osallistuu toteutukseen kaupungin ja alueen rakentajien kanssa. Taidehankinnoissa noudatetaan ns. prosenttiperiaatetta rakentamiskustannuksista. Niin tekevät kaupungin lisäksi myös muut rakentajat. Tavoitteena on saada ihmisten sielun ravinnoksi taideteoksia, jotka ovat kestävästi ajankohtaisia, sisällöltään ja ilmaisutavaltaan kiehtovan hienoja vielä kauan.

Penttilänrannasta ei haluta tehdä monumenttien viidakkoa, vaan monipuolisen, haastavan taiteen ympäristö, jossa kulkija voi löytää yhä uudelleen puhuttelevia, hauskoja, mietityttäviä, kauniita elämysten aihioita. Jokainen katsoja-näkijä kokee taideteoksen ikimalla tavallaan. Tavalla, johon vaikuttaa vahvasti oma aiempi elämä, kokemukset ja elämykset.

Tavoitteena on innostaa taiteilijat luomaan vahvojen elämysten Penttilänranta. Tätä varten on koottu nk. taiteilijapankki, johon taiteilijat, jotka haluavat tehdä julkisten tilojen taidetta, ovat voineet ilmoittautua. Heistä rakentajat voivat kutsua työhön eri tekijöitä. (Hannu Aaltonen).

Taidehankintoja koordinoimaan kaupunki on muodostanut Penttilänrannan taidehankintatyöryhmän, jossa on kaupungin kulttuuritoimen, teknisen viiraston, Pohjois-Karjalan taidetoimikunnan ja Joensuun taiteilijaseuran edustajat. Läänintaiteilija toimii taidekoordinaattorina, kokoaa nk. taiteilijapankin ja avustaa tarvittaessa sopimusten tekemisessä sekä järjestää neuvonta-, koulutus- ja keskustelutilaisuuksia. (Liite 5.)

Joensuun malli on hyvin samankaltainen, kuin Helsingin Arabianrannan yhä toteutuksessa oleva malli. Tässä viitattua Arabianrannan mallia ei ole tässä opinnäytetyössä erikseen esitelty. Arabianrannasta löytyy paljon esitemateriaalia osoitteesta: <http://www.arabianranta.fi/info/taide/>. Arabianrannan järjestelmällistä prosenttiperiaatteen käyttöä on tehty jo kymmenen vuotta.

4.7.3 Kuopion saaristokaupunki taide / taiteen kaava

Kuopiossa on tehty Ympäristöministeriön tukema Taiteen kaava Saaristokaupungin alueelle. Taiteen kaavan pohjalta rakennetaan Saaristokaupungista hyvää asumisen kulttuuriympäristöä. Taiteen kaava ohjaa kaupungin normaalia rakentamista ja kehitystyötä, mutta lisäksi sen pohjalta toteutettavilla Saaristogalleria-organisaation taideprojekteilla tuodaan suunniteltuun ja toteutukseen ulkopuolista rahoitusta, resursseja ja yhteistyökumppaneita. Se antaa suuntaviivat Saaristokaupungin hengen mukaisen taiteen toteuttamiseksi ja saaristokaupunkikulttuurin luomiseksi.

Taiteen kaava muodostuu selosteesta ja kartoista. Se on inventointi kulttuurillisesta nykytilasta sekä visio taiteellisista ja kulttuurisista mahdollisuuksista. Sillä tunnistetaan kulttuuriympäristön muodostumisen elementit; kulttuurihistoria, oleva kaunis luonto, tulevat rakennukset ja rakennelmat sekä maastorakenteet ja viheralueet. Siinä esitetään paikat erialaiselle visuaaliselle taiteelle kuvataiteesta muotoilun kautta arkkitehtuuriin. Siinä myös näytetään esittävän taiteen paikat.

Taiteen kaava ohjaa kaupungin normaalia suunnittelua ja toteutusta laajalaisesti aina kaavoituksesta rakennushankkeisiin. Lisäksi Taiteen kaava luo ohjeistuksen ja ideapankin Saaristogallerialle. Saaristogallerian projektien pitää olla: taiteellisesti korkeatasoisia, paikan identiteettiä vahvistavia, sekä hyvää kulttuuriympäristöä luovia, Niiden halutaan myös olevan Saaristokaupungin hengen mukaisia, kansallisesti ja kansainvälisesti kiinnostavia. Teosten tekijöiden on oltava vastuunsa tuntevia alan ammattilaisia, teosten kestäviä ja luokseen päästäviä.

Taiteen kaavan yhtenä tavoitteena on vahvistaa kulttuurialan yritysten ja taiteilijoiden työllisyyttä ja toimintaedellytyksiä sekä kehittää ammattitaitoa. Yhteistyömuodot kehittyvät ja taiteilijoiden ammattitaito saadaan pro-

sessiin mukaan jo hankkeiden suunnitteluvaiheessa, suunnittelutiimin jäsenenä.

Taiteen kaavassa taiteen ja kulttuurin kannalta tärkeät paikat on jaoteltu aihealueittain esittävän taiteen paikkoihin, historiallisiin kohteisiin, kaupparakennuksiin, leikkipaikkoihin, maastorakenteisiin, liito-orava-alueisiin, näköalapaikkoihin, tärkeisiin rakennuksiin, siltoihin ja tärkeisiin rakennelmiin, vesialueisiin, joihin voi sijoittaa taidetta, ulkoilu- ja liikunta-alueisiin sekä valaisukohteisiin. (Vihuri, esitelmä 20.11.2011).

4.7.4 Oulun malli

Oulun kaupungin arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteena on rakentaa sisällöltään tasapainoista ja omaleimaista kaupunkiympäristöä. (Prosenttiperiaate, 22)

Oulun kaupungilla on noudatettu prosenttiperiaatetta vuodesta 2001 lähtien. Siitä lähtien on toteutettu sekä sisä- että ulkokohteita huomioiden kulloisenkin kohteen hankintamäärärahan suuruus ja teoksen sijoituspaikka. Pyritään aina löytämään kutakin kohdetta ja käyttäjäryhmää varten soveltuvin, paras vaihtoehto. Kullakin hankkeella on oma työryhmänsä, johon kuuluvat taidemuseon ja Oulun Tilakeskuksen edustajat, kohteen arkkitehti, rakennuttaja ja käyttäjien edustajat. Kuvataidetyöryhmässä (taidemuseo, Pohjois-Pohjanmaan museo, tekninen keskus) mietitään kokonaisvaltaisesti myös kaupunkikuvan ja eri alueiden merkitystä ja kokonaisilmettä. Työryhmässä keskustellaan esiin nousevista kohteista ja valitaan yhdessä tärkein kohde (tarvemääritys). Yhteisrahoituksella on toteutettu pääasiassa julkisia ulkoveistoksia aukioille sekä virkistys- ja viheralueille. (Kekäläinen 2011.)

Prosenttiperiaate otettiin Oulussa käyttöön vuonna 1964. Tuolloin kansandemokraattinen valtuustoryhmä esitti kuvaamataidetoimikunnan kokouksessa, että julkisten rakennusten kustannusarviosta käytettäisiin 1,5 prosenttia veistoksiin, seinämaalauksiin tai muihin taidehankintoihin. Kukaan myöhemmin kaupunginvaltuustossa enimmäissuosituksiksi kirjattiin käytettäväksi jo 2 prosenttia.

Ensimmäinen prosenttitaideteos saatiin kaupunkiin, kun Nuottasaaren kansakoulun kuvataidehankinnasta järjestettiin valtakunnallinen kuvaveistokilpailu. Kuvanveistäjä Kauko Räsänen voitti kilpailun ehdotuksellaan. Kuparireliefi Aapelus ripustettiin paikoilleen rakennuksen julkisivuun vuonna 1967. Vuosikymmen muodostui perinteisen veistotaiteen ja uuden modernin muotokielen vedenjakajaksi. Vapaasti hahmotellut figuurit ja abstraktit veistokset tulivat realististen kuva-aiheiden sekä patsaiden ja muistomerkkien rinnalle. Aapelus oli ensimmäinen abstrakti julkinen taideteos Oulussa.

Seuraavilla vuosikymmenillä 1970- ja 1980-luvuilla julkisista taidehankinnoista järjestettiin erilaisia kilpailuja. Valtakunnallisten, alueellisten ja kutsukilpailujen kautta rakennuskohteisiin saatiin veistoksia, maalauksia,

grafiikan vedoksia ja tekstiiliteoksia. Prosenttiperiaate jäi Oulussa muutamia rakennuskohteita lukuun ottamatta lähes täysin unohtuiksi 90-luvun taloudellisten lamavuosien aikana. Periaatteen noudattamiselle löydettiin uuden vuosituhannen myötä erilainen toteutusmalli. Prosenttitaidetyöryhmään kuuluvat tilapalveluiden, taidemuseon ja käyttäjien edustajat sekä kohteen arkkitehti ja rakennuttaja.

Oulun kaupungin uuden liikelaitoksen Tilakeskuksen aloitettua toimintansa 2008 alusta rakennusinvestoinneille kohdennetut kuvataidehankintojen määrärahat ovat siirtymässä taidemuseolle. Samassa yhteydessä luonnollisesti myös hankintojen tilaajatehtävät, sopimukset ja vastuu rahoituksen riittävydestä siirtyvät hankinnan tekijälle. Rakennuttamiseen liittyvät hankintojen suunnittelu- ja rakentamistehtävät jäävät tilaliikelaitokselle. Tilakeskus tulee siten huolehtimaan prosenttitaidehankintojen teknisten rajapintojen yhteensovittamisesta rakennuskohteeseen ja teosten toteuttamisen sekä hankinta-aikataulujen ja kokonaiskustannusten koordinoinnista.

Kaupungin hankemenettelyn mukaan lopullisen ratkaisun kuvataidehankinnasta ja sen suuruudesta tekee kaupunginvaltuusto päättäessään hankesuunnitelman mukaisesta rakennusinvestoinnista.

Julkisissa rakennus-, peruskorjaus- ja kaavoitushankkeissa voidaan soveltaa kansainvälistä prosenttiperiaatekäytäntöä, jossa taidehankinnat integroidaan ympäristöön, tiloihin ja rakennuksiin jo suunnittelu- ja toteutusvaiheessa. Yleensä prosenttiperusteisista kuvataidehankinnoista päättää eri toimialueiden edustajista koottu työryhmä, jossa vastuualueet on määritetty etukäteen. (Prosenttitaide 2011.)

Taiteilija on valittu pääsääntöisesti suorana valintana työryhmän esityksen perusteella. Taidemuseo on toiminut asiantuntijana ja hankkeen arkkitehdillä on ollut keskeinen rooli kohteen erityispiirteet tuntevana rakennussuunnittelijana. Rakennuttajataho on tehnyt taiteilijan kanssa sopimuksen teokset toteutuksesta taidemuseon hyväksymien luonnosten perusteella.

Taidemuseo on valvonut teoksen toteutusta yhdessä rakennuttajan kanssa. Teoksen valmistuttua rakennuttaja on luovuttanut teoksen Oulun kaupungin taidekokoelmiin. Taidemuseo on suorittanut teoksen dokumentoinnin vastaanoton yhteydessä. (Prosenttitaitteen vuoksi, 26)

Toiminnan lähtökohtana on ollut hallittuun ja pitkäjänteiseen hoitosuunnitelmaan perustuva ylläpidon budjetointi. Ylläpidon, hoidon ja konservoinnin tarpeet on kartoitettu jo hankintaprosessin yhteydessä teoksen rajapinnoista ja toteutuksesta päätettäessä. (Prosenttitaitteen vuoksi, 27)

Prosenttiperiaatteella hankitut teokset ovat osa julkisen taiteen kenttää, sillä ne ovat kokonaan tai ainakin pääosin julkishallinnollisella rahoituksella tuotettuja, kuuluvat julkiseen taidekokoelmaan ja ovat joko pysyvästi tai sovituksi määräajaksi sijoitettu yleisölle avoimiin ympäristöihin, paikkoihin tai tiloihin. Paikan, tilan ja ajan käsitteet sekä niiden väliset suhteet liittyvät olennaisesti julkiseen taiteeseen. Julkiset taideteokset voivat toi-

mia eräänlaisina alueen identiteettisymboleina ja lisätä yhteisön henkistä ja taloudellista hyvinvointia. Pysyvän julkisen taiteen ohella taidemuseon pyrkimyksenä on enenevässä määrin toteuttaa myös tilapäisiä ja määräaikaisia taideteoksia sekä tapahtumia, jotka vaikuttavat positiivisesti kaupunkikulttuuriin ja -imagoon monipuolisen kulttuuritarjonnan ohella.

Tulevaisuudessa prosenttiperiaatteen luonteva kehittämis- ja vahvistumissuunta voisivat olla aluesuunnittelu-, maankäyttö- ja kaavoitushankkeet. Prosenttiperiaate on yksi keino yrittää vastata hyvinvointiyhteiskunnan tavoitteisiin luoda viihtyisiä ja virikkeellinen elinympäristö. (Prosenttitaide 2011.)

4.7.5 Tieympäristöjen taide

Kaupungit tekevät yhteistyötä myös elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kanssa erilaisissa tieympäristöön liittyvissä taideprojekteissa. Näistä yhtenä esimerkkinä mainittakoon vuonna 2000 toteutettu savolainen tie-maisema, joka sai uudet maamerkinsä, kun Viitostielle, 180 kilometrin matkalle Varkaudesta Sonkajärvelle, toteutettiin ympäristötaideprojekti Maisemagalleria.

Kyseisessä kohteessa Maisemagalleria koostuu taideteoksista ja useista valaisukohteista Viitostiellä Varkauden ja Sonkajärven välillä.

Tieympäristöt ovatkin varsin merkittävää tilaa julkisten ulkotilojen taiteen kannalta. Tiloja yhteen kytkevät projektit olisivat mahdollisia myös kaupunkitilassa.

5 POHDINTAA KYSELYN PERUSTEELLA

Julkisten ulkotilojen taiteen merkitys on tunnistettu ja sitä halutaan yhä lisääntyvässä määrin. Taidetta arvostetaan ja sen ympäristön arvoa nostava merkitys tunnistetaan. Jostain syystä tilaaja ja tarjoaja eivät kuitenkaan edelleenkään oikein tavoita toisiaan. Tilaaja ei tiedä miten hankkia, eikä tarjoaja ketä lähestyä ja miten. Myös näkemykset ja käsitykset nykyisistä toimintamalleista poikkeavat toisistaan niissäkin tapauksissa, kun järjestelmällistä toimintaa on. Taiteilijoilla on vaikeuksia mieltää omaa rooliaan, joka nykyisellään saattaa useinkin muodostua enemmän taiteellisen konsultioijan rooliksi, kuin itsenäisen teoksen toteuttajan rooliksi.

Tahot, joita olen työni kuluessa lähestynyt, ovat kommentoineet nimenomaan työn tarpeellisuudesta ja siitä, että tarve yhteisen toimintamallin löytämiselle on olemassa. Taidehankintoja halutaan vilpittömästi edistää.

Kyselyyn vastanneiden pieni määrä selittynee osin juuri sillä, että asiaa ei oikein tunneta ja ei yksinkertaisesti ole osattu vastata kysymyksiin, eikä ole haluttu lähteä arvailemaan. Voi myös olla, että alueelliset taidemuseot olisivat olleet parempi taho vastaamaan. Kun kyse on kuitenkin julkisten ulkotilojen taiteen skaalasta, niin useimmiten ainakin ylläpidettävyyden

osalta vastuu kaatuu nimenomaan tekniselle sektorille. Tällöin on luontevaa, että myös he osallistuvat hankintaan. Lisäksi taidemuseoiden käytössä oleva rahoitus ohjautuu useinkin kokoelmien kartuttamiseen.

Osin kaupunkien sisällä on myös ilmeisesti kyse siitä, että eri yksiköiden väliltä puuttuu yhteistyö; toinen taho ei tiedä, mitä toinen tarkalleen ottaen tekee. Tai ei kuulla toisen näkemyksiä, kun jokainen toimii omalla budjetillaan.

Taidepuolelta tuli varsin vähän vastauksia lähetettyjen kyselyiden määrään nähden. Tämä on sinänsä mielenkiintoista, sillä nimenomaan teoksia tekevällä osapuolella luulisi olevan kiinnostusta ja tahtotilaa nimenomaan uusien väylien löytämiseen, kehityksen edesauttamiseen sekä yleensäkin töiden markkinointiin.

Kukaan kyselyyn vastanneista ei nostanut esille suunnitelmallisempaa toimintaa taidehankinnoissa, kuten taidekonseptia, taidekaavaa tai muita sen vastaavia. Toiminta siis hakee muotoaan tai ei ole ainakaan vakiintunut mihinkään tiettyyn malliin. Jokaisella on omanlaisensa tapa toimia, mutta tarve toimintatapojen jalostamiseen on olemassa. Mallit jalostuneimmista toimintamalleista löytyivät sähköpostivinkeistä tai nettiselailulla. Myös epävarmuus vastauksissa viitanee siihen, että selkeämpiä toimintamalleja kaivataan myös muualla kuin Jyväskylässä.

Hankinnoissa ei haluta rajata taiteellista vapautta, mutta ei kuitenkaan uskalleta arvioida taidetta edes kokijan roolissa. Toisaalta ei myöskään haluta hankkia teoksia, joista seuraa paljon kustannuksia tai rajoitteita ja ikäviä hoitovelvoitteita.

Taiteen hankintaa siihen liittyvine tekijöineen pelätään. Vallitsee epävarmuus sopimustekniikasta, tekijänoikeuksista, yhteistyön tekemisestä jne. Myös perinteinen kuva taiteilijoista boheemeina, epävakaina ja hankalina yhteistyökumppaneina vallitsee insinöörimaailmassa.

Taidekoordinaattorien käyttöä hankintojen välimiehenä ei ole vastanneiden keskuudessa oivallettu. Ainoastaan yhdessä toimintamallitöiveessä asia tuli esille. Sen sijaan toimintamalleissa, joihin tutustuin opinnäytetyön yhteydessä muuten, vastaava henkilö kuitenkin löytyi ja sen katsottiin olevan ehdoton toiminnan mahdollistamiseksi.

Kun vastaajia pyydettiin pohtimaan parasta toimintamallia julkisten ulkotilojen taidehankintoihin, näkemykset poikkesivat jonkin verran toisistaan. Työryhmätyöskentely ja yhteistyö nousivat tässäkin kohdassa vahvasti esille. Ehdotettiin myös avointa teoshakua, julkista taidekilpailua ja tarjouspyyntöjä, mutta myös taiteen hankkimista suoraan, ilman kilpailua. Rahoituksen ja kunnossapitovastuun sopimisesta pidettiin tärkeänä jo heti lähtökohtaisesti.

Vastauksena mikä olisi sopiva (läänin)taiteilijan rooli taidehankinnoissa vallitsi selkeä yksimielisyys asiantuntijan roolista. Sen lisäksi yhden vas-

taajan mielestä nimenomaan läänintaiteilija voisi olla se, joka hakee lähtötietoja. Tällöin läänintaiteilija seuloisi valmiiksi taiteilijaehdokkaat, valmistelisi mahdollisen kilpailutuksen ja toimisi prosessin sihteerinä eli niin kutsuttuna taidekoordinaattorina.

Yhden vastaajan mielestä läänintaiteilijan rooli voisi olla myös lausunnon antajana taiteen asiantuntijana, ei varsinaisesti osallistujana taiteen hankkimisen prosessissa.

Pohdintaa herätti myös se, että tarvitseeko teoksen olla aina pysyväisluontoinen, vai voisiko se ollakin katoava teos. Tai voisiko esim. vuoden ajan toistuva tanssi- mimiikka tms. teos olla vaihtoehto, elävä osa muuttuvaa yhteiskuntaamme, ympäristön ja vuodenaikojen mukaan elävä teos. Tai voiko perinteisesti sisätiloissa nähty teos sijaitakin ulkona; maalaus, valokuva tai vaihtuva näyttely näytöllä.

Kysymysten kyllä/ei vastausmahdollisuus mahdollistaa tietenkin vastaajan subjektiivisen näkemyksen, asioita ei ole varmistettu jatkokysymyksillä. Eli kun esimerkiksi kysyttiin, että tunnetko lainsäädännön taidehankintoihin liittyen, sitä ei varmistettu millään perustelulla.

Sitä, mikä määrittää ammattitaidon ei kysytty erikseen eli mikä on kenenkin mielestä ammattitaidon mittari; koulutus, referenssit, näkyvyys yms. Vastaukset eivät näin olleet yksiselkoisesti tulkittavissa kysymyksessä, mikä vaikuttaa taitelijavalintaan. Myöskään taiteen ja muotoilun rajapintoja ei eritelty tässä kyselyssä.

Olisi ollut myös mielenkiintoista tietää, miten julkiseen ulkotilaan tehtävien taidehankintojen arvo jatkossa koettiin, voiko niitä kokea jopa sijoituskohteena? Sisätilojen taiteen kun usein nähdään tuottavan sijoitetulle pääomalle tuottoa, siinä missä osakesijoittaminen tai kiinteistökauppakin. Julkisessa ulkotilassa taiteella tunnustetaan lähinnä olevan vain lisäarvoa tuotava rooli kulttuuriseen ja sosiaaliseen pääomaan, siitäkin huolimatta, että ne kuuluvat kaupungin taidekokoelmiin.

Myös tekijänoikeuksien tuntemiseen liittyvät kysymykset jäivät kyselystä uupumaan, sekä taiteilijan, että tilaajan kannalta. Ne liittyvät kuitenkin oleellisesti paitsi hankintaan, varsinkin teosten jatkohoitoon.

Vastauksissa tuli esille myös taiteen muunneltavuus ja/tai tilojen muunneltavuus. Usein teokset kuitenkin toteutetaan tiettyyn tilaan ja eivät enää välity samanlaisina toisessa tilassa. Onko siis vain hyväksyttävä taiteelle lyhyempi elinkaari tilan muuntuessa toisentyypiseksi? Vai onko tilaa käsiteltävä taiteen ehdoin?

Taiteen ei haluttu olevan ylimääräinen vaiva eli sekin puoltaa niin kutsutun taidekoordinaattorin käyttöä, joka hoitaisi käytännön järjestelyt.

6 OPINNÄYTETYÖN SELVITYSTYÖN PERUSTEELLA ESITETTÄVÄ TOIMINTAMALLI

Selvityksen perusteella prosessin kulku täytyy ennakkoon selkeästi sopia, mitkä ovat menetelmät, joilla toimitaan ja ketkä vastaavat mistäkin vaiheesta, missä osoitetaan rahoitus ja kuinka paljon sekä miten hankinnasta päätetään ja tiedotetaan.

Kaupungin taidehankinnan tulee olla suunnitelmallista, avointa ja läpinäkyvää toimintaa. Kaupungilla pitää olla linjaus tahtotilastaan; kuinka paljon taidetta hankintaan, minkä tyyppistä taidetta, mihin se sijoitetaan sekä missä taidehankinnat budjetoidaan ja miten itse hankinta tapahtuu. Linjauksen tulee mahdollistaa laadukkaan julkisen ulkotilan taiteen hankkiminen sekä useampien taiteilijoiden mukaan pääsy. Valintojen tulee olla perusteltavissa selkeästi ja näkyvästi.

Hankintaprosessin tulee olla mielekäs sekä tilaajalle, että tekijälle. Tämä toteutuu mm. sopimuksilla, joita molemmat osapuolet osaavat tulkita ja johon voivat nojata ja jonka varaan laskea. Tilaajien tulee antaa taiteelliseen työhön tietty vapaus ja edesauttaa sopimussisällön ymmärtämistä. Taiteilijoiden tulee hyväksyä tuntikorvaus tyyppinen, kaksivaiheinen sopimus sekä työskentely osana työryhmää.

Oleellista on saada taiteilija mukaan prosessiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, mielellään jo julkisen ulkotilan kohteen suunnittelun käynnistyessä. Tällöin varmistetaan mahdollisimman hyvät vaikuttamismahdollisuudet lopputulokseen ja toisaalta saadaan hyvät eväät työstämiseen.

Taidetyöryhmän rooli on ensisijaisesti olla asiantuntijataho hankintojen taiteellisen sisällön kannalta. Ryhmän tulee toimia vakiintuneessa asemassa sekä näkyä tavoitteellisena, johdonmukaisena ja sitoutuneena.

6.1 Suunnitelmallisuus

Jyväskylän kaupungille tehdään pidemmän tähtäimen nk. taideohjelma, jossa määritellään periaatteellisella tasolla kaupungin strateginen tahtotila taiteen määrälle, tyylille, tasolle ja sijoittumiselle sekä kytketään se kaupungin järjestämiin eri palveluihin.

Taidehankintoihin tähdätään jo kaavoitusvaiheessa, eli asemakaavassa esitetään muun muassa julkisten ulkotilojen paikkavarauksia. Tässä yhteydessä asioita voidaan tarkentaa taidekonseptin avulla, eli aina kulloisellakin uudella kaavoitettavalla alueella teetetään samalla myös alueen taidekonsepti. Vanhoille alueille tarkastelu voidaan tehdä joko kaupunki tasolla tai asuinalueiden tasolla. Voidaan puhua myös taiteen kaavasta, jatkona muulle kaavaohjeistukselle.

Myös tonttien luovutusehtoihin voidaan asemakaavan kautta viedä vaatimuksia hankkeeseen kytkettävistä taidehankinnoista. Tähän on helppo niin halutessaan kytkeä prosenttiperiaate ajattelu tai joku rakentamisen kustan-

nuksista johdettu muu periaate. Periaate voi myös perustua muuhun kuin kustannuksiin eli esimerkiksi julkisivun tavoitteiden määrittämiseen. Valvontaa suorittaa tällöin rakennusvalvonta.

Taiteen hankintakustannuksia ei ole välttämättä tarpeen kytkeä taideohjelmaan, pääasia on, että saavutetaan yhteinen tahtotila, johon määrätietoisesti pyritään. Muita huomioitavia asioita on varmaan useita, mutta ne tulevat eteen ohjelman teon yhteydessä. Esimerkiksi yhtenä periaatteena voisi olla taiteilijan käyttämien menetelmien tai teosten eettisyys sekä taiteilijoiden kuulumisen ammattijärjestöihin edellyttäminen. Taideohjelman tekoon ei Suomesta löydy valmista mallia, vaan se on jokaisen kaupungin itse tuotettava asiakirja. Taideohjelman voi myös teettää konsulttityönä ja siihen saattaa löytyä myös erilaisia avustustahoja kulttuuripuolelta. Eri taiteilijaseuroilla on myös erinäisiä jäsenistökriteerejä, joista voisi olla johdettavissa joitakin periaatteita.

6.2 Taidetyöryhmä rooli ja jäsenet

Taidetyöryhmän olisi hyvä päästä vaikuttamaan paitsi kaupungin sisäisissä hankinnoissa myös yksityisessä omistuksessa olevien ulkotilojen taidehankintoihin, koska nämä usein näkyvät voimakkaasti kaupunkikuvassa ja profiloivat kaupunkia johonkin suuntaan. Kuluttaja ei kaavarajoja maastossa erota.

Taidetyöryhmän kokoonpanoa tulisikin vahvistaa jäsenellä rakennusvalvonnasta, joka on teosten sijoituslupia myöntävä viranomaisena. Myös taiteen ammatillista osaamista haetaan ryhmään lisää eri taiteen toimijoiden kautta; esimerkiksi taidetoimikunnan pääsihteeri ja/tai läänintaiteilija sekä paikallisen taiteilijaseuran jäsenedustus. Edellisten lisäksi jäsenenä on hyvä olla taidemuseon edustaja, kaupunkisuunnittelun edustaja sekä edustajat niistä yksiköistä, joiden toimintaan taidehankinnat liittyvät. Esimerkiksi taidetyöryhmän sihteerin olisi hyvä olla samalla myös niin kutsuttu taidekoordinaattori.

6.3 Taidekoordinaattori

Erilaisiin toimintamalleihin tutustuttaessa on käynyt selväksi, että pelkkä taideohjelma ei tuota toivottua tulosta, vaan sen lisäksi on hyvä nimetä taidekoordinaattori. Koordinaattori vastaa henkilönä yhdessä lukkoon lyötyjen periaatteiden noudattamisesta, aktivoi kaupungin sisäisiä yksiköitä taidehankintojen sisällyttämiseen hankkeiden yhteyteen, esimerkiksi infran rakenteen sisään sekä auttaa taiteilijan valinnassa mukaan suunnittelun työryhmiin. Taidekoordinaattori myös valmistelelee taidetyöryhmässä käsiteltävät asiat.

Taidekoordinaattori toimii myös yhteyshenkilönä taiteilijoiden ja tilaajan välillä. Taidekoordinaattorin täytyy tuntea rakentamisen tekniikkaa ja sopimusmaailmaa, voidakseen toimia tehtävässään. Substanssiosaamisessa

taidekoordinaattori voi hyödyntää työryhmää, joka on koostettu taiteen eri osaamis- ja vaikuttamisalueilta.

Taidekoordinaattori kokoaa myös taiteilijapankin, johon voi ilmoittautua eri taidelajeja edustavat taiteilijat, jotka ovat kiinnostuneet kyseisestä kaupungista teostensa kohteena. Tätä taiteilijapankkia hyödynnetään myöhemmin taiteilijavalintoja tehdessä, kulloisenkin kohteeseen sopivia taiteilijoita valittaessa.

Kun taidetyöryhmä suosittelee eri yksiköille taidehankintojen tekemistä, parhain vaihtoehto olisi, että jokaisella yksiköllä olisi oma taidekoordinaattorinsa, joka olisi myös taidetyöryhmän jäsen. Yhdelle henkilölle rooli on täystyöllistävä, jos kyse on koko kaupungin toimijoista. Mutta oman yksikkönsä edustajana työtehtävät pystyy todennäköisesti hoitamaan omiin työtehtäviinsä liitettynä.

6.4 Hankinta

Julkisten ulkotilojen taiteelle on budjetoitava vuositasolla joko oma rahoituksensa tai sisällytettävä taiteeseen käytettävä raha koko hankkeen budjettiin jo hankesuunnitteluvaiheessa. Paras yhdistelmä on molempien huomioiminen, sillä aina taidetta ei nähdä tarpeelliseksi hankesuunnitelman teon yhteydessä vaan se nousee esille myöhemmin. Myös hetkittäiset ympäristötaiteen tapahtumat elävöittävät urbaania ympäristöämme, jolloin sitomatonta rahoitusta voidaan suunnata myös niihin.

Itse hankintoja voidaan tehdä monin tavoin; taidekoordinaattori voi poimia sopivia vaihtoehtoja taiteilijapankista ja työryhmä päättää kulloiseenkin hankkeeseen parhaiten soveltuvan taiteilijan. Sopimus taiteilijan kanssa tehdään suoralla neuvottelumenettelyllä.

Käytössä on myös kutsukilpailumuotoinen vaihtoehto, jolloin valitaan esim. 3-4 taiteilijaa, joilta pyydetään luonnospalkkiota vastaan esitys teoksesta, tietyillä reunaehdoilla, kuten sijainti, kustannusluokka ja muut asiaan liittyvät toiveet. Näistä vaihtoehtoista valitaan yksi jatkotyöstöä varten. Luonnoksen esitysmuoto on nykyään vapaa eli ei vaadi esimerkiksi pienoismallia, vaan vapaamuotoisen kuvauksen ideasta.

Kilpailu voi olla myös kaikille avoin, soveltuvimman teoksen hankintaan tähtäävä. Teos valitaan työryhmän päätöksellä tai mukaan kutsutaan ulkopuolelta juryttaja (tuomari), esimerkiksi taidepuolen järjestötoiminnan edustaja. Teoshankinta voidaan tehdä myös suoraan, valmiin teoksen valintana – eräänlaisen taidekatalogin perusteella. Taidekoordinaattori valmistelee hankinnan teon, hankinnan muodosta riippumatta ja toimii yhteishenkilönä taiteilijoiden suuntaan.

Teokset kirjataan kaupungin kokoelmiin, mutta niiden ylläpidosta sovitaan kulloisenkin hankinnan yhteydessä erikseen. Pääsääntöisesti se yksikkö vastaa, joka hankinnan on tehnyt. Hankinnan sopimuksissa pitää paneutua

myös itse teoksen kannalta asiaan, esim. teoksessa käytettävien materiaalien osalta on oltava selkeä sopimus, mistä teos koostuu.

7 LOPPUSANAT

Jyväskylän kaupunki toteuttaa pioneerina tulevien asuntomessujen alueelle yhdistettynä vihersuunnitteluttajan ja taidekoordinaattorin roolin julkisen tilan taiteelle. Samalla nähdään suunnilleen työmäärän lisääntyminen normaaleihin työtehtäviin liittyen. Alueella on kaupungin järjestämiä viherpalveluja, kuten korttelileikkipuisto, uimaranta, Jyväsjärven Rantaraitti, koirapuisto, kävelyranta ja katuviherden alueet.

Asuntomessuille on teetetty taidekonsepti kaupunkisuunnittelun kaavoituksen rinnalla, samoin kuin alueen yleissuunnitelma. Nämä molemmat ovat olleet ohjaavina tekijöinä viherrakennussuunnittelua ja taidehankintoja valmistellessa ja ohjatessa.

Kahdelle pääveistoksen hankinnalle järjestetään kutsukilpailu, muut hankinnat ovat pääosin osana alueen infrastruktuuria, kuten valotaideteoksia, maataidetta, tukirakenteita, kalusteiden ja varusteiden pintojen käyttöä jne. Messutapahtumaan tulee liittymään myös ympäristötaidenäyttely.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöni myötä päätettiin kehittää taidetyöryhmän toimintaa kuluvan vuoden aikana. Asia sattui sopivasti kytkeytymään myös niin sanottuun uuden sukupolven organisaation valmisteluun kaupungissa. Toukokuussa järjestetään vielä seminaari yhteistyössä taidetöimikunnan kanssa, jotta voimme osallistua toiminnan kehittämisessä myös muun muassa paikallisia taiteilijoita. Seminaarin tarkoitus on siis saada aikaan vuoropuhelua kehittämiskohteista ja tulevaisuuden toimintamallista sekä sen roolista koko kaupungin kannalta.

Tämän opinnäytteen valmistumisvaiheessa on myös ilmestynyt uusi kirja samaa aihetta sivuten. Kirja on nimeltään Taide rakennushankkeessa ja sen ovat toimittaneet Milla Järvipetäjä ja Aura Nikkilä. Kirjassa kerrotaan taidehankintaprosessin vaiheista, osapuolista, kustannusarvion laatimisesta sekä sopimus- ja lupamenettelyistä. Kirjassa on myös kuvattu tämän opinnäytetyön ulkopuolelle jäänyt Arabianrannan taidekoordinoinnin prosessi.

Tämän opinnäytetyön tekemisen prosessi on ollut melko raskas valtavan arkityömäärän lisäksi, mutta vastaavasti myös antoisa ja mielenkiintoinen. Toivottavasti työstäni on hyötyä myös muille saman asian kanssa painiville kaupungeille – Jyväskylän kaupungin taidetyöryhmän tulevan toiminnan kehittämisen kannalta se ainakin antoi paljon.

LÄHTEET

- Ars, Suomen taide, osa 6, 1990. Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Hall, E.T. 1966/1982. The Hidden Dimension. New York: Random House
- Konttinen, R. & Laajoki, L. 2000. Taiteen sanakirja, Keuruu, Otava.
- Hankintayksikkö, Jyväskylän kaupunki, 20.6.2011. Hankintalaki. Vastaanottaja Leena Rapo. [sähköpostiviesti]. Viitattu 5.12.2011
- Hannula, P. 2011, Mitä on taide?
<http://www.atelierhannula.fi/funktio.html>
- Herbert Read, Modernin kuvanveistotaiteen historia, Kustannusosakeyhtiö Otava, Jarrold and sons Ltd, Norwich, 1965.
- Joensuun Penttilänranta. Hannu Aaltonen, läänintaiteilija, Pohjois-Karjalan taidetoimikunta 2011. Viitattu 28.11.2011.
<http://pktaidetoimikunta.net/fi/laanintaiteilijat/hannu+aaltonen/>
- Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikka –luentosarja. Maria Kesti 7.5.2008. Viitattu 5.12.2011. <http://mariaspiik nettisivu.org/julkinen-tila/>
- Jyväskylän arkkitehtuuripolitiikka, hyväksytty kaupunginvaltuusto/17.6.2002
- Jyväskylän kaupunki, kaupunkirakennepalveluiden ja liiketoiminnan johdosääntö (2009)
- Jyväskylän kaupunki, kaupunkirakennepalveluiden toimintasääntö (2011)
- Järvipetäjä, M. 2010. Prosenttitaide antaa virtaa. Varsinais-Suomen taide-toimikunta. <http://www.e-julkaisu.fi/vstaide/prosenttiesite/>
- Järvipetäjä, M. Taideaalto. Varsinais-Suomen taidetoimikunta 2010, työryhmässä Katja Keto, Katriina Lamberg, Maria Merikanto ja Henri Terho. Prosenttiesite.
- Kastemaa, H. Nykyaikojen kampanjat. Kuvataiteen keskusarkisto, Valtion taidemuseo. 2009. Wikipedia. Nykyaide. Viitattu 17.6.2011. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Nykyaide>
- Kastemaa, H. Uusia tuulia, nykyaikojen kampanjat, 1983. Wikipedia. Viitattu 20.6.2011. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Installaatio>
- Konttinen, R. & Laajoki, L. 2000. Taiteen sanakirja, Otava. Wikipedia. Tilataide. Viitattu 20.6.2011. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Tilataide>

Kokoelmapoliittinen ohjelma, taidekokoelmat, Jyväskylän taidemuseo
11.12.2002, päivitys 5.4.2006; 24.9.2007

Kulttuuripoliittikka. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 5.12.2011
<http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripoliittikka/?lang=fi>

Laki kunnan kulttuuritoimesta, 3.8.1992/728 1 ja 2 §. Finlex. Viitattu
5.12.2012 <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920728>

Laki opetus- ja kulttuuritoimien rahoituksesta, 21.8.1998/635 . Finlex. Viitattu 5.2.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1998/19980635>

Laki taiteen edistämisen järjestelystä 14.7.1967/328 (1,2 §). Finlex. Viitattu 5.2.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1967/19670328#a7.12.2007-1236#a7.12.2007-1236>

Mamia, H. (toim.) Kuvanveisto ajassa ja tilassa. SKS, 2010. Wikipedia. Kuvanveisto. Viitattu 17.6.2011. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Kuvanveisto>

Muu ry. Viitattu 5.12.2011 http://www.muu.fi/site/?page_id=2

Mälkiä, R. 2010. Kaupunkitila muodostuu ihmisen omasta kokemuksesta. Kamppi-Eira, nro 13/10. <http://www.babelkey.com/artikkelit/85.pdf>

Naukkarinen, O. 2003. Ympäristön taide. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu B 73. F.G.Lönnberg. Helsinki.

Nokkonen Sari, kuvanveistäjäliitto kuvataidekilpailuasiames 2011. Kyselyvastaus.

Nykysuomen sanakirja, 1966. Helsinki Wsoy. Wikipedia. Taide. Viitattu 17.6.2011. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Taide>

Ornamo. Teollisuustaiteen liitto. Viitattu 5.12.2011.
<http://www.ornamo.fi/>

Prosenttiesite. Viitattu 29.12.2011.
<http://www.e-julkaisu.fi/vstaide/prosenttiesite/>

Prosenttitaiteen vuoksi – A Percent for everyone, Oulun taidemuseon julkaisu 52

Prosenttitaide Oulussa. Viitattu 29.12.2011.
<http://prosenttitaide.ouka.fi/ajankohtaista/>

Radovic', 1993. Maisemagalleria. Ympäristötaidetta viitostiellä 2000-2001. MMM, ylitarkastaja Raija Merivirta, Taide tieympäristön osana.

Rapo, L. Taidehankintojen periaatteet, Dnro 3261/09, valmistelija, kaupunkirakennelautakunnan päätös

Rapo, L. Valtuustoaloite 376/04, tekninen lautakunta, 29.11.2004

Saarikangas, K. 1998. Tilan tekijät. – Katseen rajat, 183-204.

Suomen kuvanveistäjäliitto. Viitattu 5.12.2011. <http://www.sculptors.fi/>

Suomen kuvataidejärjestöjen liitto. Viitattu 5.12.2011. <http://www.skjl.fi/>

Suomen taiteilijaseura. Viitattu 5.12.2011.

http://www.artists.fi/tietoa_toiminnasta

Taiteen kaava. Taiteen ja kulttuurin yleissuunnitelma. Kuopion saaristokaupunki. Viitattu 28.12.2011.

<http://www.saaristokaupunki.fi/index.php?id=5>

http://www.saaristokaupunki.fi/uploads/files/Taiteen_kaava29102007_pien_1.pdf

Taiteen keskustoimikunta. Viitattu 5.12.2011.

<http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi/>

Taiteen pikkujättiläinen, 1991. Wsoy. Wikipedia. Tila- ja ympäristötaide.

Viitattu 17.6.2011.

http://fi.wikipedia.org/wiki/Tila_ ja_ymp%C3%A4rist%C3%B6taide

Taiteen pikkujättiläinen, 1995. Wsoy. Wikipedia. Veisto. Viitattu

17.6.2011. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Veistos>

Tekijänoikeus, kuvaoikeus, suojan syntyminen. Kuvasto r.y., 2010. Wikipedia.

Viitattu 28.12.2011.

http://fi.wikipedia.org/wiki/Tekij%C3%A4noikeus_Suomessa

Tekijänoikeuslaki. Finlex. Viitattu 5.2.2012.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404\(404/1961\)](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404(404/1961)).

Wihuri, M. Saaristokaupungin kaava. Esitelmä taidetyöryhmässä.

20.11.2011 Jyväskylä. Seminaarin muistiinpanot ja nettisivut aiheesta.

Ympäristötaide 2011. Ympäristötaiteen säätiö. Viitattu 17.6.2011.

<http://www.yts.fi/>

ORGANISAATIOKAAVIO
TAIDETOIMIKUNNAT

TAIDETOIMIKUNTIEN LUETTELO

Etelä-Savon taidetoimikunta
<http://www.taideverkossa.net/>

Hämeen taidetoimikunta
<http://www.hameentaidetoimikunta.fi/>

Kaakkois-Suomen taidetoimikunta
<http://hanatkaakkoon.net/>

Keski-Suomen taidetoimikunta
<http://www.kstaide.net/>

Lapin taidetoimikunta
<http://www.artslap.fi/>

Oulun läänin taidetoimikunta
<http://www.taiteenkeskustoimikunta.fi/oulunlaanintaide/>

Pirkanmaan taidetoimikunta
<http://www.pirkanmaantaidetoimikunta.fi/>

Pohjanmaan taidetoimikunta
<http://www.taidepohjanmaa.fi/>

Pohjois-Karjalan taidetoimikunta
<http://pktaidetoimikunta.net/fi/etusivu/>

Pohjois-Savon taidetoimikunta
<http://www.pohjoissavontaidetoimikunta.fi/>

Satakunnan taidetoimikunta
<http://www.satakunnantaidetoimikunta.net/index.php>

Uudenmaan taidetoimikunta
<http://www.uudenmaantaidetoimikunta.fi/>

Varsinais-Suomen taidetoimikunta
<http://www.vstaide.fi/>

TAITEILIJASEURALUETTELO

TAITEILIJASEURAN JÄSENJÄRJESTÖT

Suomen Taiteilijaseuran, <http://www.artists.fi/>, jäsenjärjestöjen lista:

- Muu ry, <http://www.muu.fi/site/>
- Suomen Kuvanveistäjäliitto, <http://www.sculptors.fi/>
- Suomen Kuvataidejärjestöjen liitto, <http://www.skjl.fi/>
jolla on jäsenyhdistyksinä seuraavat 47 rekisteröityä taiteilijaseuraa tai -yhdistystä:
 - Ars Nova r.y.
 - Espoon kuvataiteilijat r.y.
 - Etelä-Karjalan taiteilijaseura r.y.
 - Haminan taideseura r.y.
 - Hangon kuvataiteilijat r.y.
 - Helsingin taiteilijaseura r.y.
 - Hyvinkään taiteilijaseura r.y.
 - Hämeenlinnan taiteilijaseura r.y.
 - Iisalmenseudun kuvataideseura r.y.
 - Joensuun taiteilijaseura r.y.
 - Jyväskylän taiteilijaseura r.y.
 - Järvenpään taiteilijaseura r.y.
 - Kajaanin kuvataiteilijat r.y.
 - Kemin kuvataiteilijat r.y.
 - Keuruun taiteilijaseura r.y.
 - Taiteilijaseura Koillinen r.y.
 - Kuhankosken Kilta r.y.
 - Lahden taiteilijaseura r.y.
 - Lapin taiteilijaseura r.y.
 - Loimaan taideseura r.y.
 - Länsi-Uudenmaan taiteilijaseura r.y.
 - Mustarinda-seura r.y.
 - Nokian kuvataiteilijat r.y.
 - Taiteilijaseura Nyte r.y.
 - Oulun taiteilijaseura r.y.
 - Oulun taiteilijaseura -63 r.y.
 - Pieksämäen kuvataideseura r.y.
 - Pirkka-Hämeen kuvataiteilijat r.y.
 - Pirkkalan taideyhdistys r.y.
 - Pohjalainen taiteilijaliitto r.y.
 - Porin taidegraafikot r.y.
 - Porin taiteilijaseura r.y.
 - Rajataide r.y.
 - Rauman taidegraafikot r.y.
 - Riihimäen kuvataiteilijat r.y.
 - Salon taiteilijaseura r.y.
 - Seinäjoen taiteilijaseura r.y.
 - Suomen akvarellitaiteen yhdistys r.y.
 - Suomenselän taiteilijaseura r.y.

- Tampereen taiteilijaseura r.y.
 - Turun taidegraafikot r.y.
 - Turun taiteilijaseura r.y.
 - Vaasan taiteilijaseura r.y.
 - Valkeakosken kuvataiteilijat r.y.
 - Vantaan taiteilijaseura r.y.
 - Viipurin taiteilijaseura r.y.
 - Ålands konstförening r.f.
-
- Suomen Taidegraafikot, <http://www.taidegraafikot.fi/index.htm>
 - Taidemaalari liitto, <http://www.painters.fi/>
 - Valokuvataiteilijoiden liitto, <http://www.hippolyte.fi/>

Yllä oleviin liittoihin kuuluvien taiteilijoiden verkkomatrikkeli löytyy osoitteesta: <http://www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/fi/etusivu.html>

KYSELYLOMAKE
WEBROPOL

SUOMEN 20 SUURIMMAN KAUPUNGIN JULKISTEN ULKOTILOJEN
TAIDEHANKINNAT

1) Vastaaja *

2) Tunnetko hankintalain sisällön taidehankintoihin liittyen? *

kyllä ei

3) Mikä taho kaupungissanne hankkii julkisten ulkotilojen taiteen? *

kunnallistekniikan yksikkö kulttuuriyksikkö kiinteistöyksikkö muu, mikä?

4) Onko julkisten ulkotilojen taidehankinnoille olemassa pitkän tähtäimen suunnitelma? *

kyllä ei

5) Mikä tai mitkä tahot kustantaa julkisten ulkotilojen taidehankinnat? *

kunnallistekniikan yksikkö kulttuuriyksikkö kiinteistöyksikkö muu, mikä?

6) Mikä on julkisten ulkotilojen taidehankintojen kustannusten vuositaso? *

alle 50000 € 50000-100000 € yli 100000 €

7) Mikä tai mitkä tahot päättävät julkisten ulkotilojen taiteen sijoituskohteen? *

kunnallistekniikan yksikkö kulttuuriyksikkö kiinteistöyksikkö muu, mikä?

8) Mitkä ovat perusteet sijoituskohdetta päätettäessä? Mainitse kolme tärkeintä. *

9) Mikä tai mitkä tahot päättävät hankittavan julkisten ulkotilojen taiteen genren? *

kunnallistekniikan yksikkö kulttuuriyksikkö kiinteistöyksikkö muu, mikä?

10) Mikä tai mitkä tahot päättävät taiteilijavalinnasta? *

kunnallistekniikan yksikkö kulttuuriyksikkö kiinteistöyksikkö muu, mikä?

11) Mitkä ovat perusteita taiteilijavalinnoissa? Mainitse kolme tärkeintä. *

12) Hankitaanko julkisten ulkotilojen taiteen luonnossuunnittelua tai suunnittelua infran hankkeiden yhteydessä? *

kyllä ei

13) Tähtääkö tehty suunnittelu myös teoksen hankintaan? *

kyllä ei

14) Tuleeko taidetta myös lahjoituksina? *

kyllä ei

15) Kenelle jää teosten omistusoikeus? *

tilaajalle taiteilijalle muu, mikä?

16) Huomioidaanko hankinnassa teosten jatkohoito ja/tai elinkaari? *

kyllä ei

17) Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, niin miten asia on huomioitu? Mainitse kolme tärkeintä asiaa. *

18) Kuvaile mielestäsi paras toimintamalli julkisten ulkotilojen taidehankintoihin. *

19) Mikä on mielestäsi julkisten ulkotilojen taiteen merkitys? *

20) Kenellä on mielestäsi oikeus määrittää taide? *

21) Voiko kuka tahansa luoda taidetta julkisiin ulkotiloihin? *

22) Mikä olisi mielestäsi hyvä rooli esimerkiksi läänintaiteilijalle (tai taiteilijoille yleensä) taidehankinnoissa? *

23) Aiheeseen liittyvät muut kommentit *

JOENSUUN PENTTILÄNRANNAN KUTSU TAITEILIJAPANKKIIN

Kutsu kuvataiteilijoille Joensuun "taiteilijapankkiin"

Ani harvoin vanhan suomalaisen kaupungin ydinkeskustaan on mahdollisuus rakentaa kokonainen uusi kaupunginosa. Joensuussa sellainen hienous on nyt mahdollista tehdä. Kaupunki on aloittanut Penttilänrannan kaupunginosan rakentamisen Pielisjoen ja Pyhäselän yhtymäkohtaan, hyvin idylliseen suomalaismaisemaan.

Penttilänrannasta muodostuu 3000 - 4000 asukkaan asuinyhteisö, jonka rantamille tehdään muun lisäksi myös pienvenesatama. Penttilänranta on vain kilometrin päässä kaupungin vilkkaimmasta keskustasta, torin seudusta. Pielisjoen yli rakennetaan jalankulkijoille ja pyöräilijöille oikotieksi silta uuteen kaupunginosaan.

Taidetta prosenttiperiaatteella

Kaupunki hankki vanhan, yli 30 hehtaarin sahateollisuusalueen yhden euron kaupalla ja otti vastuun saastuneen maaperän puhdistuksesta. Suurista ympäristöinvestoinneista päättäessään kaupunki halusi luoda Penttilänrannasta puhtaan, hyvin ajanmukaisen ja elävän alueen.

Elinympäristön viihtyisyyttä ja henkistä sisältöä korostaakseen kaupunki päätti tehdä Penttilänrannasta myös taiteen elävän tyyssijan prosenttiperiaatteella, siis niin, että investointien euromäärästä prosentti sijoitetaan visuaaliseen taiteeseen, nykytaiteeseen. Prosenttiperiaatetta kaupunki edellyttää myös alueen kaikilta muilta rakentajilta.

Kerrostalorakentaminen alkaa syksyllä 2011

Penttilänrannan ensimmäisten asuntokerrostalojen rakentaminen alkaa vielä tänä vuonna, syksyllä 2011. Kilpailuttamisen jälkeen kaupunki myy ensimmäisiä kortteleita kolmelle rakennusliikkeelle, joilla on mahdollisuus seuraavina vuosina noin 20 kerrostalon rakentamiseen.

Taiteilijoille paljon työtilaisuuksia

Taidetyöt Penttilänrannassa voidaan nyt aloittaa. Runsas rakentaminen tarjoaa 10 -15 seuraavan vuoden aikana hyvin paljon työtä rakentajien lisäksi taiteilijoille. Penttilänrannasta muodostuu uniikki pysyvän taiteen, monipuolisen nykytaiteen, alue. Samaan tapaan kaupunginosan kattavasti prosenttiperiaatteella taidetta on tehty Suomessa lähinnä vain Helsingin Arabianrannassa, joka on juuri valmistumassa. Penttilänrannasta on tavoitteena tehdä hyvin monipuolisen taiteen alue. Visuaalisen taiteen kaikki muodot ovat alueella mahdollisia.

"Taiteilijapankki"

Taidehankintoja koordinoimaan kaupunki on muodostanut Penttilänrannan taidehankintatyöryhmän, PENTA:n, jossa on kaupungin kulttuuritoimen, teknisen viraston, Pohjois-Karjalan taidetoimikunnan ja Joensuun taiteilijaseuran edustajat. Taidetoimikuntaan on kaupungin kanssa sopien valittu läänintaiteilija, jonka tehtävänä on toimia Penttilänrannan taidekoordinaattorina.

PENTA -työryhmä perustaa ns. taiteilijapankin. Siihen kutsutaan ammattitaiteilijoita, jotka ovat kiinnostuneita julkisen taiteen tekemisestä Penttilänrantaan.

"Taiteilijapankin" taiteilijoista PENTA -työryhmä tekee rakentajille ehdotuksia.

Rakennuttajat/rakentajat voivat myös oma-aloitteisesti kutsua hankkeeseensa taiteilijoita, jotka täyttävät kaupunginhallituksen edellyttämän ammattitaidon.

Lopullisen taidehankintapäätöksen tekee taiteen tilaaja, rahoittaja, yleisillä alueilla siis kaupunki ja korttelialueilla talonrakennushankkeen toteuttaja. Penttilänrannan taideteistä sopimukset tehdään taiteilijan ja taideteoksen hankkijan eli talon rakennuttajan/rakentajan tai kaupungin kesken.

Kaupunki hankkii Penttilänrantaan myöhemmin taideteoksia myös avoimilla kilpailuilla ja kutsukilpailuilla, joissa noudatetaan taidejärjestöjen edellyttämiä kilpailumenettelyjä.

Taiteilija ilmoittautuu "pankkiin" portfoliolla

Taiteilija voi ilmoittautua "pankkiin" esittelemällä taiteellista työskentelyään portfoliolla. Portfolion odotetaan sisältävän CV:n ja muita kuvauksia taiteilijan työstä sekä melko tuoretta tuotantoa olevien taideteosten hyvälaatuisia valokuvia sekä mahdollisten omien nettisivujen osoitteen, ja yhteystiedot.

Taiteilijan toivotaan pitävän portfolionsa ajantasalle. Uusien, taiteilijan mielestä merkittävien, teosten kuvia voi postittaa tai tuoda portfolioon myöhemmin. Portfolion pitää olla A4-kokoinen kansio, joka mahtuu kirjekuoreen. Portfolioita ei palauteta.

"Taiteilijapankki" eli portfoliokokoelmaa säilytetään Pohjois-Karjalan taidetoimikunnan toimitiloissa. "Pankkiin" mukaan tulevat taiteilijoiden nimet kerrotaan hankkeen internetsivuilla. Ilmoittautumisia "taiteilijapankkiin" odotamme mahdollisimman pian. Taiteilijoita valitaan jo kevään aikana. "Pankki" on avoin ja uudistuva, kutsuja lähetetään ja ilmoittautumisia vastaanotetaan myöhemminkin.

Taidekoordinaattori taiteilijoiden ja rakentajien avustajana

Pohjois-Karjalan taidetoimikunta valitsi Penttilänrannan taidekoordinaattorin työtä tekeväksi läänintaiteilijaksi kuvanveistäjä Hannu Aaltosen. Taidekoordinaattori on taiteilijoiden, rakennuttajien/rakentajien, kaupungin teknisen viraston avustaja ja yhdyshenkilö taidehankkeissa. Kaikissa taidehankkeisiin liittyvissä asioissa tietoja, neuvoja ja apua voi pyytää taidekoordinaattorilta. Taidekoordinaattori avustaa haluttaessa sopimusten tekemisessä ja järjestää neuvonta-koulutus-keskustelutilaisuuksia.

Kutsuja "taiteilijapankkiin" välitetään ammattitaiteilijoille Joensuun taiteilijaseuran, kuvanveistäjien, taidemaalarien, graafikoiden, valokuvataiteilijoiden valtakunnallisten liittojen sekä Muu ry:n ja Ornamon välityksellä.

Penttilänrannasta on kaupungin nettisivuilla tietoutta: www.jns.fi/penttilanranta

Pohjois-Karjalan taidetoimikunta, Taidekoordinaattori Hannu Aaltonen

Kauppakatu 11, 80100 JOENSUU, p. 0400 981479

sähköposti hannu.aaltonen@minedu.fi

KUTSUKILPAILUN JÄRJESTÄMINEN

SUOMEN TAITEILIJASEURA

KUVATAITEEN KILPAILUSÄÄNNÖT

Hyväksytty Suomen Taiteilijaseuran edustajistossa 18.5.1999

Muutettu 27.5.2005

SISÄLTÖ

KUVATAIDEKILPAILU

Kilpailumuodot

Kilpailun järjestäjä

PALKINTOLAUTAKUNTA

Asiantuntijoiden käyttö

Yhteydet kilpailijoihin

Välityshenkilö

KILPAILUOHJELMA

Kilpailuohjelman hyväksyminen

Kilpailuohjelman sisältö

Kilpailukutsu

KILPAILUSALAISUUS

KILPAILUKULUT

Palkinnot ja kutsupalkkiot

Palkintolautakunnan jäsenten palkkiot

Taiteilijajärjestölle maksettavat korvaukset

Maksutapa

SÄÄNTÖJEN RIKKOMINEN

KILPAILUN ARVOSTELU

Palkintolautakunnan työjärjestys

Työvaliokunnan työjärjestys

KILPAILUN RATKAISEMINEN

KILPAILUN RATKAISEMISEN JÄLKEISET TOIMENPITEET

Kilpailuehdotusten näytteillepano

Yhdistysten informointi ja kilpailuaineiston arkistointi

Kilpailuehdotusten palauttaminen ja hävittäminen

Kilpailun jatkotoimet

OSOITTEET

KUVATAIDEKILPAILU

Näissä säännöissä tarkoitettu kilpailu on kyseessä milloin kahdelta tai useammalta taiteilijalta pyydetään samanaikaisesti ehdotusta samasta kuvataiteellisesta suunnittelukohteesta.

Kuvataiteen alan kilpailut järjestetään yhteistyössä Suomen Taiteilijaseuran tai sen jäsenjärjestöjen kanssa. Valtion taideteostoimikunnan järjestämissä kilpailuissa noudatetaan sen omia sääntöjä.

KILPAILUMUODOT

1. Yleinen kilpailu, jossa julkiselle ilmoituksella kutsutaan osallistumaan suomalaisia ja Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia kuvataiteilijoita. Yleiseen kilpailuun voivat osallistua myös Suomen ulkopuolella asuvat muiden maiden kansalaiset, mikäli kilpailu-ohjelmassa tästä erikseen mainitaan. Yleiseksi kilpailuksi katsotaan myös tietyllä muulla maantieteellisellä alueella toimiville kuvataiteilijoille tai jollakin muulla yleisellä perusteella määritellylle kuvataiteilijaryhmälle osoitettu kilpailu.
2. Kutsukilpailu, jossa osanottajien lukumäärä rajoittuu henkilökohtaisen kutsun saaneisiin kuvataiteilijoihin.
3. Yhdistetty kilpailu, joka on kahden edellisen kilpailumuodon yhdistelmä ja jossa julkisen ilmoituksen lisäksi kutsutaan nimeltä mainittuja taiteilijoita osallistumaan.
4. Uusintakilpailu, joka voi olla muodoltaan kutsukilpailu tai yhdistetty kilpailu, jolloin mukaan kutsutaan kaikki alkuperäisessä kilpailussa palkitut tai sijoitetut taiteilijat.

Kilpailumuodoissa 2-4 noudatetaan yleisen kilpailun määräyksiä näissä säännöissä mainituin täsmennyksin.

KILPAILUN JÄRJESTÄJÄ

Kilpailun järjestäjä laatii kilpailukutsun ja kilpailuohjelman, määrää palkintojen ja tunnustus-palkintojen suuruuden ja valitsee palkintolautakunnan jäsenet taiteilijajäseniä lukuun ottamatta. Taiteilijajäsenenä voi toimia Suomen Taiteilijaseuran jäsenjärjestön varsinainen jäsen. Järjestäjä kutsuu kilpailulle sihteerin ja välityshenkilön, huolehtii kilpailun käytännön järjestelyistä ja kilpailusalaisuuden säilymisestä.

Kilpailun järjestäjä päättää teoksen toteuttamisesta. Tällöin järjestäjän tulee tilata teos palkitulta tai sijoitetulta taiteilijalta käyttäen pohjana hänen omaa palkittua kilpailuehdotustaan.

PALKINTOLAUTAKUNTA

A. Yleinen kilpailu

Palkintolautakunnassa, jonka jäsenmäärän tulee olla pariton, tulee olla kolme taiteilijajäsentä, joista vähintään kaksi valitsee ao. taiteilijajärjestö. Kolmannen taiteilijajäsenen voi valita kilpailun järjestäjä. Useampia taiteenaloja koskevissa kilpailuissa Suomen Taiteilijaseuran hallitus valitsee palkintolautakunnan taiteilijajäsenet, yhden kultakin kilpailua koskevalta taiteenalta. Kilpailun järjestäjä voi valita palkintolautakuntaan lisäksi yhden taiteilijajäsenen, jonka asema on sama kuin järjestön valitsemien taiteilijajäsenten.

Äänestettäessä tulee näin valituilla taiteilija-jäsenillä olla yhteisäänimäärällään äänten enemmistö.

Palkintolautakunnan jäsenet, heidän lähiomaisensa ja kilpailun suunnitteluun osallistumisesta huomattavaa etua saaneet henkilöt eivät saa henkilökohtaisesti tai välillisesti ottaa osaa kilpailuun.

B. Kutsukilpailu

Kilpailuun kutsutut nimeävät palkintolautakunnan kaksi taiteilijajäsentä, joiden asema on sama kuin yleisessä kilpailussa. Mikäli kutsutut haluavat tai eivät saavuta valinnasta yksimielisyyttä, voivat em. taiteilijajärjestöt suorittaa valinnan. Kilpailun järjestäjä voi kutsua palkintolautakuntaan yhden taiteilijajäsenen, jonka asema on sama kuin kutsuttujen valitsemien jäsenten.

ASiantuntijoiden käyttö

Palkintolautakunnalla on oikeus pyytää lausuntoa muista kuin taiteellisista asioista lautakunnan ulkopuolisilta asiantuntijoilta, jotka eivät kuitenkaan saa ottaa osaa arvosteluun.

YHTEYDET KILPAILIJOIHIN

Palkintolautakunnan jäsenten ja kilpailijoiden väliset yksityiset neuvottelut ja mielipiteiden vaihto kilpailua koskevista asioista ovat kilpailun kestäessä kiellettyjä.

Välityshenkilö

Kilpailulle tulee nimetä ulkopuolinen välityshenkilö hoitamaan palkintolautakunnan ja kilpailijoiden välisiä yhteyksiä. Välityshenkilön tulee tehtävää hoitaessaan säilyttää kilpailijoiden anonymiteetti. Välityshenkilö ei saa osallistua kilpailuun, ei toimia kilpailun sihteerinä eikä ottaa osaa palkintolautakunnan työhön.

KILPAILUOHJELMA

KILPAILUOHJELMAN HYVÄKSYMINEN

Kilpailun taiteenalan määrittämän taiteilijajärjestön hallituksen tulee ennen kilpailukutsun julkistamista tarkastaa, että kilpailuohjelma on näiden sääntöjen mukainen ja hyväksyä se. Kahden tai useamman kuvataidealan taiteilijoille tarkoitetun kilpailun ohjelman tarkastaa ja hyväksyy Suomen Taiteilijaseura.

Mikäli erityiset syyt niin vaativat, on Suomen Taiteilijaseuralla oikeus hyväksyä näistä säännöistä poikkeava kilpailuohjelman kohta.

KILPAILUOHJELMAN SISÄLTÖ

Kilpailuohjelman on oltava selkeä ja yksikäsitteinen. Kilpailuohjelmassa on eriteltävä ne sitovat määräykset, joista ei saa poiketa ja ne ohjeet, jotka esitetään vain selvityksenä ja toivomuksena.

Kilpailuohjelmassa on esitettävä:

1. Kilpailun tarkoitus, teoksen sijoituspaikka sekä -ympäristön kuvaus.

Kutsukilpailun ja yhdistetyn kilpailun ohjelmassa on mainittava kaikkien kutsutujen taiteilijoiden nimet. Kilpailun järjestäjän on ennen kilpailun julistamista tiedusteltava kutsuttujen suostumusta. Suostumus on taiteilijaa sitova, eikä sitä voi perua ilman perusteltuja syitä.

2. Yksityiskohtainen luettelo siitä luonnokseen liittyvästä materiaalista, mikä on edellytyksenä kilpailuehdotuksen havainnollistamiseksi (esim. materiaaliluonnokset, piirustukset, mallit ja selostukset sekä niissä käytettävät mittakaavat). Kilpailijalla on oikeus jättää muutakin ehdotustaan selvittävää materiaalia.

Luonnoksia, piirustuksia ja laskelmia, jotka eivät ole välttämättömiä ehdotusten havainnollistamiseksi, ei saa vaatia.

Mikäli teoksen lopullisten toteuttamiskustannusten tulee pysyä ennakolta määrättyissä puitteissa, on siitä ohjelmassa ilmoitettava.

3. Palkinnot ja tunnustuspalkinnot sekä kutsukilpailussa tai yhdistetyssä kilpailussa kutsupalkkiot.

4. Palkintolautakunnan kokoonpano, mikäli mahdollista.

5. Kilpailuehdotusten tarkka sisäänjättöaika ja -paikka, sekä se aika, jonka kuluessa ehdotukset on noudettava pois kilpailuun liittyvän näyttelyn päätyttyä.

6. Kilpailusalaisuutta koskevat maininnat:

- Kilpailuehdotuksessa ei saa olla tekijän nimeä eikä muuta merkintää, joka viittaa tekijän henkilöllisyyteen.
- Kilpailuun jätetty ehdotus ja siihen liittyvä selvitys on merkittävä nimimerkillä. Nimimerkki ei saa viitata todelliseen olemassa olevaan henkilöön.
- Kilpailuehdotus ei saa olla aikaisemmin julkistettu.

7. Maininta seuraavista asioista:

- kilpailuehdotusten tekijänoikeus säilyy tekijällä, ja tekijänoikeuden käytöstä on sovittava Kuvasto ry:n tai milloin Kuvasto ei edusta tekijää, tekijän kanssa erikseen
- ehdotusten omistusoikeus säilyy tekijällä ja ehdotusten lunastamisesta on aina sovittava tekijän kanssa

8. Maininta kilpailussa noudatettavista säännöistä ja milloin ao. taiteilijajärjestö on hyväksynyt ohjelman.

9. Kilpailuohjelmaan tulee liittää tarpeelliset selvitykset ja piirroksiset teoksen sijoitus-ympäristöstä.

Palkintolautakunnan halutessa kilpailun julistamisen jälkeen tehdä kilpailuohjelmaan muutoksia tai lisäyksiä on tästä ilmoitettava kilpailijoille hyvissä ajoin, viimeistään 30 päivää ennen kilpailuajan päättymistä ja ainakin samalla tavoin kuin kilpailun julistamisesta. Tällöin kilpailu-aikaa on vastaavasti pidennettävä ainakin 30 päivällä.

KILPAILUKUTSU

Kilpailukutsussa tulee mainita kilpailun järjestäjä, kilpailun tarkoitus, palkinnot, palkintolautakunnan kokoonpano: nimet ja ammatit, mikäli mahdollista, kilpailuehdotusten sisäänjättöaika ja -paikka sekä noudatettavat kilpailusäännöt.

KILPAILUSALAISUUS

Jokainen kilpailuun jätetty ehdotus ja siihen liittyvä selvitys on merkittävä nimimerkillä. Mukaan on liitettävä samalla nimimerkillä varustettu suljettu kuori, jossa on tekijän nimi, syntymäaika, osoite, pankkiyhteys ja tiedot verotuksen toteuttamista varten. Kilpailija voi jättää samalla tai eri nimimerkillä vaihtoehtoisia ehdotuksia. Kilpailuehdotuksessa ei missään kohdassa saa olla tekijän nimeä eikä muuta merkintää, joka viittaa tekijän henkilöllisyyteen. Kilpailun järjestäjän tulee huolehtia siitä, ettei pakkauksesta eikä muustakaan ilmene tekijän henkilöllisyys. Milloin nimi tai ehdotuksen lähetyspaikkakunta tai muu mahdollinen tekijään viittaava asia ilmenee pakkauksesta, on järjestäjän poistettava se ennen pakkauksen toimittamista palkintolautakunnalle. Kilpailuehdotus ei saa olla aikaisemmin julkistettu, ellei kilpailuohjelmassa toisin määrätä.

Palkintolautakunnan toiminta arvostelun aikana on salainen. Kilpailuluonnoksia ei saa näyttää sivullisille ennen kuin kilpailun tulos on julistettu.

KILPAILUKULUT

PALKINNOT JA KUTSUPALKKIOT

A. Yleinen kilpailu

Jos vähintään palkintojen lukumäärää vastaava määrä kilpailuohjelman mukaisia ehdotuksia on jätetty määräaikana, on palkinnoiksi ja tunnustuspalkinnoiksi ilmoitettu summa jaettava ja palkintojen vähimmäislukumäärä säilytettävä. Yksimielisellä palkintolautakunnalla on kuitenkin oikeus määrätä palkintojen keskinäinen suuruus muullakin tavalla kuin ohjelmassa on ilmoitettu.

Jos ehdotuksia saapuu vähemmän kuin kilpailuohjelmassa on palkintoja, palkintolautakunta päättää, mitkä palkinnot ja minkä suuruisina jaetaan.

Palkintojen ja tunnustuspalkintojen suuruudesta neuvotellaan Suomen Taiteilijaseuran kanssa hankekohtaisesti. Palkintojen suuruutta määriteltäessä tulee ottaa huomioon kilpailun koko, vaatavuusaste ja kilpailijoilta pyydetty materiaali.

B. Kutsukilpailu

Kutsukilpailussa jokaiselle kutsutulle maksetaan kutsupalkkiona yhtä suuri palkkio. Kilpailun järjestäjä ja Suomen Taiteilijaseuran kilpailuasiamies ja kutsutut taiteilijat määrittelevät palkkion suuruuden. Palkkiosumma määritellään aina hankekohtaisesti kilpailun koon, vaatavuusasteen ja kilpailijoilta pyydetyn materiaalin perusteella.

C. Yhdistetty kilpailu

Kaikille henkilökohtaisesti kutsutuille osallistujille maksetaan kutsupalkkio, kuten kohdassa B määritellään, ja he ovat palkintoihin nähden samassa asemassa muiden kilpailijoiden kanssa. Kilpailun tultua ratkaistuksi on kutsuttujen saadakseen kutsupalkkionsa ilmoitettava kilpailun järjestäjälle kilpailunimimerkinsä.

PALKINTOLAUTAKUNNAN JÄSENTEN PALKKIOT

A. Yleinen ja yhdistetty kilpailu

Jokaiselle palkintolautakunnan taiteilijajäsenelle suoritetaan palkkio, josta sovitaan hankekohtaisesti Suomen Taitelijaseuran kanssa. Palkkion suuruutta määriteltäessä tulee ottaa huomioon kilpailun koko ja vaativuusaste sekä arvosteluun käytetty aika. Mikäli kilpailun järjestäjä on lisäksi kutsunut em. taiteilijajärjestöjen muun jäsenen palkintolautakuntaan, on tälle maksettava korvaus sama.

Taiteilijajäsenille tulee lisäksi suorittaa matkakulujen korvaukset valtion matkustus säännön mukaisesti.

B. Kutsukilpailu

Taiteilijajäsenille maksetaan kullekin palkkio, joka sovitaan hankekohtaisesti ottaen huomioon kilpailun koko ja vaativuusaste ja arvosteluun käytetty aika.

TAITEILIJAJÄRJESTÖILLE MAKSETTAVAT KORVAUKSET

Kilpailun järjestäjä suorittaa kilpailuohjelman hyväksyneelle yhdistykselle korvauksen kilpailun ohjauksesta ja valvonnasta, järjestäjän avustamisesta, ohjelmien ja informaation jakamisesta yms. Korvaus sovitaan hankekohtaisesti.

MAKSUTAPA

Palkinnot, palkkiot ja korvaukset maksetaan viimeistään 15 päivän kuluttua kilpailun ratkaisusta. Myöhästyneistä maksuista peritään viivästyskorke.

SÄÄNTÖJEN RIKKOMINEN

Kilpailun järjestäjä, joka huolimattomuuttaan tai muusta syystä on estänyt kilpailijaa osallistumasta kilpailuun tai julkistaa palkitsemattoman ehdotuksen tekijän nimen, on velvollinen suorittamaan loukatulle kilpailijalle korvauksen, jonka suuruus vastaa kilpailun alinta tunnustuspalkintoa tai kutsukilpailussa kutsupalkkiota.

Taiteilija, joka toimii näiden sääntöjen vastaisesti, ei saa osallistua kuvataidekilpailuihin eikä toimia kilpailun palkintolautakunnan jäsenenä kilpailun tuloksen julkistamista seuraavan vuoden aikana.

KILPAILUN ARVOSTELU

Kilpailun järjestäjä vastaa siitä, että ehdotusten vastaanottoa ja arvostelua varten on varattu riittävän suuri ja riittävästi varustettu tila. Järjestäjä huolehtii ehdotusten vastaanottamisesta, pakkausten numeroinnista ja saapumisajan merkitsemisestä. Pakkaukset on jätettävä palkintolautakunnan työvaliokunnan avattaviksi. Ehdotusten sisäänjättöpäivinä eivät palkintolautakunnan jäsenet tai kilpailun sihteeri saa olla paikalla.

PALKINTOLAUTAKUNNAN TYÖJÄRJESTYS

1. Palkintolautakunta valitsee keskuudestaan työvaliokunnan. Kutsukilpailussa tämä ei ole välttämätöntä.

Työvaliokuntaan valitaan ainakin palkintolautakunnan taiteilijajäsenet ja sen sihteerinä toimii palkintolautakunnan sihteeri. Kaikilla palkintolautakunnan jäsenillä on läsnäolo-oikeus työvaliokunnan kokouksissa.

Työvaliokunta kokoontuu ensi tilassa ja viimeistään 15 päivän kuluessa siitä, kun kilpailu-aika on päättynyt. Kokoonkutsujana toimii sihteeri. Milloin kutsu-kilpailun työvaliokuntaa ei valita, hoitaa palkintolautakunta nämä tehtävät.

TYÖVALIOKUNNAN TYÖJÄRJESTYS

1. Valitsee keskuudestaan puheenjohtajan.
2. Avaa kilpailuun jätettyjen ehdotusten pakkaukset ja laatii luettelon, jossa on merkinnät kunkin kilpailijan jättämästä aineistosta.
3. Tarkastavat täyttävätkö jätetyt ehdotukset kilpailuohjelman määräykset ja tekevät tarvittaessa palkintolautakunnalle esityksen jonkin kilpailuehdotuksen poistamisesta kilpailusta.

Kilpailuehdotus poistetaan kilpailusta:

- jos sitä ei ole jätetty määräaikaan sisäänjättöpaikkaan tai todistettavasti annettu asianmukaisesti kuljetettavaksi määräaikaan mennessä perille,
- jos se poikkeaa kilpailuohjelman määräyksistä,
- jos se on aikaisemmin julkistettu eikä kilpailuohjelmassa tästä toisin määrätä.

Mikäli työvaliokunta katsoo, että jostakin ehdotuksesta puuttuu jokin ohjelmassa vaadittu osa, joka on ilmeisesti vahingossa jäänyt pois, voi se välityshenkilön kautta ilmoittaa tästä kilpailijalle vaadittavaa täydennystä varten. Tällaisessa tapauksessa välityshenkilöllä on oikeus avata nimi-merkkikuori.

Palkintolautakunnan taiteilijajäsenillä on velvollisuus korjata mahdollisesti vaurioitunut ehdotus siinä määrin kuin se on kohtuullista tai pyytää välitysmiehen kautta kilpailijaa tekemään korjaus.

4. Suorittaa kilpailuehdotusten ryhmittelyn, mahdollisuuksien mukaan ainakin kolmeen kilpailuluokkaan. Ylimmän kilpailuluokan tulee käsittää ainakin yhtä monta ehdotusta kuin kilpailussa on palkintoja ja tunnustus-palkintoja.
5. Laativat arvostelulausuntoehdotukset kaikista kahteen ylimpään luokkaan asetetuista ehdotuksista.
6. Esittää työnsä tuloksen palkintolautakunnalle.
2. Palkintolautakunta päättää ehdotusten poistamisesta kilpailusta työvaliokunnan esityksen pohjalta. Poistamisen syyt tulee mainita pöytäkirjassa.
3. Palkintolautakunta tutustuu yksityiskohtaisesti kilpailuehdotuksiin ja

työvaliokunnan ryhmittely- ja arvostelulausuntoehdotuksiin.

4. Lopullisen ryhmittelyn tultua vahvistetuksi toimitetaan ylimpään kilpailuluokkaan kuuluvien ehdotusten kesken palkintosijoille asettaminen ja palkintosummien määrääminen.

Mikäli palkintolautakunnassa ehdotuksia palkintosijoille asettaessa tulee samalle sijalle ehdokkaiksi useampia kilpailuehdotuksia, suoritetaan äänestys siten, että äänestykseen otetaan kaksi kilpailuehdotusta kerrallaan.

5. Palkittujen ehdotusten palkitsemisjärjestyksen ja palkintojen suuruuksien tultua määräytyksi avataan palkittujen nimimerkkikuoret.

Yleisessä kilpailussa ainoastaan palkittujen tai tunnustuspalkinnon saaneiden kilpailu-ehdotusten nimimerkkikuoret avataan. Kuoret tulee avata palkitsemisjärjestyksessä ensimmäisestä palkinnosta alkaen, niin että on mahdollista suorittaa täydentävä jako, mikäli palkinnonsaaja osoittautuu jääviksi. Tällöin tulee alkuperäisen järjestyksen kuitenkin säilyä samana.

Kutsukilpailussa palkintolautakunta avaa kaikki nimimerkkikuoret kilpailun tultua ratkaistuksi, jotta voidaan todeta kutsupalkkioon oikeutetut kilpailijat.

6. Palkintolautakunta laatii kaikkien jäsentensä allekirjoittaman kilpailupöytäkirjan, joka sisältää
 - luettelon kaikista kilpailuehdotuksista
 - selostuksen syistä, joiden nojalla mahdolliset poistamiset ovat tapahtuneet
 - ryhmittelyn luokkiin ja palkintojen jaon perusteet
 - kahteen ylimpään luokkaan asetettujen ehdotusten arvostelulausunnot.

Palkintolautakunnan äänestykset ovat avoimia ja niiden tulokset ja eriävät mielipiteet merkitään kilpailupöytäkirjaan. Palkintolautakunnan äänestyksissä asiat ratkaistaan yksinkertaisella äänten enemmistöllä. Palkintolautakunnan taiteilijajäsenillä tulee olla yhteisäänimäärältään äänten enemmistö.

KILPAILUN RATKAISEMINEN

Kilpailu on ratkaistava yhden kuukauden kuluttua ehdotusten sisäänjättöajan päättymisestä, mikäli asiasta ei julkisesti samalla tavalla kuin kilpailun julistamisesta toisin ilmoiteta. Kilpailun tuloksesta on tiedotettava tiedotusvälineille.

KILPAILUN RATKAISEMISEN JÄLKEISET TOIMENPITEET KILPAILUEHDOTUSTEN NÄYTTEILLEPANO

Kilpailun ratkaisun jälkeen on kaikki kilpailuun jätetyt ehdotukset liitteineen asetettava näytteille vähintään kahdeksi päiväksi luokittain. Näyttelystä on ilmoitettava julkisesti etukäteen ja näyttelytilaisuudessa tulee myös kilpailupöytäkirjan olla nähtävänä.

YHDISTYSTEN INFORMOINTI JA KILPAILUAINEISTON ARKISTOINTI

Jäljennös kilpailupöytäkirjasta liitteineen ja valokuvat ainakin palkituista tai sijoitetuista ehdotuksista tulee toimittaa ohjelman hyväksyneelle taiteilijajärjestölle.

KILPAILUEHDOTUSTEN PALAUTTAMINEN JA HÄVITTÄMINEN

Kilpailussa mukana olleet palkinnon ja tunnustuspalkinnon saaneet tai sijoitetut ehdotukset jäävät taiteilijan omistukseen, mikäli lunastamisesta ei erikseen sovita.

Kilpailijan pyytäessä nimimerkillään, on kilpailun järjestäjän palautettava hänen ehdotuksensa ilmoitetulla osoitteella vastaanottajan vastatessa rahtikuluista.

Ehdotukset, joita ei ole ohjelmassa ilmoitetun määräajan kuluessa haettu pois, hävittää kilpailun järjestäjä. Hävitettävistä ehdotuksista on laadittava pöytäkirja, josta tulee lähettää jäljennös ohjelman hyväksyneelle yhdistykselle.

KILPAILUN JATKOTOIMET

Kilpailun järjestäjän on kirjallisesti ilmoitettava ohjelman hyväksyneelle järjestölle kilpailutehtävää koskevista jatkotoimenpiteistä. Päätös teoksen toteuttamisesta tai toteuttamatta jättämisestä tulee tehdä yhden vuoden kuluessa kilpailun ratkaisemisesta.

Kilpailun järjestäjä voi ilman eri palkkiota kohtuullisessa määrin käyttää palkintolautakunnan taiteilijajäseniä asiantuntijoina kilpailun tultua ratkaistuksi hankkeen toteuttamiseen saakka.

KÄYTÄNNÖN OPAS KUVATAIDEKILPAILUJEN JÄRJESTÄJÄLLE

Kuvataidekilpailun järjestäminen

Monessa kunnassa, yrityksessä ja yhteisössä on huomattu taiteen arvo osana toimitilojen varustamista. Taideteos, olipa se veistos tai reliefi, maalaus, grafiikkaa tai ympäristöteos on merkittävä lisä rakennuksen arkkitehtuuriin ja antaa sille oman, yksilöllisen ilmeen.

Taiteen hankintakustannukset ovat yleensä vain häviävän pieni osa julkisen rakennuksen rakennus- ja peruskorjauskustannuksista, eikä niitä ole vaikea sisällyttää hankkeen budjettiin jo aivan suunnittelun alkuvaiheissa. Suomen Taiteilijaseura jäsenjärjestöineen pyrkii siihen, että kaikessa julkisessa rakentamisessa varattaisiin määräprosentti rakennuskustannuksista taidehankintoihin. Suositeltava minimiosuus on 1 %, jolla hankkeen laajuudesta riippuen saadaan joko yksi tai muutama merkittävä taideteos tai useampia pienempiä. Prosenttiperiaatteen soveltamisesta löytyy hyviä esimerkkejä jo useasta Suomen kunnasta.

Monumentaaliveistoksen, muotokuvan tai muun maalauksen hankinta on usein ajankohdainen myös vietettäessä merkkipäivää, osoitettaessa kunnioitusta suurmiestä kohtaan ja muistettaessa merkittäviä tapahtumia. Kaupungin viettäessä 100-vuotisjuhliiaan, yrityksen juhliessa 75-vuotista toimintaansa tai yhdistyksen saavuttaessa 50-vuoden iän, voi tasokas taideteos olla juuri oikea tapa juhlistaa tapahtumaa. Historian merkkihenkilöt niin kulttuurin, urheilun kuin hallinnon ja talouselämän alueilta ansaitsevat muistomerkkinsä siinä kuin näiden alojen käännteentekevät tapahtumatkin. Merkittävä taidehankinta tuo mukanaan runsaasti myönteistä julkisuutta, ja vaikuttaa pysyvyydessään sukupolvien ajan. Taideteoksen luonnetta harkittaessa ei pidä unohtaa myöskään mitalia, jolla on monia etuja.

Olipa taideteoksen hankinnan aihe mikä tahansa, voidaan taiteilijan ja teoksen valinta suorittaa joko tilaamalla teos suoraan sopivalta taiteilijalta tai järjestämällä kilpailu.

Teoksen tilaaminen suoraan taiteilijalta

Jos taideteoksen luonteesta ja tyylistä on selvä mielikuva ja taiteilijan valinnasta ollaan varmoja ja yksimielisiä, on teoksen tilaaminen suoraan taiteilijalta edullinen ja nopea ratkaisu. Taiteilijavalintaa suoritettaessa kannattaa tutustua liittojen (Taidemaalari liitto, Suomen Kuvanveistäjäliitto, Suomen Taidegraafikot, Valokuvataiteilijoiden liitto) kuva-arkistoihin ja julkaisuihin. Myös ateljeekäyntejä pyritään järjestämään mahdollisesti kyseeseen tulevan taiteilijan luo.

Luonnoksen tilaaminen

Taideteoksen tilaaja voi ennen lopullista päätöksen tekemistä pyytää ajattelemaltaan taiteilijalta luonnoksen halutusta aiheesta. Luonnoksen tekemisestä maksetaan taiteilijalle erikseen sovittava palkkio. Liitoista saa sopimusmalleja luonnoksen ja teoksen tilaamista varten.

Kilpailun järjestäminen

Kun halutaan harkita eri vaihtoehtoja ja saada ideoita erityyppisistä ratkaisuista on kilpailun järjestäminen aiheellista. Kilpailu voidaan järjestää joko KUTSUKILPAILUNA, jonka etuina ovat pienemmät kustannukset tai YLEISENÄ KILPAILUNA, jonka etuna on ehdotusten ja ratkaisumallien suuri määrä. Näitä kahta mallia voidaan myös yhdistellä, esimerkiksi järjestämällä ensin yleinen ideakilpailu (esitystapana vain A3-luonnoksia), jonka perusteella kutsutaan osallistujat varsinaiseen pienoismalleja tms. edellyttävään kutsukilpailuun.

Kutsukilpailu on käytännöllinen tapa pienemmissä hankkeissa; laajemmissa ja vaativimmissa hankinnoissa on yleisen kilpailun järjestäminen suositeltavampaa. Mikäli hankkeelle halutaan runsaasti julkisuutta joko keräyksen vauhdittamiseksi tai muuten, tuo yleinen kilpailu sitä mukanaan aina enemmän kuin kutsukilpailu tai suora tilaus.

Tämä KÄYTÄNNÖN OPAS KUVATAIDEKILPAILUN JÄRJESTÄJILLE on tarkoitettu kaikille, jotka suunnittelevat kuvataidekilpailun järjestämistä. Oppaaseen on koottu kilpailuihin liittyvät säännöt ja käytännön sovellukset. Opas perustuu Suomen Taiteilijaseuran voimassaoleviin kilpailusääntöihin ja vuoden 2010 tilanteeseen. Kilpailusääntöjä, tilaussopimuksia ym. lisäopastusta kilpailun järjestämisessä samoin kuin sääntöjen soveltamisessa antaa Taiteilijaseuran kilpailuasiamies:

Suomen Kuvanveistäjäliitto,

Sari Nokkanen

Eteläranta 12

00130 Helsinki

puh. (09) 621 6339

faksi (09) 680 1319

sähköposti sari.nokkanen@artists.fi.

Julkista taideteosta suunnittelevien kannattaakin olla yhteydessä Taiteilijaseuraan heti ajatuksen heräämisestä aina valmiin teoksen paljastamiseen saakka.

Kilpailuohjelma

Kilpailuohjelman laatiminen

Ensimmäisiä toimenpiteitä ryhdyttäessä konkreettisesti toteuttamaan päätettyä kilpailusuunnitelmaa on kilpailuohjelman laatiminen. Puitteet kilpailuohjelmalle määritellään Suomen Taiteilijaseuran kilpailusäännöissä. Tässä oppaassa on kaksi esimerkkiä kilpailuohjelmista avuksi laatimiselle ja lisää ohjeita saa tarvittaessa asiamieheltä.

On suositeltavaa, että kilpailuohjelma laaditaan alalla vallitsevan käytännön mukaisesti, kuten esimerkkiohjelmatkin on laadittu. Koska kilpailuohjelma on nimenomaan taiteilijoille tarkoitettu ohje kilpailuun osallistumiseksi, epäselvyydet ja tulkinnanvaraisuudet johtavat usein kilpailun jonkinasteiseen epäonnistumiseen. Siksi on niin järjestäjien kuin taiteilijoidenkin etu, että kilpailuohjelma tehdään huolellisesti.

Kilpailuohjelman hyväksyminen

Yleisen kilpailun ohjelman tarkastaa ja hyväksyy sen liiton johtokunta tai yleiskokous, jota kilpailu koskee (esim. veistoskilpailuissa Suomen Kuvanveistäjäliitto). Mikäli kilpailu koskee useamman alan kuvataiteilijoita (esim. veistäjiä ja maalareita) ohjelman hyväksyy Suomen Taiteilijaseuran hallitus. Kokoontumisia on yleensä kesäaikaa lukuun

ottamatta noin kerran kuussa. Johtokunta/ yleiskokous nimeää yleisen kilpailun palkintolautakunnan kaksi asiantuntijajäsentä. Varsinkin merkittävässä kilpailuissa valinta tehdään yleiskokouksessa, joita pidetään n. 1-2 kertaa vuodessa. Kun kilpailuohjelma on hyväksytty liitossa/seurassa ja palkintolautakunnan taiteilijajäsenet nimitetty, voidaan kilpailu julistaa alkavaksi. Ilmoitusvälineinä kannattaa käyttää paikallisia ja valtakunnallisia sanomalehtiä ja kaikki taiteilijat tavoitettavaa Taiteilija-lehteä. Liitot tiedottavat jäsenkunnalleen kaikista käynnissä olevista kilpailuista ja jakavat kilpailuohjelmia toimitoistaan.

Kutsukilpailun ohjelman teknisen tarkastuksen suorittaa kyseeseen tulevan liiton johtokunta, jonka jälkeen kutsutut taiteilijat vielä hyväksyvät sen. Jo kilpailun suunnitteluvaiheessa kannattaa kutsuttaviin taiteilijoihin ottaa alustavasti yhteys ja tiedustella heidän kiinnostustaan asiaan. Mahdollisesti kutsuttavien taiteilijoiden nimiä ei tulisi päättää julkisuuteen (esim. esityslistojen välityksellä) ennen kuin heidän suostumuksensa kilpailuun on saatu. Kun kilpailuohjelma on tarkastettu liitossa, lähetetään taiteilijoille kutsukirje, jossa heitä pyydetään ensinnäkin varmistamaan halukkuutensa osallistua kilpailuun, toiseksi ilmoittamaan hyväksyvätkö he laaditun, oheistetun ohjelman sekä kolmanneksi valitsemaan keskenään kaksi palkintolautakunnan jäsentä. Kun taiteilijoiden vastaukset kahteen ensimmäiseen kysymykseen on saatu, voidaan kilpailu julistaa alkaneeksi. Palkintolautakunnan taiteilijajäsenten tultua nimetyiksi, täydennetään kilpailuohjelmaa tältä osin ja toimitetaan lopullinen kilpailuohjelma osallistujille ja liiton arkistoon.

ERINÄISIÄ NÄKÖKOHTIA

Kilpailun välitysmieheksi pyydetään kilpailun järjestäjän edustaja tai Taiteilijaseuran kilpailu-asiamies. Välitysmiehen tulee tuntea kilpailusäännöt ja niiden soveltaminen hyvin, koska hän toimii myös kilpailun järjestäjän ja palkintolautakunnan neuvonantajana tarvittaessa. Välitysmiehelle suoritetaan sovittavan palkkion lisäksi matkakustannusten korvaukset ja päivärahat samoin perustein kuin palkintolautakunnan jäsenille. Kutsukilpailussa ei välitysmiehen nimeäminen ole yhtä välttämätöntä, mutta suositeltavaa.

Kilpailuaikana on kaikkinaisen neuvonpito kilpailijoiden ja palkintolautakunnan jäsenten välillä kilpailua koskevissa kysymyksissä kielletty. Tietoja kilpailusta antavat kilpailun sihteeri, Taiteilijaseuran kilpailuasiamies ja välitysmies. Tarvittaessa voivat kilpailijat olla yhteydessä palkintolautakuntaan välitysmiehen välityksellä siten, että heidän anonymiteettinsä säilyy.

Esimerkki

KUTSUKILPAILUOHJELMA

Liikeyritys Lahtinen Oy kutsuu täten taidemaalarit Aarre Aallon, Björn Bergin, Carl Cavenin ja David Dahlin ottamaan osaa yhtiön pääkonttoriin sisäntuloaulaan sijoitettavan maalauksen suunnittelukilpailuun. Kilpailussa noudatetaan Suomen Taiteilijaseuran kilpailusääntöjä sekä seuraavia määräyksiä.

Määritellään ytimekkäästi kilpailun järjestämisen erityinen syy, jos sellainen on, esim. merkkipäivä, uudet toimitilat yms.

1. Kilpailun tarkoituksena on hankkia ehdotuksia Lahtinen Oy:n pääkonttoriin, Viittatie 3. Helsinki, sisääntuloaulaan sijoitettavaksi taideteokseksi. Teoksen tulee symboloida Lahtinen Oy:n toimintaa korkean teknologian soveltajana. Lopullisen maalauksen tulee

olla öljy- tai akryyliyväri- tai kangaspohjalle ja maalaustavan pintamaalaus, jossa maalin pinta nousee enintään 5-10 mm alustaa korkeammalle. Taulun enimmäiskoko voi olla 120 cm x 250 cm ja vähimmäiskoko 90 cm x 190 cm.

Jos halutaan reliefi, pronssiveistos, ympäristöteos tms. on se mainittava kilpailuohjelmassa.

Aiheen ja käsittelytavan liian tarkkaa rajausta ei suositella, jotta taiteilijoille jää riittävä taiteellinen liikkumavapaus ideoita teosta.

2. Tullakseen kilpailussa huomioonotetuksi tulee kilpailuehdotukseen sisältyä seuraavat luonnokset ja tiedot:

a. luonnos öljy-, akryyli-, vesiväri- tai pastelliluonnoksena kankaalle tai paperille mittakaavassa 1:5. Mikäli ehdotus on tehty vesiväri- tai pastellina, on lisäksi esitettävä jostakin ehdotuksen osasta näyte työskentelytavasta lopullisella maalaustavalla.

Mikäli tilan/alueen käyttö (erityisesti veistosten ollessa kyseessä) on vapaammin taiteilijan suunniteltavissa, mittakaavan ja esitystavan voi jättää kokonaan taiteilijan harkittavaksi.

b. piirros, josta ilmenee teoksen sijoittaminen annettuun tilaan

c. kirjallinen selostus teoksen toteuttamistavasta, materiaaleista, teknisistä ratkaisuista ja muista siihen liittyvistä seikoista

d. Eritelty kustannusarvio, josta käy ilmi myös taiteilijapalkkion suuruus

Tässä esitetty kustannusarvio on alustava, eikä sido taiteilijaa. Monimutkaisista (esim. vesiaiheita tms. sisältävistä) teoksista ei taiteilijan voida edellyttää antavan tarkkaa kustannusarviota, vaan ainoastaan arvio käytettyjen materiaalin ja hänen oman työnsä kustannuksista. Kuljetukset ym. erilliset urakoinnit on järjestäjän arvioitava itse. Järjestäjä voi myös antaa tässä kohdassa kustannuskaton tai –suosituksen lopulliselle teokselle.

3. Jokaiselle kutsutulle kilpailijalle, joka määräaikaan mennessä on jättänyt ehdotuksensa kilpailuun, maksetaan xxxx euron kutsupalkkio.

Kutsupalkkion määrästä tulee neuvotella osallistuvien taiteilijoiden kanssa. Palkkiosummaa määrättäessä otetaan huomioon työn laajuus ja vaativuus.

4. Kilpailun palkintolautakunnan muodostavat Lahtinen Oy:n nimeäminä puheenjohtajana teollisuusneuvos Eero Etunen ja jäsenenä hallintopäällikkö Frans Fennander ja rakennuksen arkkitehti Gitta Gruber sekä kutsuttujen taiteilijoiden nimeäminä edustajina taidemaalari Heikki Harmiala ja taidemaalari Inka Ilola. Lautakunnan sihteerinä toimii tiedotuspäällikkö Jaakko Järvi. Kilpailun välitysmiehenä toimii toiminnanjohtaja Katri Kaartinen.

Kilpailun järjestäjä voi nimetä palkintolautakuntaan miten monta jäsentä hyväksi näkee, kunhan huolehtii lautakunnan toimivuudesta. Nimettäessä palkintolautakunnan jäseniä kannattaa pitää mielessä asiantuntemus ja kiinnostus käsillä olevaan hankkeeseen.

Yksimielisillä taiteilijajäsenillä on veto-oikeus palkintolautakunnan äänestyksissä kokonaisuusjäsenmäärästä riippumatta. Täten taiteilijajäsenillä on aina yksimielisinä valta päättää taiteellisesta arvioinnista. Kilpailun järjestäjä voi silti toteuttaa minkä tahansa sijoitustuista ehdotuksista tai luopua toteuttamisesta kokonaan (ks. kohta 7).

Sihteerillä ei ole äänioikeutta.

5. Kilpailutyöt on varustettava nimimerkillä ja mukana on seurattava kaksi nimimerkillä varustettua, suljettua kirjekuorta, joista toisen tulee sisältää tekijän nimi, osoite ja puhelinnumero ja toisen, jossa lisämerkintä ”SELVITYS” kohdassa 2 pyydytyt selvitykset.

6. Kilpailuluonnokset jäävät taiteilijan omistukseen ellei niiden lunastamisesta sovita erikseen. Tekijänoikeudet säilyvät tekijällä.

7. Lopullisen teoksen tilaamisesta päättää Lahtinen Oy, jolla on oikeus tilata teos minkä tahansa kilpailussa sijoittuneen luonnoksen pohjalta.

Kutsukilpailussa ei jaeta palkintoja (kaikille sama), vaan sijoituksia – palkintolautakunnan oikeaksi harkitsema määrä – siis usein kolme tai kaksi, mutta joskus vain yksi.

8. Kilpailuaika päättyy keskiviikkona 10.11.2001 kello 15.00, johon mennessä ehdotusten tulee olla Lahtinen Oy:n pääkonttorissa, Viittatie 3, 00310 Helsinki tai todistetusta jätettynä postiin tai kuljetusliikkeen kuljetettavaksi. Kilpailuehdotuksia otetaan vastaan em. paikka 8.-10.11.2001 klo 9-15.

Kilpailuajan pituudeksi suositellaan 4-6 kuukautta.

9. Kilpailun tuloksen ratkettua asetetaan kilpailutyöt näytteille em. paikkaan 31.11. – 15.12. väliseksi ajaksi arkisin klo 9-15. Näyttelyn päätyttyä ovat kilpailuehdotukset noudettava pois kahden viikon sisällä tai annettava siinä ajassa ohjeet niiden palauttamisesta, jonka jälkeen noutamatta jääneet ehdotukset tuhotaan.

Jos mahdollista, tulisi näyttelyn ajankohta ilmoittaa jo ohjelmassa.

Teosten poishakuaikaa tulisi varata vähintään pari viikkoa, mutta mielellään enemmänkin kesällä tai pitkien pyhien aikana. Kutsukilpailussa ei ehdotuksien tosiasiallinen tuhoaminen ole perusteltua (tekijät tiedetään, eikä heitä ole kovin monta) – mieluummin järjestetään kuljetus järjestäjän toimesta.

10. Lisätietoja kilpailusta saa kilpailun sihteeriltä, tiedotuspäällikkö Jaakko Järveltä, Viittatie 3, 00310 Helsinki, puh. (09) 123 456. Ehdotuksia koskevia lisäkysymyksiä voi esittää välityshenkilölle, Taina Tuomiselle 1.10.2001 mennessä kirjallisesti sähköpostilla taina.tuominen@lahtinen.com tai Lahtinen Oy:n postiosoitteeseen. Kysymyksiin vastataan 15.10.2001 mennessä.

Kilpailuohjelman liitteet:

Lahtinen Oy:n toimintakertomus 2000

Pohjakaava ja poikkileikkaus pääkonttorin aulasta mittakaavassa 1:100

Kaksi valokuvaa aulasta

Tarvittavat liitteet on harkittava tapauskohtaisesti. Pohjapiirrosten ja vastaavien tulee olla ehdottomasti mittakaavassa, joka niissä ilmoitetaan.

Kutsuttaessa taiteilijoita kilpailuun, jonka kohde sijaitsee heidän asuinkuntansa ulkopuolella tai on muuten vaikea saavuttaa, on suotavaa, että kilpailun järjestäjä kutsuu kilpailijat yhteiselle tutustumiskäynnille kohteeseen. Tällainen tutustuminen on aina eduksi kilpailun tulokselle. Kaikkien kilpailijoiden ja palkintolautakunnan yhteistä kilpailun esittelytilaisuutta ei pidetä kilpailusääntöjen mukaan kiellettynä yhteydenpitona.

Tämä kilpailuohjelma on tarkastettu Suomen Kuvanveistäjäliiton johtokunnan kokouksessa 15.5.2007.

Esimerkki

YLEISEN KILPAILUN OHJELMA

Metsälän kunta kutsuu täten suomalaisia – Suomen kansalaisia tai pysyvästi Suomessa asuvia – kuvanveistäjiä ottamaan osaa kunnan julkista muistomerkkiä koskevaan kilpailuun. Kilpailussa noudatetaan Suomen Taiteilijaseuran kilpailusääntöjä sekä seuraavia määräyksiä:

1. Kilpailun tarkoituksena on hankkia idealuonnoksia Metsälän keskustorille sijoitettava muistomerkistä, joka tulee symboloida Metsälän kuntaa sen asemaa maamme kulturyhteisyyden keskuksena.

Määritellään ytimekkäästi kilpailun järjestäjän erityinen syy, jos sellainen on, esim. juhla, uusi rakennus tai alue, henkilö tms.

Veistoksen sijoituspaikkana voi mielellään olla vielä suunnittelu- tai rakennusvaiheessa oleva rakennus tai – kompleks.

Jos välttämättä halutaan vesiveistos, liikkuva veistos, leikkiveistos, reliefi tms. on se mainittava tässä.

Aiheen tai käsittelytavan liian tarkkaa rajausta ei suositella, jotta kuvanveistäjille jäisi riittävä taiteellinen liikkumavapaus – se näky osallistujien määrässä ja kilpailun tasossa.

2. Tullakseen kilpailussa huomioonotetuksi tulee kilpailuehdotukseen sisältyä seuraavat luonnokset ja tiedot:

a. Luonnos taideteoksesta, josta käy arvostelun kannalta riittävän havainnollisesti selville teoksen ominaisuudet. Tekijä voi valita esitystavan siten, että se tukee ehdotusta. Luonnos voi olla pienoismalli, piirustuksia, tietokonevisualisointeja tai näiden yhdistelmiä. Mittakaavan tekijä voi valita teokseen sopivaksi.

Perustellusta syystä luonnokselle voi asettaa mittakaava- tai esitystapavaatimuksia, jos kilpailun arvioinnin katsotaan niitä edellyttävän. Yleensä on parempi antaa taiteilijan valita omalle teokselleen edullisin esitystapa.

b. Asemapiirros mittakaavassa 1:500, josta ilmenee teoksen sijoittaminen keskustorille.

c. Eritelty kustannusarvio, josta käy ilmi myös taiteilijapalkkion suuruus.

Tässä esitetty kustannusarvio on alustava, eikä sido taiteilijaa. Monimutkaisista (esim. vesiaiheita tms. sisältävistä) teoksista ei taiteilijan voida edellyttää antavan tarkkaa kustannusarviota, vaan ainoastaan arvio käytettyjen materiaalin ja hänen oman työnsä kustannuksista. Kuljetukset ym. erilliset urakoinnit on järjestäjän arvioitava itse. Järjestäjä voi myös antaa tässä kohdassa kustannuskaton tai –suosituksen lopulliselle teokselle.

d. Kilpailijalla on oikeus esittää myös muuta ehdotustaan valaisevaa materiaalia.

Tarvittaessa voidaan pyytää ehdotusta esim. ympäristöjärjestelyistä, mutta tulisi pyrkiä siihen, ettei kuvanveistäjiltä vaadita liian yksityiskohtaisia arkkitehtonisia suunnitelmia.

3. Mikäli palkintoja vastaava määrä kilpailuehdotuksia jätetään määräaikana, jaetaan kilpailussa seuraavat palkinnot:

I palkinto xxxx euroa

II palkinto xxxx euroa

III palkinto xxxx euroa

Palkintojen suuruus riippuu täysin tehtävän laajuudesta – vaikuttaa tietysti osallistujamäärään ja tasoon. Esim. mitalikilpailussa on yleensä selvästi pienemmät palkinnot kuin isoissa veistoskilpailuissa.

Lisäksi voi palkintolautakunta jakaa kaksi xxxx euron tunnustuspalkintoa.

Palkintolautakunnalla on oikeus jakaa palkintoihin varattu summa toisinkin, kuitenkin siten, että palkintojen yhteismäärä säilyy samana.

4. Kilpailun palkintolautakunnan muodostavat Metsälän kunnan nimeäminä puheenjohtajana kunnanjohtaja Leena Laine ja jäsenenä valtuuston puheenjohtaja Matti Manninen, virastopäällikkö Nils Niemi, kulttuurisihteeriksi Orvokki Oja, kaupunginarkkitehti Pekka Pesä sekä Suomen Kuvanveistäjäliiton nimeäminä kuvanveistäjät Raimo Ruusu ja Siiri Savo. Lautakunnan sihteerinä toimii kunnansihteeriksi Toivo Terävä. Kilpailun välitysmiehenä toimii näyttelysihteeriksi Ulla Uusivirta.

Kilpailun järjestäjä voi nimetä palkintolautakuntaan miten monta jäsentä hyväksi näkee, kunhan huolehtii lautakunnan toimivuudesta. Nimettäessä palkintolautakunnan jäseniä kannattaa pitää mielessä asiantuntemus ja kiinnostus käsillä olevaan hankkeeseen.

Yksimielisillä kuvanveistäjäjäsenillä on veto-oikeus palkintolautakunnan äänestyksissä kokonaisuusjäsenmäärästä riippumatta. Täten taiteilijajäsenillä on aina yksimielisinä valta päättää taiteellisesta arvioinnista. Kilpailun järjestäjä voi silti toteuttaa minkä tahansa sijoitetuista tai luopua toteuttamisesta kokonaan (ks. kohta 7).

Sihteerillä ei ole äänioikeutta.

Välitysmiehen tulee olla luotettava ja kilpailusäännöt hyvin tunteva henkilö. Välitysmies ei saa olla palkintolautakunnan jäsen eikä sihteeriksi.

5. Kilpailutyöt on varustettava nimimerkillä ja mukana on seurattava kaksi nimimerkillä varustettua, suljettua kirjekuorta, joista toisen tulee sisältää tekijän nimi, osoite ja puhelinnumero ja toisen, jossa lisämerkintä ”SELVITYS” kohdassa 2. pyydetty selvitykset.

Usein mukana on myös kolmas kuori, jossa merkintä ”PALAUTUSOHJEET”, jonka samoin kuin nimimerkkikuoren kilpailun sihteeri tallentaa avaamattomana. Sijoittuneiden nimimerkkikuoria lukuun ottamatta säilyttää sihteeri muut kuoret avaamattomina myös näyttelyn ajan.

6. Kilpailuluonnokset jäävät taiteilijan omistukseen ellei niiden lunastamisesta erikseen sovita. Tekijänoikeudet säilyvät tekijällä.

7. Lopullisen teoksen tilaamisesta päättää Metsälän kunta, jolla on oikeus tilata teos mikä tahansa kilpailussa palkitun luonnoksen pohjalta.

Päätös lopullisen teoksen tai teosten tilaamisesta tulee tehdä vuoden kuluessa kilpailun ratkaisemisesta. Päätöstä ei kannata turhaan viivyttää, vaan tehdä tilaus silloin, kun taiteilija on vielä elävästi kiinnostunut ehdotuksensa toteuttamisesta ja asialla on julkisuusarvoa.

Veistosten toteuttamisen rahoitusjärjestelyt on syytä selvittää jo ennen kilpailun julistamista kestäväällä tavalla.

Mikäli lopulliselle veistokselle on kustannuskatto, jota ei voida ylittää, tulee se mainita kilpailuohjelmassa.

8. Kilpailuaika päättyy perjantaina 4.2.2002 kello 16.00 jolloin kilpailuehdotusten tulee olla perillä tai todistettavasti jätettynä postin tai kuljetusliikkeen kuljetettavaksi. Kilpailijan on vastattava kuljetuskustannuksista perille asti. Kilpailuehdotuksia otetaan vastaan 1.-4.2.2002 Metsälän kunnantalolla, Mätästie 5, 24321 Metsälä, arkisin klo 9-16.

Kilpailuajan pituudeksi suositellaan hankkeen mittavuudesta riippuen 6-10 kuukautta. Kilpailuajasta päätettäessä kannattaa selvittää muut samanaikaiset kuvataidekilpailut.

Kilpailuehdotuksille tulee varata riittävän suuret, lukittavat tilat, joissa on tarpeelliset varusteet sekä palkintolautakunnalla mahdollisuus tutustua ehdotuksiin riittävältä etäisyydeltä, sopivalta korkeudelta ja yksitellen.

9. Kilpailun tultua ratkaistuksi asetetaan kilpailuehdotukset näytteille kunnantalon yläaulaan 2.-16.3.2002 arkisin klo 9-16, viikonloppuisin kello 12-16. Näyttelyn päätyttyä ovat kilpailuehdotukset noudettava pois kolmen viikon kuluessa tai annettava ohjeet niiden palauttamisesta, jonka jälkeen noutamatta jääneet ehdotukset tuhotaan. Toivottavaa olisi, että näyttelyaika voitaisiin ilmoittaa jo kilpailuohjelmassa, ja että se olisi riittävä toispaikkakuntalaistenkin kannalta.

Teosten poishakuaikaa tulisi varata vähintään kaksi viikkoa, mutta mielellään enemmänkin, erityisesti kesällä ja pitkien pyhien aikaan.

Teosten nimimerkillä varustetut palautusohjeet avataan tässä vaiheessa ja suoritetaan palautukset niiden mukaisesti välittömästi näyttelyn päätyttyä. Sijoittumattomien ehdotusten tekijöiden anonymiteetti tulee edelleen säilyttää.

Palautuksiin liittyvissä ongelmissa voi aina kääntyä välitysmiehen puoleen.

10. Lisätietoja kilpailusta antaa kilpailun sihteeri, kunnansihteeri Toivo Terävä, Mätäs-tie 5, 24231 Metsälä, puh. (019) 789 011. Ehdotuksia koskevia lisäkysymyksiä voi esit-tää välityshenkilölle, Taina Tuomiselle 1.10.2001 mennessä kirjallisesti sähköpostilla taina.tuominen@lahtinen.com tai Lahtinen Oy:n postiosoitteeseen. Kysymyksiin vasta-taan 15.10.2001 mennessä.

Liitteet:

Esittelylehtinen Metsälän kunnasta
Asemapiirros keskustorista mittakaavassa 1:500
Neljä valokuvaa keskustorista eri suunnilta
Lyhyt Metsälän kunnan ja sen kuitulevyteollisuuden historia

Liitteitä tarpeen ja tarkoituksenmukaisuuden mukaan ottaen huomioon niiden kohdetta selvittävän luonteen.

Kilpailualueen perusteellinen esittely myös palkintolautakunnan kuvanveistäjäjäsenille on niin ikään toivottavaa.

Tämä kilpailuohjelma on hyväksytty Suomen Kuvanveistäjäliiton johtokunnan kokouk-sessa 15.5.2007.

Esimerkki

KILPAILUKUTSU

Yleisestä kilpailusta lehdissä julkistettava kutsu voi olla esim. seuraavanlainen:

KILPAILUKUTSU

Metsälän kunta kutsuu suomalaisia ja pysyvästi Suomessa asuvia kuvanveistäjiä otta-maan osaa kunnan muistomerkkiä koskevaan kilpailuun. Muistomerkin tarkoituksena on symboloida Metsälän kuntaa ja sen asemaa maamme kuitulevyteollisuuden keskek-sena. Kilpailussa noudatetaan Suomen Taiteilijaseuran kilpailusääntöjä.

Mikäli palkintoja vastaava määrä kilpailuehdotuksia jätetään määräaikana, jaetaan kil-pailussa seuraavat palkinnot:

I palkinto xxxx euroa
II palkinto xxxx euroa
III palkinto xxxx euroa.

Lisäksi palkintolautakunta voi jakaa kaksi xxxx euron tunnustuspalkintoa.

Kilpailun palkintolautakunnan muodostavat Metsälän kunnan nimeäminä puheenjohta-jana kunnanjohtaja Leena Laine ja jäsenenä valtuuston puheenjohtaja Matti Manninen, virastopäällikkö Nils Niemi, kulttuurisihteeri Orvokki Oja ja kaupunginarkkitehti Pekka

Pesä sekä Suomen Kuvanveistäjäliiton nimeäminä kuvanveistäjät Raimo Ruusu ja Siiri Savo. Lautakunnan sihteerinä toimii kunnansihteeri Toivo Terävä.

Kilpailuaika päättyy perjantaina 4.2.2002 klo 16.00.

Kilpailuohjelma liitteineen on saatavissa Metsälän kunnantalolta, Mätästie 5, 24321 Metsälä, puh. (019) 789 011 sekä Suomen Kuvanveistäjäliitosta, Eteläranta 12, 00130 Helsinki, puh. (09) 621 6339.

Metsälässä 28.5.2001

Kunnanjohtaja Leena Laine

Kunnansihteeri Toivo Terävä

KUN KILPAILUAIKA PÄÄTTYY

Hyvissä ajoin ennen kilpailuajan päättymistä on kilpailun sihteeri yhteydessä palkintolautakunnan jäseniin sopiakseen kokousajoista. Ennen kilpailuajan päättymistä on edelleen varmistettava, että ehdotuksille varatut tilat ovat kunnossa, pöydät ja jalustat paikalla ja ehdotuksia vastaanottava henkilökunta tehtäviensä tasalla.

Kun kilpailuaika päättyy ja ehdotuksia otetaan vastaan tulee muistaa, että:

Kukaan palkintolautakunnan jäsen tai sihteeri ei saa olla paikalla tai lähettyvillä kilpailijoiden jättäessä ehdotuksiaan.

Saapuneita ehdotuksia ei saa esitellä ennen palkintolautakunnan ensimmäistä kokousta kenellekään.

Saapuneisiin paketteihin tai luonnokseen ja sitä seuraaviin kirjekuoriin merkitään välittömästi saapumisnumero. Ehdotusten vastaanottajat eivät saa avata pakkauksia, vaan sen suorittaa palkintolautakunnan työvaliokunta ensimmäisessä kokouksessaan. Taiteilija voi itse halutessaan avata pakkauksensa sitä jättäessään. Kuljetusliikkeiden tms. tuomista paketeista tulee vastaanottajien peittää mahdolliset lähettäjätiedot. Saapuneista ehdotuksista pidetään kirjaa seuraavasti:

saapumis- numero	päivä	kellonaika	nimimerkki
1			
2			
3			

PALKINTOLAUTAKUNNAN TOIMINTA

Palkintolautakunnan ensimmäisessä kokouksessa todetaan saapuneet ehdotukset ja nimetään työvaliokunta. Työvaliokuntaan tulee nimetä palkintolautakunnan taiteilijajäsenet sekä muut asiantuntijajäsenet, esim. arkkitehti.

Palkintolautakunnan ja sen työvaliokunnan työskentelystä on yksityiskohtaiset ohjeet Suomen Taiteilijaseuran kilpailusäännöissä sekä jäljempänä olevassa kilpailupöytäkirja-esimerkissä.

Helpottaakseen työtään voi kilpailun sihteeri, varsinkin yleisissä kilpailuissa, käyttää seuraavanlaista kaaviota, joka voidaan liittää ao. kokouspöytäkirjaan.

No	Nimimerkki	luonnos	nimikuori	selvitys	täyttää ehdot	ehdotus luokasta
1	Metsän puut	x	x	x	x	
2	Koivikko I	x	x	x	x	
3						
4						

Kun työskentelyssä on päästy niin pitkälle, että ryhdytään laatimaan lausuntoja luokista A ja B sekä tekemään esitystä jaosta näihin luokkiin, voi seuraava kaavio, johon kukin palkintolautakunnan jäsen voi tehdä omia merkintöjään, olla avuksi työskentelyssä:

No	Nimimerkki	ehdotus luokasta	mielipiteitä
2	Metsän puut	B	luonteeltaan pienoisteos

Kilpailun sihteeri laatii työvaliokunnan ja palkintolautakunnan kokouksista pöytäkirjat yleisen käytännön mukaisesti. Kun kilpailun tuloksesta on päästy palkintolautakunnassa yksimielisyyteen, laatii sihteeri kilpailupöytäkirjan ja hankkii siihen välittömästi kaikkien palkintolautakunnan jäsenten hyväksymisen ja allekirjoituksen. Kutsukilpailujen kohdalla suositellaan pidettäväksi vähintään kahta kokousta, esim. peräkkäisinä päivinä, yleisissä kilpailuissa tulisi palkintolautakunnan kokoontua riittävän monta kertaa saavuttaakseen yksimielisyyden tuloksesta, mikäli se ei osoittaudu mahdottomaksi.

Esimerkki

KILPAILUPÖYTÄKIRJA

Metsälän kunnan muistomerkkikilpailu

Palkintolautakunta

Pöytäkirja

Aika 28.2.2001 klo 14.00–16.00
 Paikka Metsälän kunnantalo, Metsälä
 Läsnä kunnanjohtaja Leena Laine, pj.
 virastopäällikkö Nils Niemi
 kulttuurisihteeri Orvokki Oja
 kaupunginarkkitehti Pekka Pesä
 kuvanveistäjä Raimo Ruusu
 kuvanveistäjä Siiri Savo
 kunnansihteeri Toivo Terävä, siht.

1. Puheenjohtaja avasi kokouksen.

2.

Työvaliokunta, johon kuuluvat:

Leena Laine, pj.
Pekka Pesä
Raimo Ruusu
Siiri Savo
Toivo Terävä, siht.

esitti työnsä lautakunnalle.

3.

Lautakunta totesi, että kilpailuun oli saapunut seuraavat 66 ehdotusta:

no 1 Metsän puut
no 2 Koivikko I
no 3 Tuohhta tuohesta
no 4 Koivikko II
jne.

4.

Lautakunta totesi, että kaikki mainitut 66 ehdotusta täyttivät kilpailuehdot.

5.

Lautakunta tutustui yksityiskohtaisesti työvaliokunnan suorittamaan yksimieliseen ehdotusten ryhmittelyyn kolmeen luokkaan.

C-luokkaan on sijoitettu kypsymättömiä tai muuten tarkoitukseen soveltumattomina seuraavat 47 ehdotusta:

No 2 Koivikko I
No 6 Kuusenkäpy
jne.

B-luokkaan oli sijoitettu 11 ehdotusta, joista laadittu seuraavat arvostelevat lausunnot:

No 1 Metsän puut
Tuore ja vapaasti tehty ehdotus. Luonteeltaan pienoisveistos.
No 7 Puupäät
Monumentaalin lähtökohta, mutta toteutus epävarma ja köyhä.
No 10 Viisauden siemen
Rohkea sommitelma, joka ei ole täysin hallittu. Teos ei elä riittävästi kolmiulotteisesti. Sijoitus epäonnistunut.

A-luokkaan oli sijoitettu taiteellisesti korkeatasoisina ja toteuttamiskelpoisina 8 ehdotusta, joista oli laadittu seuraavat arvostelevat lausunnot

No 3 Tuohhta tuohesta

Hengeltään vapaan monumentaalinen ehdotus. Kolmen elementin avulla saatu kiinteä sommitelma. Pylväiden plastisessa muotoilussa jäykkyyttä.

No 4 Koivikko II

Suunniteltuun paikkaan hyvin sopiva monumentaalinen ehdotus. Kahden paaden välillä jännitteisellä sopusoinnolla saatu aikaan tiivis ja selkeä kokonaisuus.

No 5 Hirsipuut

Monumentaalinen, jyrävä ratkaisu, jossa on onnistuneesti kansallista ja perinteistä luonnetta. Muodon viimeistelyssä epävarmuutta.

6.

Lautakunta hyväksyi yksimielisesti työvaliokunnan suorittaman ehdotusten ryhmittelyn.

7.

Lautakunta tutustui A-luokan ehdotusten sijajärjestykseen, jota työvaliokunta oli ehdottanut:

I	No 4	Koivikko II
II	No 11	Lastu Lainehilla
III	No 46	Suomalaismetsät
IV	No 5	Hirsipuut
jne.		

ja hyväksyi sen.

8.

Lautakunta päätti yksimielisesti antaa ensimmäisen palkinnon xxxx euroa ehdotukselle No 4, nimimerkillä Koivikko II.

Lautakunta päätti yksimielisesti antaa toisen palkinnon xxxx euroa ehdotukselle No 11, nimimerkillä Lastu Lainehilla.

Lautakunta päätti yksimielisesti antaa kolmannen palkinnon xxxx euroa ehdotukselle No 46, nimimerkillä Suomalaismetsät.

Lautakunta päätti yksimielisesti antaa ensimmäisen tunnustuspalkinnon xxxx euroa ehdotukselle No 5, nimimerkillä Hirsipuut ja toisen tunnustuspalkinnon xxxx euroa ehdotukselle nro 3 Tuohta Tuohesta.

9.

Lautakunta päätti yksimielisesti esittää, että ensimmäisen palkinnon saanut ehdotus toteutettaisiin.

10.

Lautakunta totesi, että kilpailun osanotto oli tyydyttävä, ja varsinkin kahden ylimmän luokan taso ilahduttavan korkea.

11.

Palkittujen nimimerkkikuoret avattiin sijoitusjärjestyksessä ja todettiin, että palkinnot olivat menneet seuraaville taiteilijoille:

I palkinto	Veli Virtanen
II palkinto	Xenia Xanadu
III palkinto	Yrjö Yritys
I tunnustuspalkinto	Zaida Zeppelin
II tunnustuspalkinto	Åke Ågren

12.

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 16.00

Lautakunnan puolesta:

Leena Laine

Nils Niemi

Orvokki Oja

Pekka Pesä

Raimo Ruusu

Siiri Savo

Toivo Terävä

TULOSTEN JULKISTAMINEN JA NÄYTTELY

Kilpailun tultua ratkaistuksi ilmoitetaan tuloksesta sijoittuneille ja kutsutaan heidät samalla julkistamistilaisuuteen. Sijoittuneet ehdotukset kuvautetaan lehdistöä varten ja koko A- ja B-luokka Taiteilijaseuran arkistoa varten. Kuvaajaksi tulisi löytää taidekuvauksessa ammattitaitoinen valokuvaaja ja kuvat otetaan varsinaisista kilpailuehdotuksista, ei esim. tilamalleista. Kilpailun sihteeri laatii palkintolautakunnan päätöksiin perustuvan lehdistötiedotteen.

Julkistamistilaisuuteen kutsutaan sijoittuneiden taiteilijoiden ja palkintolautakunnan ohella kilpailun välitysmies, Suomen Taiteilijaseuran tai taiteilijaliittojen edustaja, paikalliset ja valtakunnalliset tiedotusvälineet ja projektin toteuttamiseen liittyvät muut tahot. Tilaisuudessa tulee olla esillä jäljennös kilpailupöytäkirjasta, lehdistötiedotetta ja lehdistökuvia. Niille tärkeinä pidetyille tiedotusvälineille, joiden edustaja ei pääse julkistamistilaisuuteen, toimittaa kilpailun sihteeri lehdistötiedotteen ja mahdollisuuksien mukaan kuvamateriaalia tilaisuuden jälkeen.

Julkistamistilaisuus avaa samalla kilpailuehdotusten näyttelyn. Ehdotukset asetetaan esille luokittain ja avattu selvityskuori sijoitetaan kunkin luonnoksen viereen. Nimimerkkikuoret säilytetään myös näyttelyn ajan varmassa tallessa, esim. kassakaapissa, kunnes ne noudetaan luonnosten kera tai tuhotaan noutamattomien luonnosten mukana. Kopio kilpailupöytäkirjasta tulee olla esillä näyttelyn ajan ja sitä tulee olla saatavissa pyynnöstä kilpailun sihteeriltä.

Näyttelyn päätyttyä tulee näyttelypaikalla järjestää päivystys teosten noutajia varten. Myös palautusohjeet sihteerille jättäneiden ehdotukset tulee palauttaa välittömästi näyttelyn jälkeen. Noutamattomat ehdotukset tuhotaan muutama viikko ilmoitetun ajan jälkeen ja siitä laaditaan pöytäkirja, joka toimitetaan liitolle. Pöytäkirjaan merkitään tuhottujen ehdotusten numerot ja nimimerkit. Kilpailun sihteeri vastaa siitä, että tuhottavat ehdotukset kuorineen tulevat tosiasiallisesti tuhottua.

KILPAILUAINEISTON ARKISTOINTI

Kopio palkintolautakunnan pöytäkirjasta sekä kuvat sijoittuneista ja muista A- ja B-sarjan ehdotuksista lähetetään Suomen Kuvanveistäjäliittoon, joka ylläpitää kaikki maamme kuvanveistokilpailut käsittävää arkistoa. Liiton kilpailuarkistoon voivat tutustua

kilpailujen järjestäjät, tutkijat, tiedotusvälineet, kuvanveistäjät, opiskelijat ja muut asia-
ta kiinnostuneet.

PALKINTOJEN MAKSAMINEN

Kilpailun tultua ratkaistuksi suoritetaan palkinnot voittajille, mieluiten jo julkistamisti-
laisuudessa, palkkiot palkintolautakunnan asiantuntijajäsenille 14 vuorokauden kuluessa
sekä kilpailukorvaus Suomen Taiteilijaseuralle/taiteilijaliitolle. Asiantuntijajäsenten
palkkiot määräytyvät sopimuksen mukaan työn määrä huomioon ottaen. Taidekilpailu-
palkinnoista ei suoriteta ennakonpidätystä eikä palkinto ole arvonalisäveronalainen.

Palkintojen verovapaus

Palkinnot ovat taiteilijoille verovapaata tuloa niiltä osin kuin Valtiovarainministeriö vu-
osittain niin päättää. Ministeriö nimittäin vuosittain etukäteen ne kilpailut, joiden pal-
kinnot ovat verovapaita. Koska päätös tehdään aina etukäteen, on tärkeää, että kilpailu-
jen järjestäjät hyvissä ajoin ennakoivat kilpailunsa ajankohdan ja tekevät opetusministe-
riölle hakemuksen edellisen vuoden elokuussa (vuosittain muuttuvaa ajankohtaa ja lo-
maketta voi tiedustella Suomen Kuvanveistäjäliitosta). Yleensä ministeriö myöntää ve-
rovapauden yleisten kilpailujen lisäksi vain merkittävälle kutsukilpailuille, joten tämä on
otettava huomioon kutsukilpailujen palkkioita määriteltäessä.

KILPAILUJEN BUDJETOINNISTA

Suunniteltaessa kilpailun budjettia tulee seuraavat asiat ottaa huomioon:

Palkinnot ja kutsukilpailut

Yleisessä kilpailussa palkinnot ja tunnustuspalkinnot ja kutsukilpailussa kutsupalkkiot.
Palkinnot ja palkkiot ovat aina kilpailun suurin menoerä.

Asiantuntijajäsenten palkkiot

Palkintolautakunnan taiteilijajäsenille maksetaan työmäärästä riippuen sovittava asian-
tuntijapalkkio. Yleisessä kilpailussa tämä on aina suurempi kuin kutsukilpailuissa.

Kilpailukorvaus

Taiteilijaseuralle suoritetaan kilpailukorvaus tiedottamisesta, valvonnasta, välityshen-
kilönä toimisesta yms. työstä, joka on työmäärästä riippuen noin 500-2000 euroa.
Pelkkä neuvonta ja ohjaus on maksutonta.

Kilpailuohjelma

Painatus tai monistus, liitteet, valokuvat, pienoismallit, postikulut.

Tiedotuskulut

Kilpailusta ja sen tuloksista tiedottaminen, lehdistötiedotteet, -tilaisuudet, kuvauttami-
nen, lehti-ilmoitukset

Muut palkkiot

Palkintolautakunnan muiden jäsenten kokouspalkkiot, sihteerin palkkio ja välitysmiehen
palkkio.

Muut kulut

Arvostelu- ja näyttelytilan kulut, apuhenkilökunnan palkat jne.